

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**ERGENLERDE RİSK ALMA DAVRANIŞININ
BAĞLANMA STİLLERİ VE SOSYAL PROBLEM
ÇÖZME AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**MELİKE YILMAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ZELİHA TRAŞ**

KONYA, 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERDE RİSK ALMA DAVRANIŞININ
BAĞLANMA STİLLERİ VE SOSYAL PROBLEM
ÇÖZME AÇISINDAN İNCELENMESİ

MELİKE YILMAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ZELİHA TRAŞ

KONYA, 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
--	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Melike YILMAZ
	Numarası	118301051013
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Ergenlerde Risk Alma Davranışının Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Açısından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

22/ 04/ 2019

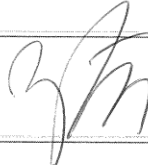

 Melike YILMAZ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
---	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Melike YILMAZ
	Numarası	118301051013
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Zeliha TRAŞ
	Tezin Adı	Ergenlerde Risk Alma Davranışının Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Açısından İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Ergenlerde Risk Alma Davranışının Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Açısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma 16/ 04/ 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Doç. Dr. Zeliha TRAŞ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Çağla GİRGIN BÜYÜKBAYRAKTAR	

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında bana rehberlik eden, tecrübe ve bilgilerini bana aktaran ve her zaman destek olan değerli hocam Doç. Dr. Zeliha TRAŞ'a teşekkür ederim.

Gerek eğitim hayatım gerekse iş hayatım boyunca bütün sıkıntılara ortak olan canım annem ve babama teşekkür ederim.

Onu tanıdığım günden bu yana hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu zorlu süreçte de her zaman desteğini esirgemeyen, adeta stresimi absorbe eden ve motivasyonumu sürekli canlı tutan sevgili eşim Öğr. Gör. Hasan YILMAZ'a ve beni bu süreçte sürekli "Anneciğim ödevin bitti mi?" diyerek sabırla bekleyen kızım Zeynep Ece'ye çok teşekkür ederim.

Melike YILMAZ

Konya- 2019

Öğrencinin	Adı Soyadı	Melike YILMAZ
	Numarası	118301051013
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Zeliha TRAŞ
	Tezin Adı	Ergenlerde Risk Alma Davranışının Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Açısından İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ergenlerde risk alma davranışının bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme açısından incelenmesidir. Araştırma, genel tarama modeline göre yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu, liseye devam eden 9, 10 ve 11. sınıf 276'sı kız 361'i erkek olmak üzere toplam 637 öğrenciden tesadüfi küme örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmada verileri toplamak amacıyla Kural Dışı Davranış Ölçeği, İlişki Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmada bağımsız gruplar arası t testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği ve çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizi SPSS 20.0 programı ile yapılmıştır.

Araştırma sonucunda, ergenlerin cinsiyet değişkenine göre risk alma davranışları puan ortalamaları arasında, erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin sınıf düzeyi değişkenine göre risk alma davranışı puan ortalamaları arasında ise, 11. sınıf öğrencilerinin puan

ortalamlarının 9. sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin risk alma davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile saplantılı bağlanma stili alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin risk alma davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile probleme olumsuz yönelme, içtepisel- dikkatsiz yaklaşım ve kaçınmacı yaklaşım alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunurken, akılcı problem çözme alt boyutunda aldıkları puan ortalamaları arasında ise düşük düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, saplantılı bağlanma stili, akılcı problem çözme ve kaçınmacı yaklaşım alt boyutlarının risk alma davranış puanları üzerinde yordayıcı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Risk Alma Davranışı, Bağlanma Stilleri, Sosyal Problem Çözme, Ergenler

Öğrencinin	Adı Soyadı	Melike YILMAZ
	Numarası	118301051013
	Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Zeliha TRAŞ
	Tezin Adı	Analizing The Risk- Taking Behavior In Adolescents Regarding Attachment Styles And Solving Social Problems

SUMMARY

The aim of this study is to examine the risk taking behaviour of adolescents in terms of attachment styles and social problem solving. The research is conducted according to the general screening model. The study group is selected by random cluster sampling method among 637 high school students (276 girls and 361 boys) in 9, 10 and 11th grades. In order to collect the data in the study, the Exception Behaviour Scale, Relationship Scale, Social Problem Solving Scale and Personal Information Form are used.

An Independent t- test between groups, The Pearson Product- Moment Correlation Technique and the multidimensional hierarchical regression analysis are applied in the study. The statistical analysis of the data is done by SPSS 20.0 program.

As a result of the research, it is found that the mean scores of boys are higher than the girls according to gender variable. And between the mean score of risk taking behaviour of adolescents according to class level variable it is seen that the

mean scores of the 11th grade students are higher than the 9th grade students. It is found that there is a low- level meaningful and significant correlation between the mean scores of adolescents on the risk taking behaviour scale and the mean scores obtained from the obsessive attachment style sub dimension. There is a low and significant correlation between the mean scores of adolescents on the risk taking behaviour scale and the mean scores they received from the negative orientation towards the problem, the intrapsycho- careless approach and the avoidance approach. On the other hand, a significant and negative correlation is found between the averages of the rational problem solving sub- dimension. In addition, it is seen from the research that obsessive attachment style, rational problem solving and avoidant approach sub- dimensions are predictive of risk- taking behaviour scores.

Keywords: Risk Taking Behavior, Attachment Styles, Social Problem Solving, Adolescents

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
TEZ KABUL FORMU	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.1. Araştırmanın Amacı	5
1.2. Alt Amaçlar	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sayıltılar.....	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
2.1. Risk Alma Davranışı	8
2.1.1. Gençlerde Risk Alma Davranışlarının Genel Özellikleri.....	10
2.2. Risk Alma Davranışı Kuramları.....	11
2.2.1. Bilişsel Nedenleri Açıklamayı Hedefleyen Kuramlar	11
2.2.2. Sosyal Öğrenme Sürecini İçeren Kuramlar	12
2.2.3. Sosyal Bağlanma ve Geleneksel Bağlanma Kuramları.....	13
2.2.4. Kişilerarası Özelliklerin Etkilerini İnceleyen Kuramlar	14
2.2.5. Bütünleştirici Kuramlar	15
2.3. Davranışsal Aile Sistemi Modeli.....	16
2.4. Risk Alma Davranışı İle İlgili Kavramlar.....	16
2.5. Risk Davranışı İle İlgili Faktörler	19
2.5.1. Biyolojik (Genetik) Faktörler	19
2.5.2. Çevresel Faktörler.....	20

2.5.3. Kişisel Faktörler	22
2.5.4. Psikolojik Faktörler	23
2.5.5. Toplumsal Faktörler.....	24
2.5.6. Diğer Faktörler	24
2.6. Risk Alma Davranışı İle İlgili Yapılan Araştırmalar.....	25
2.6.1. Risk Alma Davranışı İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	25
2.6.2. Risk Alma Davranışı İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	31
2.7. Bağlanma	34
2.8. Bağlanma Kuramı	36
2.9. İçsel Çatışan Model	37
2.10. Ergenlik Döneminde Bağlanma	38
2.11. Bağlanma Stilleri.....	39
2.11.1. Dörtlü Bağlanma Modeli.....	40
2.12. Bağlanma Stilleri İle İlgili Yapılan Araştırmalar	44
2.12.1. Bağlanma Stilleri İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	44
2.12.2. Bağlanma Stilleri İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	50
2.13. Sosyal Problem Çözme	54
2.14. Sosyal Problem Çözme Kavramları	54
2.15. Sosyal Problem Becerisinin Boyutları.....	58
2.15.1. Probleme Yönelim	58
2.15.2. Problem Çözme Stilleri	59
2.16. Sosyal Problem Çözme Süreci	60
2.17. Sosyal Problem Çözme İle İlgili Yapılan Araştırmalar	61
2.17.1. Sosyal Problem Çözme İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	61
2.17.2. Sosyal Problem Çözme İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
3.1. YÖNTEM.....	73
3.1.1. Araştırmanın Modeli.....	73
3.1.2. Çalışma Evreni ve Çalışma Grubu	73
3.1.3. Veri Toplama Araçları	75
3.1.3.1. Kişisel Bilgi Formu	75
3.1.3.2. Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDDÖ).....	75
3.1.3.3. İlişki Ölçeği (İÖ).....	77

3.1.3.4. Sosyal Problem Çözme Ölçeği (SPÇÖ)	78
3.1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	79
3.1.4.1. Verilerin Toplanması	79
3.1.4.2. Verilerin Analizi	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	81
4.1. BULGULAR.....	81
4.1.1. Değişkenlere Dayalı Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	81
4.1.2. Araştırmanın Değişkenlerine Yönelik Korelasyonel Bulgular.....	82
4.1.3. Risk Alma Davranışının Yordanmasına Yönelik Bulgular	84
BEŞİNCİ BÖLÜM	86
5.1. TARTIŞMA VE YORUM.....	86
5.1.1. Cinsiyet ve Risk Alma Davranışı Arasındaki İlişki.....	86
5.1.2. Sınıf Düzeyi ve Risk Alma Davranışı Arasındaki İlişki	87
5.1.3. Ergenlerde Risk Alma Davranışı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki	88
5.1.4. Ergenlerde Risk Alma Davranışı ve Sosyal Problem Çözme Arasındaki İlişki ...	91
ALTINCI BÖLÜM	94
6.1. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
6.1.1. Sonuçlar	94
6.1.2. Öneriler	95
6.1.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler	95
6.1.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler	95
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	126

KISALTMALAR

KDDÖ: Kural Dışı Davranış Ölçeği

İÖ: İlişki Ölçeği

SPÇÖ: Sosyal Problem Çözme Ölçeği

TABLolar LİSTESİ

Tablo- 1: Demografik Özellikler.....	74
Tablo- 2: Ergenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Kural Dışı Davranış Ölçeği Puanlarının t Testi İle Karşılaştırılması.....	81
Tablo- 3: Ergenlerin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Kural Dışı Davranış Ölçeği Puanlarının t Testi İle Karşılaştırılması.....	81
Tablo- 4: Ergenlerde Kural Dışı Davranış, Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Arasındaki İlişkinin Korelasyon Sonuçları.....	82
Tablo- 5: Ergenlerin Kural Dışı Davranış Ölçeği Puan Ortalamalarının Bağlanma Stilleri Alt Boyutlarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	84
Tablo- 6: Ergenlerin Kural Dışı Davranış Puan Ortalamalarının Sosyal Problem Çözme Alt Boyutlarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Farklı Bağlanma Stillerine Göre Sınıflandırmalar	40
Şekil 2: Bağlanma Modeli	41
Şekil 3: Sosyal Problem Çözme Süreci	60

GİRİŞ

Her birey, yaşamı süresince belli dönemlerden geçer. Bu dönemin getirdiği olumlu ve olumsuz etkenlerle de gelişimini devam ettirir. Bu dönemlerden biri ise, çocukluktan yetişkinliğe geçiş aşamasını kapsayan ergenlik dönemidir. Ergenlik, bireyin fizyolojik, psikolojik, sosyal, bilişsel, duygusal, ahlaksal, cinsel anlamda değişim ve gelişimler yaşadığı, bu gelişimler doğrultusunda kimliğini ve benlik kavramını oluşturduğu bir dönemdir. Bu dönemde ergenler gelişim dönemlerinin özelliği olan benmerkezliliğin de etkisiyle çok daha kolay riskli davranışlarda bulunabilmektedirler.

Risk alma davranışı çok yönlü bir davranış biçimidir ve bireyin bilişsel, fiziksel, duygusal, psikososyal gelişiminden etkilenerek gelişen veya gelişmeyen bir davranıştır (Deniz, 2011). Risk alma davranışları, bireylerin sağlığını tehlikeye atmakta ve hayati tehlike yaratmaktadır (Kıran Esen, 2003).

Risk alma ergenlik döneminde artış gösteren bir davranıştır. Bu nedenle, gelişim psikolojisinde son yıllarda üzerinde çalışılan önemli konulardan biridir. Risk alma davranışı ergenliğin sonlarında ve yetişkinliğe geçişle daha da artmaktadır. Risk alma ile ilgili kuramsal ve görgül araştırmalarda erken ve geç ergenlik döneminde bireylerin risk alma davranışlarında bir artışın olduğu görülmektedir. Lightfoot (1997)'a göre, risk alma davranışı, istemli, amaçsal ve hedefe yönelik zarar potansiyeli taşıyan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Ergenlerin riskli davranışlarda bulunması onların yaşamlarını tehlikeye soktuğu gibi, risk almanın ergenlerin yaşamlarında kendilerini ispat etme ve geliştirme, özerklik kazanma gibi olumlu gelişimsel etkileri de söz konusudur (Çok, Atalan, Erten ve Güney, 2006).

Ergenlerde risk alma ve tehlikeye atılma davranışının nedenleri; akran gruplarına girebilme, aile baskısına ve geleneksel toplum yapısına karşı çıkma, kendi hayatını kontrol etme isteği, kimliğinin onaylanmasını bekleme, kaygı, yetersizlik ve başarısızlık gibi duygularla baş edebilme şeklinde sıralanabilir (Karahana, Sardoğan, Gençoğlu ve Yılan, 2006).

Ergenlerdeki riskli davranışlar veya yaşam biçimleri arasında suç işleme, sigara içme, alkol veya madde kullanımı, riskli (alkollü, kemersiz, hızlı, ehliyetsiz) araç kullanma, erken cinsel etkinlik, evden veya okuldan kaçma, okulu bırakma, derslere ilgisizlik, mesleksi veya toplumsal becerilerde yetersizlik, sağlıksız yeme davranışları ve hareketsiz yaşam sayılmaktadır (Aras, Günay, Özcan ve Orçın, 2007).

Risk alma davranışını etkileyebileceği düşünülen değişkenlerden biri bağlanma stilleridir. Bowlby (1973) bağlanmayı, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlamaktadır. Pehlivan (2004)' e göre bağlanma, çocuk ve bakım veren kişi arasında gelişen; ilişki kurma, çocuğa bakım veren kişiyi arama ve yakınlık arayışı davranışları ile kendini gösteren, özellikle stres durumlarında belirginleşen, dayanıklı ve devamlılığı olan duygusal bir bağlıdır. Bağlanma stili ise, kişinin, çevresi ile ilişki kurarken geçmişteki temel ilişki kurduğu kişilerle ilişkilerini genelleterek davranmasıdır (Özer, 2009).

Bartholomew (1990), Bowlby (1982) tarafından ortaya konulan benlik modeli ve bağlanma figürü modelini daha iyi açıklamak için dörtlü bağlanma modelini geliştirmiştir. Bu modele göre, insanların diğer insanlara ilişkin çalışma modelleri olduğu gibi kendisine ait çalışma modelleri de vardır. Bireyin kendisine ilişkin benlik modeli hakkındaki olumlu ya da olumsuz düşüncesi ikili ve diğer insanlara ilişkin çalışma modeli olumlu ya da olumsuz olarak ikili ise çalışma modelleri dört bileşimde tanımlanabilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Hamarta, 2004).

Bartholomew'in dörtlü bağlanma modelleri; güvenli bağlanma stili, saplantılı bağlanma stili, kayıtsız bağlanma stili ve korkulu bağlanma stildir. Güvenli bağlanma stili, bireyin hem benlik hem başkaları boyutlarını olumlu olarak gördüğü stildir. Saplantılı bağlanma stili, kişinin kendisiyle ilgili değersizlik duyguları beslediği (olumsuz benlik modeli), partnerlerini ise olumlu olarak değerlendirdiği (olumlu başkaları modeli) stildir. Kayıtsız bağlanma stili, benlik modelinin olumlu ancak başkaları modelinin olumsuz olduğu bağlanma stildir. Korkulu bağlanma stiline ise, her iki zihinsel model de olumsuzdur. Bu stil güvenli bağlanma stiline tam tersidir (Görünmez, 2006).

Ergenlerin risk alma davranışlarını etkileyebileceği düşünülen bir diğer değişken de sosyal problem çözmedir. Sosyal problem çözme becerileri, öğrencilerin daha iyi sosyal ilişkiler kurmaları ve karşılaştıkları sorunları etkili bir biçimde çözebilmeleri için gerekli olan sosyal gelişim alanlarından biridir (Ayvaz Tuncel ve Demirel, 2010). D’Zurilla ve Nezu (1990) sosyal problem çözme, kişinin günlük yaşamda karşılaştığı sorunlu durumlarda etkili başa çıkma yolunu bulmak için giriştiği ve ürettiği bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreç olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısına göre sosyal problem çözme bilinçli, rasyonel, etkili ve amaçlı bir başa çıkma süreci olarak tanımlanmaktadır (Yaban ve Yükselen, 2007).

Sosyal problem çözme modeli üç ana kavram ile bağlantılıdır. Bunlar “problem çözme”, “problem” ve “çözüm” kavramlarıdır. Problem çözme; problemlili bir durumla başa çıkabilmek için etkili tepki seçenekleri oluşturma ve bunların en uygun olanından birini tercih etmeyi içeren bilişsel ve davranışsal süreçtir (D’Zurilla ve Goldfried, 1971). Problem, herhangi bir yaşam durumu ya da başarılması gereken görev durumunda kişinin uyum sağlamak için bir tepkide bulunması gerektiğinde bazı engellerin varlığına bağlı olarak kişinin belirgin ya da açık etkili bir tepkide bulunamaması durumunda ortaya çıkmaktadır (McGuire, 2001). Çözüm ise, spesifik bir problem durumunda başvurulmuş problem çözme sürecinin sonucunda belirli bir durumla ilgili bilişsel ya da davranışsal nitelikteki başa çıkma ya da tepki örüntüsüdür (D’ Zurilla ve Nezu, 2001).

Sosyal problem çözme, bir kişinin günlük yaşamda karşılaşılan problemleri tanımlanması ya da etkili çözüm yollarını bulması veya uyum sağlamasında, kendi kendini yöneten bilişsel ve davranışsal süreçler olarak tanımlanmaktadır (D’Zurilla ve Nezu, 1990). Sosyal problem çözme modeli, a) probleme yönelme ve b) uygun problem çözme ve problem çözme becerilerinin uygulanması boyutlarını içermektedir. Probleme yönelme, bireyin problemi fark etmesini, problem durumlarıyla ilgili yaptığı nedensel yüklemelerini, beklentilerini içermektedir ve problem çözme sürecinin içerisindeki güdülenme bölümüdür. Probleme yönelim, probleme olumlu yönelim ve probleme olumsuz yönelim olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Probleme olumlu yönelim problemi yararlanılacak bir fırsat olarak

değerlendirme, problemlerin çözülebilir olduğuna inanma, problem çözme yeterliklerine güvenme, problem çözmeye ilişkin yapıcı bilişsel yapılar dizisidir. Probleme olumsuz yönelim genel bir eğilim olarak problemi mutluluk için tehdit olarak algılama, problem çözme yeterliklerine güvenmeme, problemlerle karşılaşınca kolayca öfkelenme ve üzülme içeren fonksiyonel olmayan ve ket vurucu bilişsel bir dizidir (D’Zurilla ve Chang, 1995). Akılcı problem çözme rasyonel, açık ve etkili problem çözme becerilerinin sistematik bir şekilde uygulanması olarak tanımlanır. İçtepisel- Dikkatsiz yaklaşım problem çözme stratejileri ve tekniklerini aktif bir şekilde uygulayan fonksiyonel olmayan problem çözme stili olarak tanımlanır. Kaçınan yaklaşım erteleme, pasiflik ve bağımlılıkla tanımlanan fonksiyonel olmayan problem çözme stilidir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004).

Bu araştırmayla da ergenlerin risk alma davranışlarını, bağlanma stilleri ve sosyal problem çözmenin ne kadar etkilediğini belirlemek ve bağlanma stilleri ile sosyal problem çözmenin risk alma davranışlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ergenlerde risk alma davranışının bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme ile arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2. Alt Amaçlar

1. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları ile bağlanma stilleri alt boyutları (korkulu, kayıtsız, güvenli ve saplantılı) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları ile sosyal problem çözme alt boyutları (probleme olumlu yönelme, probleme olumsuz yönelme, içtepesel dikkatsiz yaklaşım, akılcı problem çözme, kaçınmacı yaklaşım) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

5. Ergenlerin risk alma davranışlarını bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme düzeyleri yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi insan hayatında oldukça karmaşık ve kritik bir dönemdir. Bu dönemde çözümlenmesi gereken ikilemler ve aileden koparak dış dünyaya yönelme görülebilir. Yine bu dönemde ergen çocukluktan çıkmaya başlamış ancak tam bir yetişkin de olamamıştır. Bu geçiş süreci ergende birçok sorumluluğa ve beraberinde sosyal, psikolojik ve kişilik rollerine yönelik bazı çatışmalara yol açmaktadır.

Fiziksel, biyolojik ve psikolojik ve sosyal yönden pek çok değişikliği zorunlu kılan ergenlik dönemi aynı zamanda bir takım olumsuz riskli davranışların benimsenmesini de beraberinde getirebilir (Eryılmaz Gülgez, 2007).

Özellikle son yıllarda ergenlerin risk alma davranışlarını çok fazla gösterdiklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu nedenle ergenlerin niçin, ne koşullarda riskli davranışlarda bulduklarının ve ergenlerin risk alma davranışlarını etkileyen veya etkilemeyen değişkenlerin neler olabileceği konusunun araştırılması önem kazanmaktadır.

Yeni araştırmaların yapılmasının ergenlerin risk alma davranışlarına yönelmesinin altında yatan nedenlerin ortaya çıkarılması ve bu risk faktörlerinin ortadan kaldırılması için ne gibi koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, yapılan bu çalışmanın alanımıza kavramsal ve kuramsal katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğrencilerinin araştırmada kullanılan ölçme araçlarını gerçek durumlarını yansıtacak şekilde içten cevapladıkları kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma sonuçları;

1. Araştırmada elde edilen veriler Aksaray ilinde bulunan farklı ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerinden alınan bilgiler,

2. Araştırma verileri “Kural Dışı Davranış Ölçeği”, “İlişki Ölçeği”, “Sosyal Problem Çözme Ölçeği”, araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Risk Alma Davranışı: Olası olumsuz sonuçlar (kayıplar) içeren ancak algılanan birtakım olumlu sonuçlar (kazançlar) ile dengelenmiş olan davranıştır (Moore ve Gullone, 1996).

Bağlanma Stili: Kişinin, çevresi ile ilişki kurarken geçmişteki temel ilişki kurduğu kişilerle ilişkilerini genelleyerek davranmasıdır (Özer, 2009).

Sosyal Problem Çözme: Bir kişinin günlük yaşamda karşılaştığı problemleri tanımlaması ya da etkili çözüm yollarının bulması veya uyum sağlamasında, kendi kendini yöneten bilişsel ve davranışsal süreçlerdir (D'Zurilla ve Nezu, 1999).

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Risk Alma Davranışı

Risk alma davranışı, ergenlik döneminde gelişimsel özelliklerin bir yansıması olarak görülmekte ve bu dönemdeki gençlerin yaşamlarında yaygın ve etkili olmaktadır. Zinn (2008) riski, sıklıkla tehlike, kayıp, zarar ya da tehdit olarak tanımlamaktadır. Möller (2012)'e göre risk, tehlikeli bir olayın olma olasılığı ile bu olayın sonucunun ciddiyet bileşenidir. Ögel (2007), çocuğun ya da gencin sosyal ve psikolojik gelişimini engelleyebilecek etkenlerin tümünü risk olarak tanımlar.

Risk alma davranışları, genel olarak literatürde sağlığı tehlikeye atan ve hayati tehlike yaratan, yani hastalık ve ölümlerle sonuçlanma ihtimali yüksek davranışlar olarak belirtilmektedir (Alexander, Kim, Ensminger, Johnson, Smith ve Dolan, 1990). Riskli davranışların psikososyal sonuçları da biyomedikal sonuçları kadar zarar vericidir. Riskli davranışlar çocukların ve gençlerin iyilik hallerini tehdit eden ve sorumlu birer yetişkin olma potansiyellerini sınırlayan istemli davranışlardır. Risk alma davranışları ergenlerin günlük yaşama uyumunu zorlaştırmakla birlikte uzun vadede ergenin hem fiziksel hem de ruhsal sağlığında önemli bazı olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Siyez, 2006). Risk alma davranışı çok yönlü bir davranış biçimidir. Bu nedenle bireyin bilişsel, fiziksel, duygusal, psikososyal gelişiminden etkilenmektedir. Bu yüzden birçok araştırmacı risk alma davranışını farklı şekillerde sınıflamış ve tanımlamıştır.

Gullone, Morre, Moss, ve Boyd (2000), ergenlerde risk alma ölçeği geliştirmek ve ergen riskli davranışlarının altındaki sebepleri ortaya çıkarmak amacıyla yaptıkları araştırmada, riskli davranış için dört faktör ortaya çıkarmışlardır. Bu faktörler heyecan arama davranışı, isyankar davranış, korkusuz davranışlar ve antisosyal davranışlardır.

1. Heyecan arama davranışı: Ergenlere göre yaşadıkları her deneyim onlar için yeni ve alışılmadık davranışlar ve yeni heyecanlar içermektedir. Bu dönemde, heyecan arama en yüksek düzeydedir (Güney, 2007). Heyecan arama davranışına, tehlikeli sporlar yapma, sekse düşkünlük gibi davranışlar örnek olarak verilebilir.

2. İsyankar davranış: İsyankar davranışlar, ergenler için özgürlüklerini elde etmeyi istemeleri sonucunda ortaya çıkan davranışlardır. İsyankar davranışların sonuçları hayati tehlike yaratmazlar. Daha çok sosyal anlamda istenmeyen sonuçlar doğururlar. Bu davranışlar yetişkinler tarafından yapıldığında normal karşılanırken, ergenler tarafından yapıldığında uygun görülmezler. Sigara içmek, alkol kullanmak, geç saatlere kadar dışarıda kalmak gibi davranışlardır (Deniz, 2011).

3. Korkusuz davranışlar: Korkusuz davranışlar, alkollü ve hızlı araç kullanma, korunmasız seks gibi heyecan peşinde olmayla da alakalı olan davranışlardır. Sosyal ve sağlıksal yönden olumsuz riskler taşımaktadırlar (Eryılmaz Gülgez, 2007).

4. Antisosyal davranışlar: Hilekarlık, aşırı yemek yemek, diğer kişilere sataşmak gibi, yetişkinler için de ergenler için de uygun olmayan davranışlardır. Olası sonuçları sosyal ya da yasal sorunlar ortaya çıkarabilir (Gullone, Morre, Moss, ve Boyd, 2000).

Tüm ergenler büyümenin normal bir parçası olarak risk alma davranışları gösterirler. Risk alma ergenin kendi kimliğini tanımlama ve geliştirme aracıdır ve sağlıklı risk alma ergenler için çok değerli bir deneyimdir (Erdoğan, 2008). Ergenlerin risk almasının onların kendilerini tanıma, anlama, ispat etme bakımından gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Ergen, risk davranışlarına kendi yaşamlarını kontrol edebilmek; yetişkin otoritesine ve geleneksel topluma karşı açıkça karşı koymak; kaygı, engellenme, yetersizlik ve başarısızlıkla baş edebilmek; akran grubunda kabul görmek; kişisel kimliğini doğrulamak, olgunlaşmasının onay ve kanıtı olarak yönelebilmektedir (Kloep, Güney, Çok ve Şimşek, 2009).

Ergenlik döneminde girişilen olumsuz sonuçlara neden olan riskli davranışlar arasında madde kullanma, hızlı ve ehliyetsiz araba kullanma, korunmasız cinsel ilişkiye girme, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara yakalanma, okuldan/ evden kaçma, hırsızlık gibi suçları sıralamak mümkündür. Bu davranışlar, sağlık, akademik, eğlence alanlarında görülmekte ve ergenin yaşamında zorluklara neden olmaktadır. Öte yandan, olumlu olarak değerlendirilen riskli davranışlar bireyin

kapasitesini görmesini, ilgilerini ortaya çıkarmasını ve birtakım yaşantılarıyla deneyim kazanmasını sağlamaktadır (Çok, Güney, Erten ve Atalay, 2006).

Engellenmeye dayanma gücü, baş etme becerileri, özdenetim ve içgörü gibi kişilik özelliklerinin; aile, okul ve diğer sosyal gruplarla bağların ergeni riskli davranışlardan uzak tuttuğu bildirilmektedir. Ergenlerin çalışma veya kurallara uyma yoluyla isteklerine ulaşmayacaklarını düşünmeleri topluma, evde gereksinim duydukları yakınlığı bulamamaları ise aileyle bağlarının zayıf olmasına yol açabilmekte ve bu nedenle, ergenler riskli davranışları olan akranlarına daha çok yönelebilmektedirler (Yılmaz, 2000).

Ergenlerde risk alma davranışları, akran baskısı ve hayır diyememe becerilerindeki yetersizliklerden dolayı daha kolay ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin ergenlere çok iyi bir model olması, onları onaylaması, denetim ve yönlendirmeleri iyi yapması gerekmektedir.

2.1.1. Gençlerde Risk Alma Davranışlarının Genel Özellikleri

Gençlerde risk alma davranışlarının genel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Gençlik döneminde ilk defa denenen davranışlar kişinin yaşamı boyunca sağlığını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Örnek olarak sigara içmek, aktif cinsel yaşam, spor yapmak, beslenme alışkanlıkları gibi davranışlardır. Bu davranışların sağlık üzerindeki riskleri hemen (alkol ve araba sürme), gecikmiş (madde kullanımı ve eğitime devam etme) veya uzun vadede (sigara içme ve akciğer kanseri) ortaya çıkabilir (Evren, 2008). Risk davranışlarının etkileri özel durumlara veya davranışın yoğunluğuna bağlı olabilir.

Ergenlik döneminde sağlığı etkileyen davranışların belirleyicileri kazanılır ve pekiştirilir Değer, tutum, motivasyon, kendi kavramları, genel yaşam tarzı örnek verilebilir. Birden fazla risk davranışı ise sorunların artarak ortaya çıkmasına sebep olur (sigara içme, alkol kullanma, kişiler arası şiddet, intihar girişimi, okuldan kaçma, aileden ayrılma, kumar ve şans oyunları oynama, silah taşıma ve madde kullanımı) (Arslan Şahin, 2011)

Gelişme döneminin herhangi bir döneminde alınan risk, bu dönemdeki toplam risk faktörü sayısını yansıtır ve toplam risk faktörleri yaşamın erken döneminde etkisini gösterir. Etki kümülatif olmayabilir, ancak diğer risk alma davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabilir (uzun süreli alkol ya da madde kullanımı ile araba sürme ve intihar girişimi) (Öztek, 2001).

2.2. Risk Alma Davranışı Kuramları

2.2.1. Bilişsel Nedenleri Açıklamayı Hedefleyen Kuramlar

Bilişsel nedenleri açıklamayı hedefleyen kuramlar zihinsel süreçlere odaklanmaktadır. Kişi yarar ve bedel hesabı yaparak davranış konusunda karar vermektedir. Kişinin yarar beklentisi yüksekse davranışı gerçekleştirmekte, yarar beklentisi düşük ise davranışı gerçekleştirmemektedir (Yılmaz, 2000).

2.2.1.1 Karar Alma Yaklaşımı

Karar alma yaklaşımına göre, kişilerin değer ve inançları farklı ise aynı koşullar altında farklı davranışlar göstermektedirler. Bunu belirleyen ise karar alma süreçleridir. Karar alma süreci beş aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaları şu şekilde sıralayabiliriz: 1) Olası seçeneklerin belirlenmesi. 2) Her seçenekte izlenecek yolların belirlenmesi. 3) Sonuçların istenilme derecesini değerlendirme 4) Alınan karar gerçekleştiğinde sonuçların gerçekleşme olasılığını değerlendirme 5) Mantıksal kurullarla bu basamakları birleştirmektir. Bu aşamalar dikkate alındığında, kişiler sonuçların olumlu olacağı olasılığının yüksek olduğunu düşünürlerse davranışı uygulamaktadırlar (Yıldız Peker, 2012).

2.2.1.2. Nedenlendirilmiş Eylem Kuramı

Ajzen ve Fishbein bireyin davranışlarının, inançları tarafından etkileneceğini savunmuşlardır. Davranışı etkileyen süreç şöyledir: 1) Kişinin davranışı, aynı kişinin davranışla ilgili niyet veya kararları tarafından belirlenmektedir. 2) Niyetler tutumlardan etkilenebilir, tutumları belirleyen ise kişisel yarar ve bedel ilişkisidir. 3) Kararlar ise ergenin inançlarından etkilenebilir. Sosyal normatif inançlar ergenin algı ve inançlarını dolayısıyla da kararlarını etkilemektedir. Ergenin ailesi, akran grubu ya da çevresindeki diğer kişiler aynı davranışı gösteriyorsa ya da onaylıyorsa ergenin

de bu tür davranışları gösterme olasılığı artmaktadır (Petraitis, Flay ve Miller, 1995). Buradaki sıralamaya göre çevre olumlu inançlara sahipse, kişi de olumlu inançlara sahip olmakta ve bu kişinin yarar bedel konusundaki kararını, karar da kişinin davranışa ilişkin tutumunu, tutumu da davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilemeye ilişkin niyetini etkilemektedir (Özçevikel, 2003).

2.2.1.3. Planlanmış Davranış Kuramı

Planlanmış davranış kuramında, Ajzen ve Fishbein benlik yeterliliği ve reddedici benlik yeterliliğini vurgulamışlardır. Benlik yeterliliği davranışın başarıyla tamamlanması üzerindeki kontrol olarak tanımlanmaktadır. Benlik yeterliliği ergenin davranışlarını etkilemektedir. Eğer ergen davranışta başarılı olma beklentisi içindeyse o davranış için çaba harcamaktadır. Reddedici benlik yeterliliği ise, ergenin yapmak istemediği davranışlarda sosyal baskıya karşı direnç gösterme gücü olarak tanımlanmaktadır. Ergenin reddedici benlik yeterliliği yüksek ise akran baskısına karşı gelebilmektedir (Deniz,2011).

2.2.2. Sosyal Öğrenme Sürecini İçeren Kuramlar

2.2.2.1.Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının temel yaklaşımı, insanların her türlü öğrenmesinin bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda oluştuğu yönündedir. Bu kurama göre, bireyler başka bireylerin davranışlarını model alarak ve gözlemleyerek öğrenmektedirler (Gürel, 2014).

2.2.2.2. Sosyal Bilişsel/ Öğrenme Kuramı

Sosyal bilişsel/ öğrenme kuramı, ergenin anne- baba ve arkadaş rol modellerinde davranışa ilişkin inançları edindiğini vurgulamaktadır. Bu kuram, ergenlerin risk alma davranışlarını da, risk alma davranışlarını sergileyen arkadaşların model alınması ve taklit edilmesiyle açıklanmaktadır (Yılmaz, 2000).

2.2.3. Sosyal Bağlanma ve Geleneksel Bağlanma Kuramları

2.2.3.1. Sosyal Kontrol Kuramı

Sosyal kontrol kuramı her insanın yasa ihlal davranışında bulunma potansiyeli taşıdığını ve toplumun kontrolü nedeniyle topluma uyum sağladığını kabul eder. Sosyal kontrol kuramında iç ve dış koruma kavramları önemlidir. Dış koruma bireyin okul, aile ve diğer sosyal gruplar gibi diğerleriyle ilişkisi tarafından sağlanır. Bu gibi bağlar ergeni sapan davranışlardan korur. İç koruma kavramı ise benlik kontrolü, engellenme toleransı, baş etme becerileri, içgörü gibi kişisel özellikleri ve benliğe göndermeleri işaret etmektedir (White, 1989).

Elliot'un sosyal kontrol kuramı geleneksel rol modellerine ve topluma zayıf bağlanma için üç neden üzerinde durur: 1. Gerginlik: Bu kavram ergenin akademik ve mesleki istekleri ile olanakları arasındaki denge olarak düşünülebilir. Eğer ergen bu dengeyi hissetmezse ve engellenme yaşarsa kurumlar ve hedefleriyle uzlaşma ve risk alma davranışı gerçekleştiren akranlarla ilişki kurar. 2. Sosyal organizasyon bozukluğu: Yerleşik kurumların bozukluğu ya da zayıflığı olarak tanımlanmaktadır. Eğer ergenler gelecek için kendine umut vermeyen, sosyal kurumların başarısız olduğu yerlerden geliyorsa bu topluma daha az bağlanırlar ve onun sunduğu yaşam biçimini benimsemezler. Yine ergen boşanmış tek ebeveynli ya da iyi organize olamayan ailelerden geliyorsa ailesine bağlanamaz; dolayısıyla ailenin kurallarına da uyum göstermez. 3. Aile ve gelenekler: Topluma bağlanma gerçekleşmiş olmasına rağmen eğer aile ergeni sağlıklı biçimde toplumsallaştıramadıysa gene olumsuz bağlanmalar olabilir (Petraitis, Flay ve Miller, 1995).

2.2.3.2. Sosyal Gelişimsel Kuram

Sosyal gelişimsel kuram, kişilerin sosyal gelişimine ve bu gelişimde onları doğrudan etkileyebilecek sosyal etkilere vurgu yapmaktadır. Ergenin davranışlarında akranları, ailesi ve okulun etkisi çok fazladır. Okul öncesi dönemde aile, ilkököl döneminde okul ve öğretmenler, ergenlik döneminde ise akranlar çok daha etkilidir. Bu modele göre, ergenler okulda ve ailede yeterli onayı görmüyorsa ve akademik başarısı düşük ise, riskli davranışlar sergileyen akranlarıyla daha yakın ilişkiler

kurmaktadır. Bu modelin en önemli özelliği ise, ergenlerde bireysel farklılıkların olduğunu kabul etmesidir (Yıldız Peker, 2012)

2.2.4. Kişilerarası Özelliklerin Etkilerini İnceleyen Kuramlar

2.2.4.1. Sosyal Ekolojik Model

Sosyal ekolojik model, birey ile onu çevreleyen ve etkin olarak içinde yer aldığı ortam arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır (Gökler, 2008). Ergenlerin yüksek düzeyde stres yaşadıkları zaman bu stresten kaçmak için risk alma davranışı gösteren arkadaş edindikleri ve risk almak için cesaretlendirildikleri görülmektedir.

2.2.4.2. Kendi Saygınlığını Azaltma Modeli

Çevrelerinden sürekli negatif değerlendirmeler alan ergenler düşük benlik saygısı ve zarar görmüş bir benliğe sahip olurlar. Zarar gören ya da reddedildiğini hisseden ergenler geleneksel rol modellerine yabancılaşabilir ve isyan edebilirler (Özçevikel, 2003).

2.2.4.3. Çoklu Aşamalı Sosyal Öğrenme Modeli

Simons kişisel özellikleri, madde kullanımının üç aşamalı modeli içine yerleştirmiştir: 1. Aşama: Sıklıkla alkolle başlayan bu aşamada nedenler şunlardır; ebeveynin sapmış davranışı, ergene karşı destek ve yol gösterici olmayan ebeveyn sahip olma ve eğitim, aile, din gibi geleneksel ve uzun süreli değerleri önemsemeyen değerler sistemine sahip olma. 2. Aşama: Bu aşama risk alma davranışı gösteren ergenlerde, madde kullanan ergenlerle ve risk alma davranışıyla ilişkinin nedenleri ve sosyal becerilerdeki bozulmayla ilgilenilir. 3. Aşama: Davranışı denemiş olma durumundan alışkanlığa geçişin nedenlerini belirler. Ebeveynler arasında da davranış varsa, akranlar cesaretlendiriyorsa, ergen stres altındaysa ve yetersiz baş etme becerilerine sahipse davranış sıklaşır ve alışkanlığa dönüşür. Çoklu aşamalı öğrenme modeli risk alma davranışına başlamayı dolaylı olarak etkileyebilecek değişkenler, kişisel özellikler ve davranışı sürdürmeye yönelik etkenlere dikkat çekmektedir (Petraitis, Flay ve Miller, 1995).

2.2.4.4. Aile Etkileşim Modeli

Aile etkileşim modelinde temel olan, anne ile çocuk arasındaki ilişki ve bağlanmadır. Aile etkileşim modeli anne çocuk bağlanmasının nedenlerini ve sonuçlarını şöyle sıralamaktadır. Anne ve çocuk arasındaki bağlanma için nedenler; ebeveynlerin geleneksel değerlere sahip olması, ailenin psikolojik uyumunun yüksek olması etkili ve destekleyici ebeveynlik stiline sahip olmaları ve çocuk üzerindeki aile kontrolünün olması olarak belirtilmektedir. Anne ve çocuk bağlanmasının sonuçları ise; anne ve çocuk arasındaki bağlılık, çocukta gelenekselliğin gelişmesi ve uyumlu ergen kişiliği, risk alma davranışı gösteren ergenle az ilişki ve ergenler arasında risk alma davranışının seyrek görülmesi şeklinde kendini göstermektedir. Aileyle yetersiz ilişki risk alma davranışı gösteren akranla ilişkiye yöneltecektir. Dolayısıyla anne çocuk arasında birbirine yüksek bağlanma risk alma davranışını azaltırken düşük bağlanma, risk alma davranışını artırmaktadır. (Yılmaz, 2000)

2.2.5. Bütünleştirici Kuramlar

2.2.5.1. Problem Davranış Kuramı

Problem davranış kuramı, riskli davranışlara katılma eğiliminde olan ergenlerin ortak birtakım özellikleri olduğu kabul etmektedir. Bunlar; kendileri ve toplum hakkında ortak yaklaşımları, algıları ve değerleridir. Akademik başarısı ve öz saygısı düşük olan ve problemleri davranışları olumlu gören ergenlerin diğer ergenlere göre bu davranışları kabul etme eğilimleri daha fazladır. (Eryılmaz Gülgez, 2007). Problem davranış kuramı çevreyi uzak ve yakın yapılara ayırmaktadır. Uzak yapı, ebeveyn arkadaş kontrolü ve etkisi, ebeveyn ve arkadaş desteği ile yaşamdaki stres gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Yakın yapı içerisinde ise, arkadaşların ve ebeveynlerin onayları ile modelleri yer almaktadır. Riskli davranışları da içeren problem davranışlar, akran kabulü ve saygısını kazanmada bir araç olarak görülmektedir (Güney, 2007). Problem davranış kuramına göre, riskli davranışlar, ergenin yetişkinliğe geçiş sürecinde önemli bir rol oynamaktadır ve normal ergen gelişiminin bir parçası olarak kendini göstermektedir.

2.2.5.2. Akran Grupları Kuramı

Akran grupları kuramına göre, davranışın temel nedeni akran gruplarıdır. Bu kurama göre tutumlar kişinin arkadaş seçimini ve arkadaşlarını etkilemektedir. Bu kuram, riskli davranışlarda bulunan akranlarla ilişkileri dört boyutta incelemektedir. Bunlar; sosyal yapılar (boşanmış aile, sosyo ekonomik düzey vb), psikolojik özellikler (düşük özgüven, yüksek kaygı vb), tutum ve inançlar ile sosyal bağlanmalar (aileyle bağ kuramama, okulu sevmeme, yetersiz dini inanç vb.) dir (Deniz, 2011).

2.3. Davranışsal Aile Sistemi Modeli

Davranışsal aile sistemi modeli, Robin ve Foster tarafından ebeveyn- ergen problemleri konusundaki çalışmalara dayanarak, davranışsal kuram, bilişsel kuram ve aile sistemleri yaklaşımını temel almaktadır. Problem çözme- iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı gibi üç temel başlık altında toplanan modelin altı varsayımı bulunmaktadır. Bunlar: 1) Her ailede bir denge vardır. Ergenin bağımsızlık arayışı ebeveyn- ergen çatışmasına ve dengenin bozulmasına yol açacaktır. 2) Ailenin problem çözme ve iletişim becerilerindeki eksiklikleri ailede çözümsüzlüklere neden olacaktır. 3) Aile üyelerinin aile yaşamı ya da diğer aile üyeleri hakkında sahip oldukları gerçekçi olmayan inanç ve düşünceler, üyeler arasında olumsuz duygu, davranış ve ilişkilere yol açacaktır. 4) Çatışma yaşanan ailelerde, çatışma yaşamayan ailelere oranla karşılıklı olumsuz davranış fazla ve karşılıklı olumlu davranış az olacaktır. 5) Anne- baba çatışması bazen ebeveyn- ergen çatışmasına neden olabilir ya da bu çatışmayı uzatıp şiddetlendirebilir. 6) Ailedeki koalisyonlar ve üçgenleşme gibi aile bütünlüğünü bozan ittifaklar ebeveyn- ergen çatışmasını artıracaktır (Robin ve Foster, 2003).

2.4. Risk Alma Davranışı İle İlgili Kavramlar

2.4.1. Şiddet

Şiddet, genel olarak incitme ya da taciz etmek amaçlı fiziksel gücün kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Korkut, 2007). Köknel (2000), şiddeti,

“kırgınlık, öfke, kin, nefret ve düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı bir saldırganlık biçimi” olarak tanımlanmaktadır. Şiddet öğrenilen bir davranıştır. Çocuklar şiddeti televizyon ve bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarından, şiddet eğilimli arkadaşlarından, şiddet uygulayan ve şiddeti onaylayan aile ve çevresindeki büyüklerden öğrenebilirler (Erbaş, 2009). Şiddet bir saldırganlık biçimidir. Ancak ana unsurları fiziksel güç kullanmaya dayalıdır (Yalçın, 2004). Şiddet, fiziksel şiddetin yanı sıra sözel ve psikolojik şiddet unsurlarını da kapsamaktadır. Vurma, tekmeleme, itme, kavga etme, yaralama, tehdit etme, öfkelenme, bilerek zarar verme gibi davranışlar şiddet içerikli davranışlara örnek olarak verilebilir.

2.4.2. Suç İşleme

Yaşamı boyunca herhangi bir suç işleyen ya da birden fazla suç işlemeyi planlayanlar, yakalansın ya da yakalanmasın polisle başı derde girsin ya da girmesin herhangi bir suç işleme burada değerlendirmek için yeterlidir. Ailede suç işleyen başka üyenin varlığı da genelde çocuğun risk altında olmasına yol açabilir (Ögel, Dönmez, Yılmazçetin Eke, Erol ve Taner, 2007).

2.4.3. Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı

Risk almanın en önemli belirtilerinden bir de sigara, alkol ve madde kullanımınıdır. Gençler çok farklı nedenlerle madde kullanırlar. Ergenliğin hedefi güçlü bir kimlik oluşturmaktır. Bu nedenle ergen otonomi ve bağımsızlığını kanıtlamak için madde kullanabilir. Erişkin yaşam biçimlerini taklit etmek, ergenlik sürecindeki zorluklarla baş etmek, sosyal bir ortama uyum sağlamak, arkadaşları tarafından kabul edilmek ya da medyanın etkisi ile gençler madde kullanabilmektedirler (Alikışıfoğlu, 2008).

Madde kullanımını anlamak için kişilik, aile ve çevre faktörlerinin etkisini birlikte incelemek gerekir. Arkadaşlarında ya da aile üyelerinden birinde madde kullanımı olan ergenlerde, madde kullanımı daha siktir. Erken çocukluk döneminde öfkeli, sinirli olan, davranım sorunları olan gençlerde madde kullanımı daha fazladır. Öte yandan içekapanık, duygularını ifade etmekte zorlanan, kendini ortaya koyamayan gençlerde bağımlılık riski yüksektir. Okul başarısızlığı da başka bir

etkendir. Düşük sosyo-ekonomik düzey, fiziksel şartların kötü olması, suç işleme oranının yüksek ve maddeye ulaşmanın kolay olduğu bir çevrede madde kullanım riskini arttırmaktadır (Erbaş, 2009).

2.4.4. Okuldan Kaçma

Okuldan kaçma; çocuğun uzun süreli, geçerli bahanesi olmaksızın okula gitmemesi ya da ders saatleri içinde okulu terk etmesi olarak tanımlanabilir. Okuldan kaçma tek başına riski ifade etmez. Ancak düzenli olarak okuldan kaçan, okumayı reddeden, devamsızlığı önemli boyutlarda olan, okul başarısı düşük olan çocukları bu kapsamda değerlendirmek doğru olacaktır (Ögel, 2007). Bu tür davranışların ergen için giderek yaşam tarzı haline gelmesi risk oluşturmaktadır.

2.4.5. Evden Kaçma

Evden kaçma davranışı; çocuğun veya gencin ailesinin izni olmadan bir veya daha fazla gün eve gelmemesi ve en az iki gece evden kaçmış olması olarak tanımlanmaktadır. Evden kaçma davranışı çocuğun kişisel gelişimini olumsuz etkilediği gibi kanunla ihtilafa düşme riskini de artırır (Dönmez, 2007).

2.4.6. Kendine Zarar Verme Davranışı

Kendine zarar verme davranışının en önemli özelliği, vücudun belirli bölümlerine zarar verilmesi, tekrarlayıcı olması, bilinçli olması, ölümcül olmaması, yaşamı tehdit etmemesi, ortama uyamamanın ve tahammülsüzlüğe karşı kişiye yardım etmesidir (Aksoy, 2007). Kendine zarar verme davranışlarına, jilet, makas ve bıçak gibi aletlerle kendini kesme, duvar ya da aynalara yumruk ya da kafa atmak, sigara ile kendini yakmak gibi davranışlar örnek olarak verilebilir. Ergenler kendilerine bu şekilde zarar vererek yaşadıkları psikolojik sıkıntı ya da bunalımlardan kurtulmaya çalışmaktadırlar.

2.4.7. Riskli Trafik Davranışı

Gençlerde hız sınırlarını aşma davranışının yaygın olduğu bilinmektedir. Hız yüksek olduğunda kaza anındaki hasarın büyük ve kazanın ölümcül olma olasılığı artmaktadır. Genç insanlarda kişilik özelliklerinin riskli taşıt kullanma davranışını

etkilediği bildirilmektedir. Gençlerde emniyet kemeri takma oranının düşük olduğu belirtilmektedir. Alkol kullanımı da özellikle gençlerde hız sınırlarını zorlama/ aşma davranışını ve trafik kazası olasılığını artırmaktadır (Baysoy, 2007) .

2.4.8. Erken Cinsel İlişkide Bulunma

Cinsel olgunlaşma sürecinde yaşanan değişimleri merak etmek çocukluk ve ergenliğin doğal bir parçasıdır. Ergenlerin cinsel davranışları, cinsel ilişkiye başlamak, cinsel ilişkinin düzeyi ve riskli cinsel davranışları içerir. Bu davranışlar ise istenmeyen gebelikler ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir. Özellikle cinselliğin keşfedilmeye başlandığı ergenlik döneminde, yanlış ve yetersiz bilgi sahibi olmanın diğer yaş grubundaki insanlara göre daha fazla risk taşımaktadır (Alikaşifoğlu, 2008).

2.4.9. Sağlıksız Beslenme

Aşırı yeme, dengesiz ve düzensiz yeme, kilo fazlası olmadığı halde tekrarlayan diyetler, aç kalma, kusmalar ergenlerde görülebilen sağlıksız riskli davranışlardır. Gençlik çağı iyi ve kötü alışkanlıkların olduğu dönemlerden biridir. Gençlikte beslenme ile ilgili yapılan hatalar, kazanılan yanlış alışkanlıklar o andaki sağlık ve verimlilik düzeyini düşürdüğü gibi ileriki yaşlardaki sağlık ve verimliliği de olumsuz yönde etkiler. Yeme alışkanlığı ve fiziksel etkinlik gibi sağlıkla ilgili davranışlar da ergenlik süresince kalıplaşmakta ve erişkin dönemde de kalıcı olmaktadır (Eneç Can, 2007).

2.5. Risk Davranışı İle İlgili Faktörler

2.5.1. Biyolojik (Genetik) Faktörler

Biyolojik (genetik) faktörler, risk almanın hormonlar ve hormonal değişimlerin erinliğe neden olmasıyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar bazı genlerin şiddet, suç işleme gibi davranışların temelinde yattığını iddia etmektedir. Ancak bu çalışmaların tümüyle bu davranışları açıkladığını söylemek mümkün değildir (Ögel, 2007).

2.5.2. Çevresel Faktörler

Olumsuz çevre koşulları ergenlerde risk alma davranışını etkilemektedir. Riskli davranışların o çevre içinde yaygın olması bu davranışların normalize olmasını ve gencin bu davranışları toplumsal davranışın doğal bir parçası olarak görmesine yol açmaktadır (Deniz, 2011).

Çevresel faktörlere birçok etken neden olabilir. Bu nedenlerin en önemlileri; aile, akran grupları, okul ve kitle iletişim araçlarıdır.

2.5.2.1. Aile

Anne- baba ile ergen arasındaki ilişkinin niteliği ergenin risk alma davranışında etkilidir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler, çocuğun psikososyal gelişimde ve kendisine ait kararların almasında önemli bir yere sahiptir. Aile içindeki çatışmalar, kavgalar, baskı ve şiddet çocuklar için ciddi stres ortamı yaratmaktadır. Risk altındaki çocuk ve gençlerin aileleri çoğunlukla ev içinde ve dışında çocuklarına uygun model olabilecek tutum ve davranışlarda bulunmakta zorluk çeken ailelerdir. Çocuğun yaşadığı zorluklar karşısında çok fazla etkin olamayan, aciz kalan, çözüm üretemeyen ailelerdir. Çocuk ve gençler çeşitli dönemlerde desteğe ihtiyaç duyduklarında aileleri onlara destek olmak yerine çocuğu yalnız bırakmayı tercih etmektedirler. Risk altındaki çocuk ve gençlerin aileleri genellikle çocuklarıyla zaman geçirmeyen ilgisiz ailelerdir. Bu ailelerin çocuğun duygu, düşünce ve görüşlerini önemsemeyen, onları sürekli yargılayan ya da görmezden gelen bir yapıları vardır (Dönmez, 2007).

Risk alma davranışı yüksek düzeyde olan çocukların ebeveynlerinde benzer özellikler görülmektedir. Bu özellikler şunlardır: 1) Zayıf toplumsallaşma, olumlu davranışların çocuğa öğretilmemesi, değerlerin kazandırılmaması, ebeveynler arasında olumsuz davranışların varlığı. 2) Çocuğun eğitim yaşamının ihmali, çocuğun yaşamını izlemekte başarısızlık. 3) Uygunsuz ve tutarsız disiplin uygulamalarının olması. 4) Çocuk ebeveyn ilişkisinde kalitenin ve bağlanmanın düşük olması, destekleyici olmayan soğuk anne davranışı. 5) Aile içi çatışma, evlilik uyuşmazlığı, ev işi şiddet, istismar. 6) Çatışma yönetiminin zayıf olması, zayıf öfke

kontrolü. 7) Ebeveynlerde fiziksel ve ruhsal sağlığın iyi olmaması, madde kullanımı, depresyon olması. 8) Göç sonucu kent yaşamına uyum sağlayamama ve çocuğun kültürel olarak ailenin önüne geçmesi (Deniz, 2011).

2.5.2.2. Okul

Okul gerektiğinde aile tarafından eksik verilen ya da verilemeyen psiko- sosyal eğitimi çocuğa veren kurumdur. Sadece bilgi aktarma görevini üstlenmiş, eğitime önem vermeyen, çocukların kişilik gelişimlerinin göz ardı edildiği bir sistemde, okulun uyumsuz ya da suçlu davranışını önleyici bir fonksiyonu olamamaktadır (Öter, 2005).

2.5.2.3. Akran Grupları

Ergenlik döneminde arkadaşlarla olan sosyal ilişki oldukça önemlidir. Tüm ergenler akran grubunun bir üyesi olmak isterler. Ergenlikteki arkadaş ilişkilerinin kişinin gelişimi açısından birçok işlevi vardır. Bunlar: 1) Kişinin kendisini benzerleriyle kıyaslayarak değerlendirmesi ve tanınması. 2) Gencin tek başına iken girişmekten korktuğu veya tek başına yapmasının zevksiz ya da anlamsız olduğu bazı deneyimleri birlikte yapabileceği dost kişilere sahip olması. 3) Gencin bazı konuları tartışarak kendi bilişsel düzeyini yükseltmesi (Hortaçsu, 2003).

Aydın (1999)'a göre, ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi gereksinimler gencin akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilir. Akran grubunun kontrolüne girme ise beraberinde akran baskısını getirmektedir (Yıldırım, 2007). Araştırmalar, akran baskısının, ergenin sosyal ilişkilerini, anne babayla ilişkilerini, anti- sosyal davranışlara yönelimini, olumsuz düşüncelerle baş edebilme becerilerini yordadığını göstermektedir (Erbaş, 2009).

2.5.2.4. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları kapsamında; televizyon, radyo, gazete, telefon, bilgisayar ve interneti alabiliriz. Medya toplumsal koşullar ve rol modellerinin oluşturulmasında çok önemli bir role sahiptir. Özellikle gençlik yıllarında müzik, sahne, televizyon yıldızları, sporcular vb. kahramanlar taklit edilmektedir. Medyada

olumsuz düşünce ve davranışları olan kişilerin kahraman olarak sunulması, bunlarla olan benzeşme süreçlerini artırmaktadır. Yapılan araştırmalarda, bu riskli davranışlarla medya araçları arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır. Buna göre, gençlerin belirtilen bu risk davranışlarını sıklıkla radyoda duydukları, TV'de izledikleri belirlenmiştir (Dağ, 2005).

2.5.3. Kişisel Faktörler

2.5.3.1. Heyecan Arama

Heyecan arama, risk alma davranışına sebep olan en önemli kişilik özelliklerinden biridir. Yüksek düzeyde heyecan arayan kişiler hiç denemedikleri aktiviteleri bile düşük düzeyde heyecan arayanlara göre daha az riskli görme ve riskli durumlarda daha az kaygı duyma eğilimindedirler. Bu nedenle yüksek düzeyde heyecan arayanların risk davranışlara katılma eğilimleri yüksekken düşük heyecan arama özelliği olanlar bu tür aktivitelerden kaçınma eğilimi göstermektedirler (Erbaş, 2009).

2.4.3.2. Benlik Saygısı

Benlik saygısı, ergenlik döneminde önem kazanan bir boyuttur. Bu dönemde benlik saygısının düşük olması, daha sonraki yıllarda bireyin kendi benliğini kabul etmemesine neden olabilmektedir. Bu durum, içe kapanma ya da saldırgan türde davranışlara yol açabilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

2.5.3.3. Benmerkezcilik

Ergenlik döneminin en önemli özelliklerinden biri de benmerkezci olmalarıdır. Bu dönemde ergenler kendilerini ilgi merkezinde varsayarlar. Ergen benmerkezciliğine bağlı olarak, korkusuz davranışlar sergilerler ve hatalı kararlar verme olasılıkları yüksektir. Buna bağlı olarak da risk alma davranışlarını sergilemekten kaçınmazlar.

2.5.3.4. Davranışsal Sorunlar

Davranım bozukluğu çocukluk ve ergenlik döneminde görülen ruhsal bir rahatsızlıktır ve uzun süreli anti sosyal davranış ve kuralların bozulması ile

karakterize olur. Tipik davranış sorunları arasında okuldaki, evdeki ya da toplumdaki beklentilere, kurallara uymayı reddetme, aşırı kavgacı olma, insanlara ve hayvanlara karşı şiddet içerikli davranışlarda bulunma, otoriteye karşı gelme, sık yalan söyleme, hırsızlık, eşyalara zarar verme sayılabilir (Yılmazçetin Eke, 2007).

2.5.3.5. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Ergenlik döneminde, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu sorunu yaşayan gençler, akranlarına göre daha fazla bocalamaktadırlar. Bu nedenle, ani tepki göstermek, yeterince düşünmeden karar alıp uygulamak, öfke patlamaları yaşamak ve uzun süre dikkatleri toparlayamamak gibi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu da ciddi anlamda kimlik bocalaması yaşamalarına neden olmaktadır. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan ergenler de aynı zamanda davranış sorunları nedeniyle okul yaşamlarında sıkıntı çektikleri görülmektedir.. Bu sorunların artmasıyla da bu gençlerde okulun reddi, okuldan kaçma veya okul korkusu gelişebilmektedir (Erbaş, 2009).

Öğrenme bozukluklarının Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ile birlikte görülme sıklığı oldukça fazladır. Özellikle matematik ve okuma konusunda sorun yaşamaktadırlar. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan çocukların üçte ikisinde “Karşıt Olma, Karşı Gelme Bozukluğu” da bulunmaktadır. Bu çocuklarda başkalarına karşı sözel ve fiziksel saldırgan davranışların yanı sıra inatçılık, öfke patlamaları, söz dinlememe, kurallara uymama görülür. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan çocukların yarısı akran ilişkilerinde sorun yaşamakta ve en önemli sorunun arkadaşları tarafından kabullenilmemek olduğunu belirtmektedirler. Bu çocukların, gençlik ve ergenlik dönemlerinde, normal bireylerden daha yüksek oranda ve hızlı biçimde alkol ve madde bağımlısı oldukları görülmektedir (Ercan ve Aydın, 1999).

2.5.4. Psikolojik Faktörler

Ergenlik döneminde risk alma davranışları ile ilgili faktörlerden biri de psikolojik faktörlerdir. Bu çocuklarda rastlanan ortak özelliklerden birisi dürtü kontrolünün eksik olmasıdır. Engellenme eşikleri düşüktür. Herhangi bir engellenme ile karşılaştıkları zaman onunla başa çıkma güçleri yoktur. Sosyal becerileri

düşüktür. Sorun çözme, öfke kontrolü gibi becerileri çok azdır ya da bu becerileri etkili değildir. İletişim kurmakta zorluk çekerler, huzursuzdurlar. Kolaylıkla uyarılır ve kavga etmeye başlarlar (Deniz, 2011).

2.5.5. Toplumsal Faktörler

Ergen risk davranışını arttıran toplumsal etkenler arasında göç, sosyo-ekonomik düzey, politik ve kültürel nedenleri sayabiliriz.

2.5.5.1. Göç

Göç eden ailelerin çocuklarında risk alma davranışı çok sık görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi ebeveynlerin göç ettikleri yere uyum sağlamada güçlük çekmeleri ve bunu aile içi ilişkilere de yansımalarıdır. Göç eden anne baba göç ettikleri yerin alışkanlıklarını sürdürmek istemekte ve bu nedenle çocuklarına bu yönde baskı yapmaktadır. Öte yandan ise kente küçük yaşta geldiği ya da kentte doğduğu için daha iyi uyum sağlayan çocuk anne babasının bu disiplin yaklaşımını reddetmektedir (Ögel, 2007).

2.5.5.2. Politik Nedenler

Ergenlik döneminde, bazen ergenler geleceklelerini endişeli ve güvensiz görebilmektedirler. Bunun sonucunda da topluma yabancılaşmaktadır. Bu da toplumda isyan davranışlarını sergilemelerine yol açmaktadır.

2.5.5.3. Sosyo- Ekonomik Düzey

Düşük sosyo- ekonomik düzeye sahip ergenlerde risk alma davranışlarının görülmesi daha fazladır. Özellikler de nüfusun yoğun ve fiziksel şartların kötü olması da ergenlerde bir risk faktörü olarak görülmektedir (Erbaş, 2009).

2.5.6. Diğer Faktörler

Yaş: Yaş küçüldükçe birden fazla risk alma davranışı düzeyi azalmaktadır. Yaş büyüdükçe riskli davranış sayısı artmaktadır.

Cinsiyet: Riskli davranışlar, erkek çocuklarda daha fazladır. Cinsiyetler arasındaki bu fark yaş büyüdükçe artmaktadır. Yani yaş ilerledikçe erkeklerde risk alma davranışı kızlara göre daha fazla olmaktadır.

Birden fazla riskli davranışın bir arada görülmesi: Araştırmalar, genelde bir risk davranışı olan çocukların bir başka riskli davranışı daha yaptıklarını göstermektedir. Bir risk davranışı gösteren ergenlerde diğer risk davranışının olma oranı da artmaktadır (Ögel, Dönmez, Yılmazçetin Eke, Erol ve Taner, 2007).

2.6. Risk Alma Davranışı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.6.1. Risk Alma Davranışı İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yılmaz (2000), ergenlerde risk alma davranışını incelediği araştırmasında, 12-18 yaş arası okula devam eden 1206 ergene ölçek uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, büyük yaş grubundaki ergenlerin küçük yaş grubundakilerden daha fazla risk aldığı, erkeklerin risk alma davranışı puanlarının kızların puanlarından daha yüksek olduğu, ailede çatışma içeren ilişkiler arttıkça risk alma davranışlarının da arttığı, aile içinde fiziksel ya da sözel şiddet yaşayan ya da tanık olan ergenlerin risk alma davranışı puanlarının ailelerinde şiddet yaşanmayan ergenlerin puanlarına oranla yüksek olduğu, ailesinde sabıkalı birey olan ergenlerin risk alma davranışı puanlarının ailesinde sabıkalı birey olmayan ergenlerin risk alma davranışı puanlarından farklı olduğu saptanmıştır. Ayrıca, arkadaşları risk alma davranışı göstermeyen ergenlerin, arkadaşları risk alma davranışı gösterenlere göre daha az risk alma davranışı gösterdiklerini bulmuştur.

Kıran Esen (2002), akran baskısı düzeyleri farklı olan öğrencilerin risk alma davranışları, sigara içme davranışları ve okul başarılarını incelediği araştırmasında, lise ikinci sınıfa giden 718 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda; ergenlik dönemindeki öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile risk alma davranışları arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu, kız ve erkeklerin akran baskısı düzeyleri arttıkça risk alma davranışlarının arttığı, akran baskısı düzeyi aynı kız ve erkekler açısından bakıldığında erkeklerin kızlara göre riskli davranışlara daha fazla katıldıkları, hem kızlar hem de erkeklerde akran baskısı düzeyi düştükçe sigara içme

davranışı sıklığının azaldığı, yükseldikçe sigara içme davranışı sıklığının arttığı saptanmıştır.

Kıran Esen (2003), lise öğrencilerinin akademik başarı, akran baskısı ve yaş değişkenlerinin risk alma davranışlarını ne derece yordadığını incelediği araştırmasında, liseye devam eden 15- 18 yaş arası 684 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında, ele alınan değişkenlerden akademik başarının, risk alma davranışını negatif yönde anlamlı olarak yordadığı, akran baskısı ve yaş değişkenlerinin ise pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı sonucunu bulmuştur.

Ögel, Taner, Yılmazçetin Eke ve Erol (2004), madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesini inceledikleri çalışmada, rehber öğretmen, sınıf/ branş öğretmeni ve ebeveynlerin ilk testte ve son testte doğru yanıtladıkları toplam soru sayısının anlamlı düzeyde yükseldiğini bulmuşlardır.

Karahan, Sardoğan, Gençoğlu ve Yılan (2006), lise öğrencilerinde trafik, madde kullanımı ve toplumsal konumla ilgili risk alma davranışı ile özsaygı düzeyi ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Samsun'da liseye giden 922 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, özsaygı düzeyine göre öğrencilerin madde kullanımı ve toplumsal konumla ilgili risk alma davranışı arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca, erkek öğrencilerde trafik, madde kullanımı ve toplumsal konumla ilgili risk alma eğiliminin, kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, lise öğrencilerinde özsaygı düzeyi düştükçe madde kullanımı ve toplumsal konumla ilgili risk alma davranışının arttığını bulmuşlardır.

Siyez (2006), 15- 17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışları koruyucu ve risk faktörleri açısından incelediği çalışmada, problem davranışların yordanmasında başarıya verilen değer, gelecek beklentisi, okula yönelik pozitif tutum, arkadaştan, öğretmenden, çevreden algılanan sosyal destek, sosyal aktivitelere katılma gibi koruyucu faktörlerin varyansın % 41' ini açıkladığını bulmuştur. Okulu bırakma düşüncesi, yabancılaşma, depresyon, maddelere

ulaşılabilirlik, yaşanılan çevre, arkadaş baskısı gibi risk faktörlerinin ise toplam varyansın % 68' ini açıkladığını bulmuştur.

Avcı (2006), şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevselliklerini incelediği araştırmasında, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından daha sağlıksız işlev gösterdiğini bulmuştur.

Aras, Günay, Özan ve Orçın (2007), lise öğrencilerinde riskli davranışlar ve suç işleme eğilimi ile ilişkili etkenlerin değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları araştırmada, lise son sınıf öğrencileriyle çalışmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerdeki en sık üç kural dışı davranışın okulla ilgili olduğu bulunmuştur. Meslek lisesinde okuyan ve okulda sene tekrarı olan erkekler ile karne notu düşük olan kız ve erkek öğrencilerin daha çok kural dışı davranış eğiliminde olduğunu bulmuşlardır. Kız ve erkeklerde babanın eğitim düzeyinin yüksekliği ve az çocuklu ailede yaşama, kızlarda ise annenin eğitim düzeyinin ve aile gelirinin yüksekliği kural dışı davranışlarla ilişkili ailesel özellikler olarak bulmuşlardır. Lise öğrencilerindeki kural dışı davranışların anne- babalardaki ve arkadaşlardaki sorunlu davranışlarla ilişkili olduğu saptanmıştır. Erkeklerde kural dışı davranışların daha yüksek oranda görüldüğu ve riskli davranışların birbirleriyle bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Eryılmaz Gülgez (2007), lise öğrencilerinin olumsuz risk alma davranışlarının psikolojik belirtiler, yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından incelenmesini amaçlayan araştırmasında Ankara ili merkez ilçelerinde liseye giden 384 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Yaptığı araştırma sonucunda, ergenlerin risk alma davranışının yaşla birlikte artış gösterdiğini, erkek ergenlerin kız ergenlere oranla daha sık risk alma davranışı gösterdiğini ve ergenlerin anksiyete, somatizasyon, olumsuz benlik gibi belirtilerin risk alma davranışı ile anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuştur.

Güney (2007), çalışmasında liseye giden 905 öğrenci ile çalışmış, ergenlerde risk almanın içsel kaynaklarını belirleme ve bu kaynakların benmerkezlilik (kişisel

söylence, hayali seyirci), akran baskısı ve sosyo- ekonomik değişkenler ile ilişkisini incelemiştir. Akran baskısının ergenlerin riskli davranışlar göstermesinde yordayıcı bir etkisi olduğu saptanmıştır.

Eneç Can (2007), yaptığı çalışmasında öğrencilerin % 19' unun sigara kullanmayı denediği, % 4' ünün halen kullandığı, % 2' sinin alkollü içki kullanmaya devam ettiği, % 1.8' inin ise esrar, eroin, morfin, uyuşturucu vb. maddeleri kullanma yoluna gittiğini saptamıştır.

Çamur, Üner, Çilingiroğlu ve Özcebe (2007), araştırmalarında gençlerin sigara, alkol ve madde kullanımı, cinsel yaşam, kişisel güvenlik ve şiddete ilişkin bazı riskli davranışlarını saptamaya çalışmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 66' sı en az bir defa sigara, % 65' i alkol, % 6' sı bağımlılık yapıcı madde denediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 11' i herhangi bir alet, % 1.6'sı tabanca taşıdığını, % 10.5' i en az bir kez fiziksel olarak kavga içinde bulunduğunu, % 11' i kız ya da erkek arkadaşına fiziksel, duygusal ya da cinsel şiddet uyguladığını, % 12.8' i kız ya da erkek arkadaşının kendisine fiziksel, duygusal ya da cinsel şiddet uyguladığını belirtmişlerdir. Kadınlara göre erkekler 2 kez daha fazla güvensiz davranışlarda bulunurken, evde ailesi ya da akrabası ile yaşayanlara göre, evde arkadaş/ kardeşe yaşayanların 2 kez, evde yalnız yaşayanların 3 kez ve yurttta yaşayanların 2 kez daha fazla riskli davranışlarda buldukları saptanmıştır.

Erbaş (2009), ortaöğretim kurumlarında okuyan lise son sınıf öğrencilerinin denetim odaklarının yönü ile risk alma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 377 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, dış kontrol odağına sahip olan bireylerin iç kontrol odağına sahip olanlara göre daha fazla risk aldığını, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre risk alma davranışlarının yüksek olduğunu, akademik başarı azaldıkça risk alma davranışının arttığını, okula devamsızlık süresinin arttıkça risk alma düzeyinin yükseldiğini bulmuştur.

Pekel Uludağlı ve Sayıl (2009), yaptıkları araştırmada orta ve ileri ergenlik dönemindeki öğrencilerin, ebeveyn ve akran ilişkileri ile saldırgan davranışlarının risk alma davranışları ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmaya lise ve üniversite

öğrencisi 429 ergen katılmıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığı zaman, ergenlerin risk alma davranışlarının, cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılaştığı, erkek ergenlerin risk alma davranışları her sınıf düzeyinde farklılaşmakta ve kız ergenlere göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Lise öğrencilerinde yakın ve karşı cinsten arkadaşına, üniversite öğrencilerinde karşı cinsten arkadaşına sahip olmanın risk alma davranışlarını ters yönde yordadığı saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinde risk alma davranışlarının, annenin eğitim düzeyi ile pozitif, ebeveynin ergeni gözetimi (izleme) ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Hem lise hem de üniversite öğrencilerinde; ebeveynin arkadaş ilişkilerini yasaklaması ve ergenin saldırganlığı, risk alma davranışlarını pozitif yönde; ebeveynin akran ilişkilerine rehberliği ise negatif yönde yordadığı saptanmıştır.

Akdemir Gandur (2010), yaptığı araştırmada Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü'ne gelen 198'i erkek, 4'ü kız olmak üzere 202 suça yönelen ergenle çalışmıştır. Çalışmasında arkadaş ilişkileri ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğin risk alma davranışına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, suça yönelen arkadaşları olan ergenlerin daha çok risk alma davranışı sergilediğini bulmuştur. Ayrıca, ergenlerin risk alma davranışı ile sosyal destek arasında bir korelasyon bulunmakla birlikte, sosyal desteğin risk alma davranışının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bulut (2010), ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği açısından incelendiği araştırmasında, sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenler ile sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenlerin kural dışı davranış puanları arasında anlamlı farklılık bulmuştur.

Bal (2010), çocukluk örselenme yaşantıları, ana- baba- ergen ilişki biçimleri ve algılanan sosyal destek algısının kural dışı davranışlarla ilişkisini incelendiği araştırmada, kural dışı davranışlar ile bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Deniz (2011), liseye devam eden ergenlerin risk alma davranışları ile mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 660 öğrenciye

ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, liseye devam eden ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri alt boyutlarından ailesel eleştiri alt boyutunun, risk alma davranışı alt boyutlarından toplumsal konumla ilgili risk alma alt boyutunu anlamlı ölçüde açıkladığı; ancak diğer alt boyutlara ilişkin sonuçların anlamlı olmadığı sonucunu bulmuştur. Liseye devam eden ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri alt boyutlarından ailesel eleştiri alt boyutunun, risk alma davranışı alt boyutlarından trafikle ilgili risk alma alt boyutunu anlamlı ölçüde açıkladığı; ancak diğer alt boyutlara ilişkin sonuçların anlamlı olmadığı sonucunu bulmuştur. Liseye devam eden ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri alt boyutlarının risk alma davranışı alt boyutlarından madde kullanımı ile ilgili risk alma alt boyutunu açıklama ve yordama konusundaki sonuçları anlamlı bulmamıştır.

Yılmaz (2011), yaptığı çalışmada, 14 ile 19 yaşları arasında 471' i kız, 410' u erkek olmak üzere toplam 881 öğrencinin kural dışı davranışların cinsiyet, ana baba tutumları ve yaşam doyumu ile olan ilişkilerini araştırmıştır. Elde edilen bulgulara göre; anne baba tutumları ihmalkâr, izin verici ve otoriter olan ergenlerin, aileleri demokratik tutum sergileyen ergenlere kıyasla daha fazla kural dışı davranış gösterdiklerini bulmuştur.

Uluman (2011), öğrencilerin kural dışı davranışlarını; cinsiyet, kişilik tipi, son bir yıl içinde yaşamlarını etkileyen bir olay yaşama durumu, sınıfta kalma ve disiplin cezası alma durumu, okul öncesi döneminde annenin çalışma durumu, aile yapısı ve ailede sabıkalı birey olma durumu, cinsel ilişki yaşama, sigara- alkol- madde kullanımı, bilgisayar ve internet kullanımı ile kullanım süreleri gibi değişkenlerin etkilediği sonucunu bulmuştur. Öğrencilerin anne- babaya bağlanması arttıkça kural dışı davranış sergileme oranının düştüğünü saptamıştır.

Yıldız Peker (2012), lise öğrencilerinin risk alma davranışlarının yordanmasına ilişkin yapılan aşamalı çoklu regresyon analizi sonucunda, lise öğrencilerinin risk alma davranışlarının yordayıcılarının akran baskısı, yaş, aileden alınan sosyal destek, özel birinden alınan sosyal destek, koruyucu- istekçi ana baba tutumu ve otoriter ana baba tutumu değişkenlerinin olduğunu bulmuştur.

Körük (2016), ergenlerde riskli davranışların güvensiz bağlanma ve algılanan sosyal destek tarafından yordanmasında psikolojik belirtilerin aracı rolünü incelediği araştırmasında, riskli davranışların oluşmasında çeşitli psikolojik unsurların etkili olduğunu bulmuştur. Ergenlerde güvensiz bağlanma düzeyinin yükselmesi ve algılanan sosyal destek düzeyinin azalması ergenin risk alma davranışını artırdığı sonucunu bulmuştur.

2.6.2. Risk Alma Davranışı İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Gullone ve Moore (2000), ergen risk alma davranışları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, 11- 18 yaşlarında okula devam eden 459 ergene ölçek uygulamışlardır. Araştırma bulgularına bakıldığında, küçük yaş grubundakilerin ve kızların daha az riskli davranışlar sergiledikleri ve davranışın riskli olup olmadığını değerlendirdiklerinde daha yüksek puanlamalar yaptıkları, yaşı ise kişilik üzerinde yok denecek kadar az etkisinin bulunduğu saptamışlardır. Özellikle de umursamaz ve isyankar davranışlarda, risk değerlendirmesinin, riskli davranışı kişilik özelliklerinden daha çok yordadığını bulmuşlardır.

Greene, Krcmar, Walters, Rubin ve Hale (2000), ergenlerde heyecan arama davranışının ve kişisel masal (başkalarının ne düşündüklerinden ziyade kendi düşüncelerine daha fazla önem veren, kendisinin biricik olduğuna inanan) inancının risk alma davranışına etkisini araştırmışlardır. Araştırma bulgularına bakıldığı zaman, heyecan arama davranışı ve kişisel masal inancı yüksek olan ergenlerin daha fazla riskli davranış sergiledikleri sonucunu bulmuşlardır.

Rolison ve Scherman (2003), yaptıkları çalışmada yaşları 18 ile 21 arasında değişen 196 ergenin, heyecan arama, denetim odağı, algılanan risk, algılanan yararlar, riske katılım, akran etkisi ve algılanan akran katılımı, toplumsal beğenirlik ve riskli davranış senaryosuna tepkileri incelemiştir. Çalışma sonunda, heyecan aramanın, algılanan akran katılımının ve algılanan yararın, riske katılımı etkilediği saptanmıştır.

Courtois ve Mangeney (2004), ergenlerin risk alma davranışlarına ilişkin kendi algılarını inceledikleri araştırmalarında, 14- 18 yaş arası 97' si erkek 111' i kız toplam 208 öğrenciye 29 kapalı uçlu sorudan oluşan bir anket uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, ergenlerin intihar girişimi, madde ya da alkol etkisi altında iken araç kullanma, ilk cinsel ilişkide korunmama gibi davranışları ciddi ya da önemli olarak değerlendirdiklerini bulmuşlardır. Ergenlerin verdikleri yanıtlarda cinsiyete göre risk algısında herhangi bir farklılık olup olmadığına bakıldığında ise kızların erkeklere göre kavga etmek, evden kaçmak, Vandalizm gibi risk alma davranışlarını daha ciddi algılayarak, sigara içmek, kendi evinde hırsızlık yapmak ve tekrarlayan intihar düşüncelerini daha az riskli olarak değerlendirdikleri saptanmıştır.

Curry (2004), adölesanların risk davranışları, kararları ile bu karar ve davranışların etkilerini ortaya koymak amacıyla Florida'daki 14- 20 yaş arasında toplam 290 üniversite öğrencisine telefon görüşmesi yoluyla ulaşmıştır. Araştırma kapsamında pozitif etki (haz alma, ilgilenme), negatif etki (koru ve sinirlenme), tepkisellik, heyecan arama (etki- ilişki özelliği), risk algılama (fayda- maliyet karşılaştırması ile değerlendirilme) ve riskli davranışları (sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanma ve okulla ilgili risk davranışları, suç işleme, şiddet ve cinsel faaliyetler) içeren konuları değerlendirmiştir. Adölesanların çoğunluğunun belirlenen riskli davranışları ve bunları sürekli tekrarlama isteklerini pozitif etkinin artırdığı, negatif etki ya da pişmanlığı azalttığını saptamıştır. Bu araştırma sonucunda, heyecan arayışı gibi etkilerin; adölesanların riskli faaliyetleri yapma ve sürekli tekrar etme davranışlarını etkilediği sonucunu bulmuştur.

Gardner ve Steinberg (2005), ergenlik ve yetişkinlik döneminde risk tercihleri, risk alma davranışı ve riskli karar alma ile ilgili yaptıkları araştırmada, 13- 16 yaş arası ergenler, 18- 22 yaş arası gençler ve 24 yaş ve üzeri yetişkinlerden oluşan toplam 306 katılımcıya ölçek uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, riskli kararlar verme ve risk alma davranışının yaşla birlikte azaldığı, katılımcıların yalnız olmalarına kıyasla akran grubu ile birlikteyken daha çok risk aldığı, risk alma ve riskli karar verme davranışlarında akran grubunun etkisinin ergen ve gençlerde yetişkinlere oranla daha güçlü olduğunu bulmuşlardır.

Michael ve Ben- Zur (2007), 269 İsraili ergenle yaptıkları araştırmada risk alma davranışının ebeveynlerle ilişki, akran grubu etkisi ve öfke davranışı ile ilişkilerini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, erkek ergenlerdeki riskli davranışların akran grubu ile ilişkili olduğunu; kız ergenlerde ise ebeveynlerle ilişkilerin risk alma davranışında önemli bir etmen olduğunu bulmuşlardır. Ebeveynlerle iyi ilişkiler kurmak, riskli davranışlara daha az katılmayla ilişkiliyken; akranlarla daha güçlü ilişkiler kurmak ise risk alma davranışlarına daha yüksek oranda katılımla ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Chapman, Denholm ve Wyld (2008), risk alma davranışının önlenmesinde sosyal destek faktörünü inceledikleri araştırmada, Avustralya Tazmania' da 11. ve 12. sınıf toplam 954 öğrenciye ölçek uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek arttıkça ergenlerin risk alma davranışlarına yönelmelerinin azaldığı, sadece arkadaşlarından sosyal destek alan kişilerin yalnızca ebeveynlerinden ya da hem ebeveynlerinden hem de arkadaşlarından sosyal destek alanlara göre risk alma profillerinin daha yüksek olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Piko ve Kovács (2010), Macaristan'daki 14- 20 yaş arasındaki 881 lise öğrencisi ile ergenlerin madde kullanımında ebeveynlerin ve okulun önleyici etkisini araştırmışlardır. Araştırma bulgularına bakıldığında, ebeveynler tarafından kabul ve saygı görmenin ergenin alkol ve madde kullanma alışkanlığını belirlemede etkili olduğu, yüksek akademik baskı ile sigara ve alkol kullanımı arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu, okuldaki öğretmenler ile problemlerini paylaşmak ve okulda mutlu olmak ile marihuana kullanımı arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır.

Park ve Lee (2011), yaptıkları araştırmada öfke duygusunu yeniden değerlendirmenin risk alma davranışını nasıl etkilediğini araştırmışlardır. 30 erkek ve 33 kadın ergene öfke hissi uyandıracak hikayeler okutulmuş ve kendilerini durum içinde değerlendirmeleri ve bu durumda neler yapacaklarını belirtmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda, düşük kontrol hissine sahip olanların yani hikayedeki öfke

yaratan durumun değiştirilemeyeceğini düşünenlerin daha fazla riskli davranışlar ifade ettikleri saptanmıştır.

Popham, Kennison, Bradley (2011), genç yetişkinlerde heyecan arama, yaş ayrımcılığı (yaşlılık aleyhtarlığı) ve risk alma davranışı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, yaş ortalaması 19 olan 475 ergene ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, daha yüksek oranda heyecan arama davranışı ve yaş ayrımcılığı (yaşlanmanın kötü ve negatif sonuçları olduğunu düşünme) davranışları gösteren öğrencilerin risk alma davranışlarının da yüksek oranda olduğunu bulmuşlardır.

2.7. Bağlanma

İnsanların birçoğu hayatlarının her döneminde başka bir kişiyle yakın bir bağ kurma ihtiyacı hissetmektedir. Kurulan bu bağlar kişinin kendini güvende hissetmesini sağlamaktadır. Ayrıca çevresine uyum sağlaması açısından da önemlidir. Bowlby (1973) bağlanmayı, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlamaktadır. Bağlanma davranışı genellikle, ilk olarak anneye doğru yönelir. Anne ile kurulan ilk ilişki sevgi temellidir ve daha çok bebeğin ihtiyaçlarının karşılanmasına hizmet eder. Anne ile kurulan bu ilk sosyal- duygusal ilişki bağlanma olarak adlandırılmıştır (Eşel, 2010).

Bağlanma biçimi, kişinin bebeklik döneminde şekillenmekte ve devamlılık gösterdiği düşünölmekte olan aynı zamanda kişinin etrafındaki diğer insanlarla ilişki kurma örüntüsünü şekillendiren bir sistemdir. Bebeğin annesi ya da bebeğe bakım veren kişi ile arasında oluşan temel güven duygusunu oluşturan ilk bağdır (Budak, 2005). Bundan dolayı bebeğe bakım veren kişi kim ise o önemli derecede role sahiptir (Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005).

Bowlby (2012) bağlanmanın temel özelliklerini şöyle sıralamıştır: 1) Özgünlük: Bağlanma davranışı, birey tarafından seçilmiş bir ya da birkaç özel kişiye yöneliktir. 2) Zaman: Bağlanma davranışı, çoğunlukla bireyin hayatının bütün dönemlerini kapsamaktadır. 3) Duygusal Bağlanma: Bağlanma davranışı ile birlikte birçok duygu da beraberinde yaşanır ve bu duygular, her bir bağlanma ilişkisinde

tekrarlanır. 4) Gelişim: Yeni doğan bir bebek, dokuz ay içinde seçtiği figüre bağlanır. Bu durumda yeni doğan için en önemli kıstas kurduğu sosyal etkileşimin sıklığıdır. 5) Öğrenme: Çocuk, geliştirdiği bağlar sayesinde tanıdığı ve tanımadığı kişileri birbirinden ayırt edebilir hale gelir. 6) Organizasyon: Bağlanma davranışları ile çocuk kendisini ve diğerlerini temsilen modeller oluşturur ve bu modeller, birbiri ile devamlı iletişim halindedir. Bağlanma sistemi, bir yabancı ile aynı ortamda kalma gibi bazı durumlarda aktif hale gelir ve anneyi görüp sesini duyma gibi durumlarda da son bulur. 7) Biyolojik İşlev: Bağ kurma davranışı, neredeyse bütün memeli yavruların gerçekleştirdiği bir davranıştır (Bowlby, 2012).

Bowlby (1973)'e göre bağlanmanın üç evresi bulunmaktadır. Bağlanma öncesi evrede, bebek bir başkasının bakımına ihtiyaç duyar ve bakıcının yakınlığı olmadan hiçbir ihtiyacını karşılayamaz. Bu evre doğumdan itibaren yaşamın ilk altı haftasını kapsamaktadır. Bağlanmanın başladığı evre, bebeğin anne veya bakıcısını tanımaya başladığı ve diğer kişilerden ayırt ettiği zamandır. Son olarak bağlanmanın kesinleştiği evrede, bebek fiziksel ve duygusal yakınlık arayışı içerisine girer. Annesinden ayrılmak istemez, ayrıldığı zaman kendisini güvende hissetmez ve ayrılık kaygısı duyar. Bu evreden sonra karşılıklı ilişkilerin olduğu rahatlık ve güvenliğe dayalı uzun bir süreç başlar. Ainsworth (2015) tarafından ise bağlanmanın evreleri şöyledir: Doğumdan 3 aya kadar: Bu evrede bebek bakıcısının özelliklerini öğrenmektedir. Bunu emme, yakalama, gülümseme, bakma ile yapar. Bebekler bu evrede insan seslerini dinlemekten ve insan yüzlerine bakmaktan hoşlanırlar. 3- 6 aylar: Bu evrede sadece bildiği kişilere cevap verir. Bebek yabancıları fark etmeye başlar ve onlardan korkar. 6- 9 aylar: Bu evrede çeşitli bağlanma nesnelere ile fiziksel teması artar. 12 aylar: Bu dönemde bağlanma nesnelere içsel zihinsel temsili bütünlüştür. 12 ay ve sonrası: Yakınlık ve güvenlik ihtiyaçlarını doyuracak, bağlanma nesnesini etkileyecek farklı davranışlara girer. Bu evrede bebek ayrılıktan dolayı belli bir kaygı sergilemektedir. Örneğin, bağlanma figürü odayı terk ettiğinde ya da uzaklaştığında bebek üzülür ve hatta ağlama tepkisi verir.

2.8. Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı, bebekler ile onlara bakanlar arasında yaşanan ilişkinin niteliğinin, kişilik ve duygusal gelişimi üzerinde derin izler bıraktığını öne süren bir yaklaşımdır. Bebek ile onu büyüten kişi arasında kurulan güçlü ve duygusal bir bağ olarak tanımlanan bağlanma, sevgi bağının yanı sıra çocukların kişilik ve duygusal gelişimini şekillendiren ve yaşamları boyunca yakın ilişkilerini yönlendiren yaşamsal bir bağdır (Sümer, 2002). Bağlanma kuramının temeli “Nesne İlişkiler Kuramı”na dayanmaktadır. Nesne ilişkileri kuramcıları erken çocukluk deneyimlerine büyük önem vermekte ve çocuğun hayatında önemli yeri olan kişilerle olan ilişkileriyle ilgilenmektedirler. Çoğu durumda bu kişi çocuğun ebeveynleri, özellikle de annesi olmaktadır. Yine, nesne ilişkileri kuramcıları çocuğun bilinçaltında çevresindeki önemli nesnelere yansımalarını oluşturduğunu belirtmektedir. Çocuğun anne ve babasının bilinçaltındaki yansımaları anne ve baba yanında olmadığı zamanlarda da çocuğun onlarla ilişkilendirdiği bir nesne görevi görmektedir. Çocuğun anne ve baba imgelerini içselleştirme tarzı gelecekte bir ilişkiye girdiğindeki karşısındaki kişiyi ne gözle göreceğinin temelini oluşturmaktadır (Burger, 2006).

Bağlanma teorisinin kökeni; gelişimsel psikoloji alanında çalışan John Bowlby ve onun öğrencisi Mary Ainsworth’un çalışmalarına dayanmaktadır. Bowlby, bağlanma teorisinin merkezi yapısının gelişimi konusunda tanınmaktadır. Ainsworth ise, kuramsal çerçeveye katkıda bulunmuş ve gerekli metodolojik araçları geliştirmiştir (Yıldız, 2008). Bowlby’nin bağlanma kuramının başlangıcı II. Dünya Savaşı’ndan sonra bakımhanelerde kalan, uyum sorunu olan çocuklarla yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Yaptığı birçok araştırma sonucunda bakım veren ve bebek ilişkisindeki sorunların gelecekteki birçok psikopatolojiye neden olabileceğini savunmaktadır. Bowlby (1969, 1982), yaptığı araştırmalarla bağlanma kuramının temel fikirlerini geliştirmiştir. Bebeğin anneye veya bakıcıya olan bağlanmasının önemini vurgulamış ve ayrılık, gereksinim ve yaşanan kayıplar sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzlukları ve sorunları ortaya çıkarmıştır (Bowlby, 1969, 1982).

Bağlanma kuramının üç temel işlevi vardır: 1.Yakınlığı Koruma: Birey bağlanma figürüne fiziksel olarak yakınlık kurmaya çalışır. Kendisine bakım veren

kişi ayrıldığında ise gergin/ stresli görünür. Direnç gösterme, yakın olma ve ayrılıklara karşı koyma görülen belirgin özelliklerdir. 2.Güvenli Üs: Bebekler tehlike ve tehdit durumlarında bağlanma dışı davranışlarda bulunmakta, çevresini keşfetmek ve tanımak için bağlanma figürünü güvenli üs olarak kullanmaktadır. 3.Güvenli Sığınak: Tehdit edilmiş veya korkutulmuş kişi endişelerini gidermek, rahatlamak ve destek sağlamak için bağlanma figürünü arar. Çünkü kişi güvenlik duygusunu ve rahatlama ihtiyacını bağlanma figürüne yakın olduğunda sağlayabilir. Bağlanma figürünü, tehlikelerden koruyan bir sığınak olarak görmektedir (Hazan ve Shaver, 1994).

2.9. İçsel Çalışan Model

Erken dönemde bebeğin güvenlik, duygusal yakınlık görme ihtiyaçlarının bakım veren tarafından karşılanması sonucunda bebek değerli ve önemli olduğunu hissedecek, dolayısıyla karşısındakileri ve dünyayı da güvenilir olarak algılayacaktır (Çalışır, 2009). Bakım veren ile tekrarlayan etkileşimlerle bebekler ne bekleyeceklerini öğrenir ve davranışlarını buna göre ayarlarlar (Hazan ve Shaver, 1994). Böylece bireyler; bebeklik, çocukluk ve yetişkinlik çağları süresince başka bireylerle kurdukları ilişkilerine dair bazı zihinsel modeller oluşturmaktadırlar (Deniz, 2011).

Bowlby (1969, 1982), içsel çalışma modellerini açıklamak üzere Piaget (1952)'ye ait olan bilişsel gelişim kuramına başvurmuştur. Piaget'ye göre, bebekler çevrelerini etkileme yoluyla, yeni ve karışık koşullara uyum sağlayabilmekte ve davranışsal şemalar oluşturabilmektedirler. Buradan hareketle Bowlby (1969, 1982), bebeklerin yakın ilişki kurdukları bakıcılarına ilişkin içsel çalışma modelleri geliştirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda, bağlanma figürünün çocuğun rahatlık, korunma ve keşfetme gereksinimlerini giderdiği ilişkilerde çocuk, bütünlüyci bir içsel çalışma modeli geliştirmektedir. Bağlanma figürünün bu gereksinimleri karşılamada yetersiz kaldığı durumda ise çocuk, kendisini değersiz ve yetersiz olarak algılayacağı bir içsel çalışma modeli geliştirmektedir (Hamarta, 2004). İçsel çalışma modellerin en önemli noktası, kişinin diğer insanların tutumlarını tahmin etmesi ve davranışını ona göre planlamasıdır. İçsel çalışan

modeller kişilerin yeni durumlarda, durumu tekrar değerlendirmeye gerek kalmadan, nasıl davranacaklarına karar vermelerini sağlamaktadır (Eken, 2010).

İçsel çalışan modellerinin, iki önemli unsuru vardır. Bunlardan birincisi bağlanma figürünün, çocuğun korunma ve desteklenme taleplerine uyumlu tepki gösteren biri şeklinde görülüp görülmediğidir. İkincisi ise, kişinin bağlanma figürü için ne derece iyi ve önemli olduğunu algılamasıdır. İlk unsur çocuğun başkalarını nasıl değerlendirdiğini, ikinci unsur ise çocuğun kendini nasıl değerlendirdiğini ifade etmektedir (Yazıcıoğlu, 2011). Benlik ve diğerlerine yönelik geliştirilen bu unsurlar, çift yönlü ilişkiler içerisinde birbirlerini karşılıklı olarak etkileyerek bebeklik çağından yetişkinlik çağına doğru bağlanma zihinsel modellerinin tutarlı bir şekilde gelişmesine yardımcı olmaktadır (Güngör, 2000).

2.10. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Ergenlik döneminde bağlanma ilişkisinde belirgin bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim hem güvenli hem de tehlikeli olan dünyada, güvenle yaşamak ve ileride kendi çocukları ve eşine karşı bağlanmanın oluşabilmesi için yaşanması gereken bir değişimdir (Keskin ve Çam, 2009). Bağlanma açısından ergenlik bir geçiş dönemidir. Bu dönemde, ergenler ilk bağlanma figürlerine daha az bağlı olma için uğraşırlar. Bağlanma ihtiyaçları ve bağlanma davranışları terk etmezler sadece bunları akranlarına aktarlar (Kaya, 2010). Ergenlik dönemi bağlanma açısından önemlidir çünkü içsel çalışma modelleri, bu dönemde gelişimlerini tamamlar ve bireyler arası ilişkilerde adeta bir rehber görevi görür. Bu dönemde artık anne- babalar değil, ergenin arkadaşları ve romantik ilişki içinde bulunduğu kişiler bağlanma güvenliği açısından önemli konuma gelirler. Ancak yine de anne- baba ile kurulan bağlanma ilişkisi, kimlik gelişiminde bu dönemde de önemini korumaya devam eder (Günaydın, Selçuk, Sümer ve Uysal, 2005). Olumlu ebeveyn bağlanma ilişkisi, ergenlerin yetişkinliğe geçişini kolaylaştırmaktadır (Hamarta, 2004).

Ergenler ile ebeveynleri arasında var olan bağlar sınırlanacak güvenli bağlar olarak görülmekten çıkar ve sınırlayıcı bağlanmalar olarak görülür. Ancak, ergenlik döneminde ebeveynler ile ergenler arasındaki ilişki daha az önemli hale gelmez

sadece ergenler ebeveynlerine daha az bağımlı hale gelir. Ergenler bağımsızlıklarına ulaşmaya çalışırken bile, ihtiyaç duyduklarında ebeveynlerinin destek olacaklarını bilmek isterler. Ebeveynlerden bağımsızlaşmanın bir yolu da bağlanma figürü olarak arkadaşlara güvenmedir (Lee, 2003). Dolayısıyla ergenlik döneminde, ebeveynlerden bağımsızlaşmak için verilen mücadelede güven duygusu bağlanma figürleri olarak arkadaşlara aktarılır. Bu durum da onların yetişkin bağlanma biçimlerini geliştirmelerini sağlar (Kesebir, Kavzaoğlu ve Üstündağ, 2011).

Farklı bağlanma stiline sahip ergenler aynı zamanda farklı kişilik özelliklerine de sahiptir ve farklı kişilerarası sorunlar yaşamaktadır. Güvenli bağlanma özelliği gösteren ergenler, aile ve arkadaş çevrelerinde daha uyumlu, kendilerine ve çevrelerine daha çok güvenen ve daha az sosyal sorunlar yaşayan ergenlerdir. Kayıtsız bağlanma özelliği gösteren ergenler, olumlu benlik algısı olan, çevrelerine güvenmeyen ve onları destekleyici bulmayan, yakınlık kurmaktan ve kendilerini ifade etmekten kaçınan ve akranları tarafından düşmanca algılanan ergenlerdir. Saplantılı bağlanma özelliği gösteren ergenler, özgüveni düşük, çevrelerini destekleyici bulan ancak bu destekten kendilerine yarar sağlayacak şekilde faydalanamayan ve kendilerini ifade etmekten kaçınan ergenlerdir. Korkulu bağlanma özelliği gösteren ergenler ise, kendilerini ifade etmekten kaçınan, yakın ilişkiden uzak duran, çevrelerinden yardım talep edemeyen, özgüveni düşük ve geri planda duran ergenlerdir (Erözkan, 2004).

2.11. Bağlanma Stilleri

Bağlanma stili, kişinin çevresiyle ilişki kurarken geçmişte ilişki kurduğu kişilerle ilişkilerini genelleyerek davranmasıdır (Özer, 2009). Bağlanma stilleri, kişinin sosyal ilişkilerdeki davranışlarını belirler ve ruh sağlığı üzerine doğrudan etki eder (Terzi ve Cihangir Çankaya, 2009). Kişilerin bağlanma stillerinin oluşmasında ebeveynler çok önemlidir. Bağlanma stillerindeki bireysel farklılıkları, çocuğun bakım veren kişiye yönelik ihtiyaç anında ulaşıp ulaşamadığı ya da karşılık verici olup olmadığıyla alakalı algıları etkilemektedir. Çocuğun ihtiyaçlarına tutarlı ve duyarlı olan ebeveynlerin çocukları güvenli bağlanma stili geliştirmektedir. Fiziksel

ve duygusal yönden çocuğun ihtiyaçlarını karşılamayan ebeveynlerin çocukları ise, güvensiz bağlanma stili geliştirmektedir (Erözkan, 2011).

Bağlanma üzerine çalışan kuramcılar, farklı bağlanma modelleri geliştirmişlerdir. Ainsworth, farklı bağlanma biçimlerinde söz etmiş ve güvenli-güvensiz bağlanma stillerini değerlendirmiştir. Ona göre, farklı bağlanma stilleri, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanıp çocuğa güven duygusu verilmesi sırasında bakım veren kişinin çocuğa uygunsuz tepkiler vermesi ile yaşanmaktadır. Ainsworth'a göre bağlanma stilleri üç türdür. Bunlar: Güvenli bağlanma, kaygılı- kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma stilleridir (Ainsworth, 1989). Hazan ve Shaver tarafından yetişkin bağlanmasını gruplandırmak için oluşturulan ve geliştirilen çok maddeli bağlanma ölçeklerine öncülük eden araçla yapılan çalışmalar sonucu ise yine Ainsworth'un ortaya koyduğu üç bağlanma stiline ulaşılmıştır (Özgür, 2014). Daha sonraki dönemde ise Bartholomew ve Horowitz tarafından dörtlü bağlanma modeli geliştirilmiştir. Bu farklı bağlanma stilleri aşağıda Şekil 1'de gösterilmektedir.

Ainsworth	Hazan ve Shaver	Bartholomew ve Horowitz
Güvenli bağlanma	Güvenli bağlanma	Güvenli bağlanma
Kaygılı- kararsız bağlanma	Kaygılı- kararsız bağlanma	Saplantılı bağlanma
Kaçınan bağlanma	Kaçınan bağlanma	Kayıtsız bağlanma
		Korkulu bağlanma

Şekil 1: Farklı Bağlanma Stillerine Göre Sınıflandırmalar (Altundağ, 2011)

2.11.1. Dörtlü Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz (1991), bağlanma stilleri üzerine yapılan üçlü sınıflandırmalara, benlik ve diğerleri modellerini ekleyerek genişletmişlerdir. Kişinin kendisi ve diğerleriyle ilgili erken dönem yaşantıları sonucu oluşturduğu zihinsel temsiller, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilse de uygulamada iç içe geçmiş durumdadır. Sonuç olarak, bağlanma figürü modeli ve benlik modeli birbirlerini

tamamlayacak şekilde ve karşılıklı olarak gelişirler. Bu tanımlamaya bağlı olarak Bartholomew ve Horowitz (1991), benlik ve diğerleri modellerinin bağlanma stillerini belirleyen temel boyutlar olduğunu ileri sürmektedir. Bağlanma stillerini, olumlu ve olumsuz kutuplarda değerlendirerek zihinsel modellerin kesiştiği noktada tanımlamışlardır. Böylece iki boyutun topolojik düzeyde çaprazlanmasından dört temel bağlanma stiline ortaya çıkacağını ileri sürmüşlerdir (Sümer ve Güngör, 1999). Bunlar; güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleridir.

		BENLİK	
		(Bağımlılık)	
		Pozitif (Düşük)	Negatif (Yüksek)
Pozitif (Düşük)	Başkaları (kaçınma)	GÜVENLİ Diğerleriyle samimiyet kuran ve kendine güvenen	SAPLANTILI İlişkilerinde saplantılı
Negatif (Yüksek)		KAYITSIZ Samimiyete kayıtsız karşıt bağımlı	KORKULU Samimiyetten ve sosyallikten korkup kaçınan

Şekil 2: Bağlanma Modeli (Bartholomew ve Horowitz, 1991)

Şekil 2'den de anlaşılacağı üzere, bireyin kendine ve diğerlerine ilişkin bağlanmaları pozitif ve negatif olarak ikiye ayrılarak dörtlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bartholomew ve Horowitz'in güvenli bağlanma stili Hazan ve Shaver'in güvenli bağlanma stiline, saplantılı bağlanma stili kaygılı- kararsız bağlanma stiline denk gelmektedir. Kaçınan bağlanma stili ise korkulu ve kayıtsız olarak iki gruba ayrılmıştır (Özgür, 2014).

2.11.1.1. Güvenli Bağlanma Stili

Güvenli bağlanma annenin hassas, sıcak, ihtiyacı karşılamaya hazır ve bağlanabilir olma niteliklerini bulundurmasıyla alakalıdır (Tüzün ve Sayar 2006). Bireyin hem benlik hem başkaları boyutlarını olumlu olarak gördüğü stildir. Kişi kendisinin sevmeye değer olduğunu, başkalarının da genel olarak kabul edici ve destekleyici olduklarını düşünür. İlişkilerinde güvenli ve rahattır. Başkalarıyla kolayca yakınlık kurabilirken aynı zamanda ilişkilerinde de özerk kalabilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Güvenli bağlanan bireyler stres altındayken sosyal destek ararlar, kendilerini açmaktan ve diğer insanların da kendilerini onlara açmalarından hoşlanırlar. Kişilerarası ilişkilerinde olumlu, iyimser ve yapıcı bir tutum sergilerler ve diğer bağlanma stillerine sahip bireylerden daha az oranda fiziksel rahatsızlık belirtileri ve ölüm korkusu gösterirler (Bal, 2007). Geriye kalan üç bağlanma biçiminde ise kendilik ve diğerleriyle ilgili olarak olumsuz bir içsel çalışan model bulunmaktadır (Soygüt, 2004).

2.11.1.2. Saplantılı Bağlanma Stili

Birey kendisiyle ilgili değersizlik duygusu beslemekte, başkalarıyla ilgili ise olumlu duygular beslemektedir. Bu kişiler kendilerini sevmeye değer görmezken başkalarını sevmeye değer bulurlar ve ilişkilerinde takıntılıdır. Bu amaçla kişisel yeterlilik ve değerliliği bulmak için çaba gösterebilirler. Bu bağlanma stiline sahip kişilerin ebeveynleri ise tutarsız ve duyarsız davranışlar da bulunurlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Saplantılı bağlanma stiline bağlı bireylerin değersizlik duyguları ve kaçınmaları fazladır. Bunun sebebi bağımlı kişilik özelliklerinden dolayı başkalarını memnun etmek için uğraşmalarıdır. Başkaları ile yakın ilişki kurmak isterler fakat yapışkan düzeyde bir ilişki kurabildikleri için insanları kendilerinden uzaklaştırırlar (Özgür, 2014).

2.11.1.3. Kayıtsız Bağlanma Stili

Benlik modelinin olumlu ancak başkaları modelinin olumsuz olduğu bağlanma stildir. Kendilerini değerli görme eğilimindeyken, başkalarına karşı olumsuz tutum içerisindedirler. Yakın ilişkiler bu kişilere önemsiz görünür ve bu ilişkilerden uzak

dururlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bağımsızlıklarını ve incinmezliklerini sürdürerek, güçlü olmaya çalışarak olumlu benlik algılarını devam ettirmek isterler. Çoğu zaman yalnızdırlar çünkü yakın ilişkilere girdiklerinde sıkıntılıdırlar, genellikle tüm zamanlarını alışkanlıklarıyla ve rutinleriyle geçirirler. Başkalarının kendileriyle yakınlık kurmalarıyla ilgilenmezler (Akhunlar, 2010).

2.11.1.4. Korkulu Bağlanma Stili

Korkulu bağlanma stilinde, birey kendisinin diğerlerinin sevgisine ve desteğine değer olmadığına inanır, diğerlerinin de reddedici ve güvenilmez olduğunu düşünür (Bartholomew ve Shaver, 1998). Bireylerin benlik algıları da başkalarına ilişkin algıları da olumsuzdur. Bu stil güvenli bağlanma stiline tam tersidir. Birey kendini sevmeye ve değer verilmeye layık görmezken, başkalarını da güvenilmez olarak algılar. Öz güvenleri eksik ve çekingendirler. Kaygı düzeyleri ve kaçınmaları da yüksek seviyededir. Bu bağlanma stiline sahip kişilerin ebeveynleri reddedici ve aşırı eleştiricidir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Kısacası, Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeline göre; güvenli bağlanmaya sahip kişilerin, bağlanma sürecinde kaygı düzeyleri ve kaçınma davranışları düşüktür. Yakın ilişkiler kurmaktan, ihtiyaç halinde yardım almaktan çekinmezler ve diğerleri tarafından değerli görüldükleri düşünürler. Kişilerarası ilişkiler içinde değerlendirildiğinde, saplantılı bağlanmaya sahip bireylerin kaygı düzeylerinin yüksek, fakat göreceli olarak daha düşük düzeyde kaçınma davranışında buldukları gözlemlenmiştir. Başkalarıyla sıkı bir yakınlık ve bağlılık oluşturmayı istemektedirler. Kayıtsız bağlanmada düşük seviyede kaygı yaşanmakla birlikte yüksek seviyede de kaçınma davranışı sergilenmektedir. Yakın ilişkileri önemsiz olarak değerlendirilmekte; bağımsızlığa ve tek başına yetebilmeye değer vermektedirler. Korkulu bağlanmaya sahip bireyler ise bağlanma konusunda yüksek düzeyde kaygı ve kaçınma davranışları sergilemektedir. Her ne kadar yakın ilişkiler kurma ve diğer insanlar tarafından onaylanma gereksinimi duysalar da reddedilme korkuları nedeniyle yakınlık kurmaktan kaçınmaktadırlar (Collins ve Feeney, 2000).

2.12. Bağlanma Stilleri İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.12.1. Bağlanma Stilleri İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Güngör (2000), bağlanma stillerinin zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında ana- babalık rolünü incelediği çalışmasında, 657 lise öğrencisi ve bu öğrencilerin 246'sının annesiyle, 137'nin babasıyla çalışmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin kaçınma düzeylerinin kabul/ ilgi içeren ana- babalık boyutuyla, kaygı düzeylerinin de sıkı denetim boyutuyla ergende kaçınmacı bağlanmayı yordadığı bulunmuştur. Babaların ise kaçınma ve kaygı düzeylerinin etkileşiminin ergenlerin bağlanma kaygısını yordadığı bulunmuştur.

Erözkan (2004), lise öğrencilerinin bağlanma stillerini ve yalnızlık düzeylerini cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyo- ekonomik düzey açısından karşılaştırmak amacıyla 300 lise öğrencisi üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stilinde cinsiyetler arasında, kayıtsız bağlanma stilinde ise sosyo- ekonomik düzeyler arasında farklılık bulunmuştur.

Morsünbül (2005), ergenlerin kimlik statülerini bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelediği çalışmasında, lise ve üniversitede okuyan 410 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma bulgularına göre, kimlik statülerinin askıya alınmış kimlik statüsü boyutunda bağlanma stillerine göre farklılaştığı saptanmıştır.

Deniz (2006), ergenlerin bağlanma stilleri ile çocukluk döneminde yaşadıkları istismarları ve bireyin yaşadığı suçluluk ve utanç arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma grubunu 325 kız, 241 erkek toplam 566 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, korkulu bağlanma ile utanç arasında pozitif yönde, güvenli bağlanma ile utanç arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Suçluluk ile bağlanma stilleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Onur (2006), lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeylerini incelediği çalışmasında 227 kız, 252 erkek toplam 479 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma ile atılganlık arasında pozitif yönde; kaygılı bağlanma ile atılganlık arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca,

erkeklerin güvenli bağlanma stili puanlarının kızlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu, kız öğrencilerin ise korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stillerinde erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur.

Damarlı (2006), ergenlerde bağlanma biçimleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla ortaöğretim 9. 10. ve 11. sınıflara devam eden 572 ergene ölçek uygulamıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında, güvenli bağlanma biçimine sahip ergenlerin korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanan ergenlerden daha çok olumlu benlik kavramına sahip oldukları bulunmuştur. Olumsuz benlik kavramına sahip ergenlerin ise korkulu ve saplantılı bağlanma düzeyleri yüksek bulunmuştur. Saplantılı bağlanan ergenlerin olumlu benlik kavramı düzeyleri kayıtsız bağlananlara göre daha düşük bulunmuştur. Cinsiyete göre güvenli bağlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu, erkek ergenlerin kızlara oranla daha güvenli bağlandıkları görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rolü değişkeni ve bağlanma biçimleri karşılaştırıldığında güvenli bağlanma düzeyinde toplumsal cinsiyet rolünün etkili olmadığı gözlenmekle beraber androjen ergenlerin korkulu bağlanma düzeyleri, belirsiz cinsiyet rolüne sahip ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Oral (2006), çalışmasını hem lise ve üniversite öğrencileriyle hem de yeme bozukluğu tanısı konmuş olan hastalarla birlikte yürütmüştür. Bağlanma stilleri, kişiler arası şemalar, kişiler arası ilişki tarzları ve öfkenin incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Kişiler arası ilişkiler şekillenirken, erken dönemdeki yetiştiricilerle (genellikle anne- baba) kurulan ilişkilerin temel alındığını bir kere daha vurgulaması açısından araştırma önem taşımaktadır.

Saya (2006), lise öğrencilerinin bağlanma biçimleri ile mükemmeliyetçilik değişkeni arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, 495 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, bağlanma biçimleri ile cinsiyete göre mükemmeliyetçilik alt boyutları arasında önemli bir ilişki bulunmamıştır. Bağlanma biçimleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tüzün (2006), çeşitli psikolojik sorunları olan ergenlerde bağlanma biçimleri ve algılanan aile ortamları ile kişilerarası şema örüntüleri arasındaki ilişkilerin objektif ve projektif temelli değerlendirdiği araştırmasında, 33 ergenle çalışmıştır. Araştırma sonucunda, kişilerarası şemalar ve bağlanma biçimleri arasında, güvenli bağlanan ergenlerin güvensiz bağlananlara göre arkadaşlarından düşmanlık boyutunda daha az tamamlama bekledikleri, babalarından da pasiflik boyutunda daha fazla tamamlama bekledikleri bulunmuştur. Kişilerarası durumlarda beklenen tepkilerin istenirlik düzeyleri açısından ise güvenli bağlanan ergenlerin güvensiz bağlananlara göre arkadaşlarından bekledikleri tepkileri daha istenir buldukları saptanmıştır.

Keskin (2007), ergenlerin ruhsal durumları ve ebeveyn tutumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmaya göre; korkulu bağlanma stiline sahip bireyler ile baskı ve disiplin alt boyutları arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Saplantılı bağlanma ile aşırı annelik ve demokratik tutum arasında ise olumsuz yönde ilişki saptanmıştır.

Haliloğlu (2008), ortaöğretim 9. Sınıf öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin bağlanma biçimleri ve işlevsel olmayan tutumlarla ilişkisini incelediği araştırmasında, 615 lise öğrencisi ile çalışmıştır. Araştırmada bulgularına göre, yalnızlık düzeyleri, bağlanma biçimleri ve işlevsel olmayan tutumları kullanma sıklıkları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bulgular, yalnızlık düzeyi düşük olan öğrencilerin güvenli bağlandıklarını göstermektedir. Mükemmelci ve otonom tutum ile kaçınmalı bağlanma ve güvenli bağlanma biçimlerinin yalnızlık üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kız ve erkek öğrencilerde kaygılı ve kaçınmalı bağlanma biçimleri arasında bir farklılığa rastlanmazken, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha güvenli bağlandıkları saptanmıştır.

Keler (2008), liseli ergenlerin ego durumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında; annesi dışında bakılan ergenlerin güvenli bağlanma stili puanlarının, anneleri tarafından bakılan ergenlerin puanlarından yüksek olduğu sonucunu bulmuştur.

Başer Şeker (2009), lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelediği araştırmasında, 402 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin bağlanma stilleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Erkeklerin daha çok güvenli ve saplantılı bağlanma stillerine sahipken kızların daha çok korkulu bağlanma stiline sahip olduğunu saptamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine göre, annesi okuryazar olmayan öğrencilerin annesi ilkokul mezunu olanlara göre daha fazla korkulu bağlanma stiline sahip oldukları sonucunu bulmuştur.

Eken (2010), ergenlerin anne- babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkilerini incelediği araştırmasında, 432 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, anneye ve babaya ilgili bağlanma tarzı ile sosyal yetkinlik beklentisi ve öznel iyi oluş durumlarını yordamada pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır.

Uluman (2011), lise öğrencilerinde bağlanma biçimleri ve kural dışı davranışları incelediği araştırmasında, liseye devam eden 4775 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, bağlanma biçimleri ile kural dışı davranışları arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Eroğlu Akın (2011), ergenlerde bağlanma stilleri, internet sosyal iletişim ağlarının kullanımı ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 427 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin bağlanma stilleri ve iletişim becerileri cinsiyete, yaşa, anne ve baba eğitim durumuna, internet kullanım süresi ve internet kullanım amacına göre anlamlı fark olduğunu bulmuştur.

Turan Akdağ (2011), ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlerinin bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 100 ergen ve ulaşılabilen anne ve babaları ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki saptanırken, aynı ilişki babaların bağlanma stilleriyle ergenlerin bağlanma stilleri arasında bulunamamıştır. Kızların erkeklere göre daha yüksek oranda korkulu bağlanma stiline sahip oldukları,

korkulu bağlanmanın cinsel istismara maruz kalma ve kendine zarar verici davranış ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Karakuş (2012), ergenlerde bağlanma stilleri ile yalnızlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, 581 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stili ile yalnızlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki, korkulu bağlanma stili ile yalnızlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Atik (2013), lise ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlılık düzeyleri arasındaki ilişkide öz- yansıtma ve içgörünün rolünü incelediği çalışmada, 290 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, bağlanma ile sağlamlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ve bağlanmanın sağlamlık üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu bulmuştur. Ayrıca, öz- yansıtma ve içgörünün bağlanma ve sağlamlık arasında ara değişken rolü oynamadığı sonucunu bulmuştur.

Baş (2013), ergenlerin bağlanma stilleri ve kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmasında, 398 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, askıya alınmış kimlik statüsü ile kayıtsız bağlanma stilleri arasında düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu, aynı zamanda dağınık kimlik statüsü ile saplantılı bağlanma statüsü arasında ise düşük düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Karasu (2013), ergenlerde özerkliğin yordayıcısı olarak bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarını incelediği araştırmasında, 423 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, özerklikle bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı alt boyutları arasında güvenli bağlanma ve proaktif başa çıkma alt boyutlarının birbiriyle pozitif yönde bir ilişkisinin olduğu, saplantılı bağlanma ve kaçınma başa çıkma alt boyutlarının negatif ilişki içinde olduğu saptanmıştır.

Özgür (2014), lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve flört davranışları arasındaki ilişkinin incelediği çalışmada, 552 öğrenciye ölçek uygulamıştır.

Araştırma sonucunda, kız öğrenciler daha çok korkulu bağlanma stiline sahipken, erkek öğrencilerin daha çok güvenli bağlanma stiline sahip oldukları saptanmıştır.

Kahraman (2015), ergenlerde bağlanma stillerinin saldırganlık davranışları ve depresyon düzeyi ile ilişkisini incelediği araştırmasında, 115 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, bireylerin bağlanma biçimleri ile saldırganlık davranışları arasında bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin korkulu bağlanma stiline sahip olması ile depresyon düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Göktepe (2015), liseli ergenlerde bağlanma stilleri, kendilik algısı ve kişilerarası ilişkileri incelediği çalışmasında, 403 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin bağlanma stilleri, kendilik algıları ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Çakır (2017), lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 395 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, bağlanma stilleri ile zorbalık arasındaki fark incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Derelioğlu (2018), fiziksel ve duygusal istismar mağduru olan ve olmayan çocukların sosyal destek algılamaları ve bağlanma stillerinin karşılaştırılmasını incelediği çalışmasında, 1179 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, mağdur çocukların kaçınan ve kaygılı bağlanma stillerine sahip oldukları ve sosyal destek algılamalarının diğer çocuklara göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca, fiziksel ve duygusal istismara maruz kalma durumunun kaçınan ve kaygılı bağlanma stili ve algılanan sosyal destek tarafından anlamlı düzeyde yordandığı ve olumsuz bağlanma stillerinin ve düşük sosyal destek algılamasının çocukların istismara maruz kalmaları noktasında önemli birer risk faktörünü oluşturduğu saptanmıştır.

2.12.2. Bağlanma Stilleri İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Laible, Carlo ve Raffaelli (2000), ebeveyn ve akran bağlılığının ergen uyum süreci ile ilişkilerini incelemek amacıyla 89 ergenle çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, ebeveyn ve akran bağlılığının ölçülen uyum sağlama göstergeleri için benzer işlevler üstlendiklerini saptamışlardır. Hem akran hem de ebeveyn bağlılığında yüksek sonuç alan ergenler en iyi uyum sağlayanlar olarak belirlenmiş, ikisinde de düşük sonuç alanların daha kötü uyum sağladıkları bulunmuştur. Akran bağlılığında yüksek ancak ebeveyn bağlılığında düşük olanlar, ebeveyn bağlılığında yüksek akran bağlılığında düşük olanlara göre daha iyi uyum sağladıklarını bulmuşlardır.

Wilkinson ve Walford (2001), ergenlerin psikolojik sağlığında bağlanmanın etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, ebeveyni ile iyi bağlanma ilişkisi geliştiren ergenlerin psikolojik sağlıklarının iyi seviyede olduğunu bulmuşlardır.

Ducharme, Doyle ve Markiewicz (2002), ergenlerin, anne ve babalarına olan bağlanma stilleri ile ebeveynleri ve akranlarıyla yaşadıkları sosyal etkileşimler arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, 15-16 yaşlarında toplam 105 ergenle çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, anneyle yaşanan problemler için güvenli bağlanan ergenlerin, kayıtsız bağlananlara oranla anlamlı düzeyde daha az kopma/geri çekilme stratejisi kullandıklarını bulmuşlardır. Güvenli bağlanan ergenlerin kayıtsız bağlananlara oranla her ne kadar anlamlı olmasa da uzlaşma eğiliminde olduklarını saptamışlardır. Anne-ergen bağlanma stilleri ve kullanılan problem çözüm stratejisi arasında anlamlı ilişkiler bulunmuş olmasına rağmen babalarla olan ilişki için geçerli olmadığını bulmuşlardır. Ayrıca, her iki ebeveynine de güvenli olarak bağlanan ergenlerin birine ya da her ikisine de güvensiz bağlanan ergenlerden anlamlı düzeyde daha az kopma/geri çekilme stratejisi kullandığı sonucunu bulmuşlardır.

Meeus, Oosterwegel ve Vollebergh (2002), ergenlerde ana-baba ve arkadaşlara bağlılığın kimlik gelişimleriyle ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, Hollanda'da yaşayan yerli ve yerli olmayan 148 ergene (56'sı Türk, 45'i Faslı, 47'si

Hollandalı) ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, ergenlerin arkadaşlara güvenli bağlılık ve arkadaşlarla iletişim düzeyleri; okul araştırmaları, ilişkisel sorumluluk ve ilişkisel araştırmalarla yüksek düzeyde ilişkili bulmuşlardır. Anne-babaya güvenli bağlılık değişkeni; sadece okul sorumluluğu ve okul araştırmaları ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ancak anneyle iletişimin hiçbir değişkenle bağlantısı bulunmazken, babayla olan iletişimin, okul araştırmalarıyla yüksek, okul sorumluluğu ile de düşük düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan Türk ve Faslı ergenlerin, Hollandalı ergenlerden okul sorumluluğu ve araştırmaları açısından daha yüksek puanlar aldıklarını sonucunu bulmuşlardır.

Karavasilis, Doyle ve Markiewicz (2003), orta çocukluk ve ergenlikte anne-çocuk bağlanma kalitesi ile ebeveynlik stili arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stiline, otoriter ebeveynlik ile pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. İhmalkâr ebeveynliğin, kaçınan bağlanmayı yordadığını bulmuşlardır. Sıcak ebeveyn ilgisinin bağlanma figürünün nasıl algılandığını yüksek düzeyde etkilediğini saptanmıştır. İlişkileri, bütün yaş gruplarında tutarlı bulmuşlardır.

Allen, McElhaney, Kuperminc ve Jodl (2004), ergenlerin bağlanma güvenliğinde iki yıllık bir süreçte gerçekleşen değişimleri inceledikleri araştırmalarında, 16- 18 yaş arasındaki 101 ergen ve anneleri ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, bir veya daha fazla ailesel veya çevresel stres unsuruna sahip ergenlerde, ergenlik boyunca güvenlikte kayda değer değişiklikler görülürken, bir risk faktörü bulunmayan ergenlerin takip eden iki yılda daha fazla güvenliğe sahip oldukları saptanmıştır.

Motzoi (2004), ilk ergenlik dönemindeki ergenlerde anneye ve babaya olan bağlanma ve özerklik ilişkisini incelediğı çalışmasında, 238 ergen ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda, her iki ebeveyne olan bağlanma güvensizliğinin özerkliği olumsuz şekilde yordadığını bulmuştur. Babaya olan yakınlıktan kaçınma ve terk edilmeye dair kaygı, anneye olan düşük düzeyde yakınlıktan kaçınma ve terk edilmeye dair kaygı varsa özerkliği olumsuz düzeyde yordadığı saptanmıştır. Ancak anneye olan kaçınan ve kaygılı bağlanma stilleri yüksek düzeyde olduğunda özerkliğin yordandığı saptanmıştır.

Wilkinson (2004), yaşları 12- 19 arası 1998 Norveçli öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, bağlanma ilişkisi ile depresyon, benlik saygısı, algılanan problemler, cinsiyet, ebeveyn ve akran değişkenleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyet değişkeni bakımından kızların depresyon düzeylerinin daha yüksek ve benlik saygılarının erkeklere göre daha düşük düzeyde olduğu, kızların kendi aralarında daha fazla problem tanımladıkları, güvenli ebeveyn ve akran bağlanma ilişkilerinin daha yüksek düzeyde olduğunu bulmuştur. Ayrıca, akran bağlanma biçiminin benlik saygısını önemli düzeyde etkilediği sonucunu saptamıştır. Akran bağlanma biçiminin ebeveyn bağlanma biçimine oranla benlik saygısı düzeyinde daha geniş bir etkisi bulunmakla beraber algılanan problemlerin etkisi daha güçsüz kaldığı sonucunu saptamıştır.

McElhaney, Immele, Smith ve Allen (2006), ergenlikteki arkadaşlık kalitesi ve suç işleme davranışı arasındaki ilişkinin bir yönlendiricisi olarak bağlanma organizasyonunu araştırdıkları çalışmalarında 71 ergen ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, yönlendirici bir bağlanma organizasyonunun etkisinin, güçlü ve destekleyici arkadaşlıkların düşük suç işleme düzeyi ile bağlantılı olduğunu bulmuşlardır.

Hale, Engels ve Meeus (2006), Hollandalı ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları reddin ve yabancılaşmanın gösterdikleri genel anksiyete bozukluğu belirtileriyle olumlu yönde ilişki gösterdiğini bulmuşlardır.

Reio, Marcus ve Sanders- Reio (2009), öğrenci- öğrenci arkadaşlıklarının, öğrenci- öğretmen ilişkilerinin ve bağlılık tarzlarının Genel Eğitim Geliştirme (GED) programının tamamlanmasıyla ne şekilde ilişkili olduğunu araştırmak için 244 ergenle çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, güvenli bağlılık tarzları olanların öğrenci arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle daha iyi ilişkileri olduğunu bulmuşlardır.

Doyle, Lawford ve Markiewicz (2009), 13, 16 ve 19 yaşlarındaki 373 ergenle yaptıkları boylamsal çalışmada, bağlanma stillerinde yaşla ilgili bir değişiklik olduğunu bulmuşlardır. Yaşı büyük olan ergenlerin, küçük olanlardan daha fazla

kayıtsız bağlandıkları sonucunu bulmuşlardır. Ayrıca, ergenlerin annelerine, babalarından daha fazla güvenli bağlandıkları, erkeklerin kızlara göre daha fazla kayıtsız bağlandıkları saptanmıştır.

Lee ve Hankin (2009), ergenlerde depresyon ve kaygının yordayıcısı olarak güvensiz bağlanma, fonksiyonel olmayan tutumlar ve düşük benlik saygısı üzerine yaptıkları çalışmada, 11- 17 yaş arası ergenlerle çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerinin depresyon ve kaygı belirtilerinin her ikisini de yordadığını bulmuşlardır. Fonksiyonel olmayan tutumlar ve düşük benlik saygısı değişkenlerinin, kaygılı bağlanma ile depresyon ve kaygı belirtileri arasındaki ilişkinin çoğunu açıkladığını; ancak kaçınan bağlanma ile depresyon ve kaygı belirtileri arasındaki ilişkiyi açıklamadığını saptamışlardır.

Davaji, Valizadeh ve Nikamal (2010), ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada, güvensiz bağlanmanın intihar eğilimiyle yüksek düzeyde olumlu ve anlamlı ilişki gösterdiğini bulmuşlardır.

Mack, Hackney ve Pyle (2011), bağlanma stillerine ilişkin yaptıkları araştırmada, kaygılı ve kaçınan bağlanma ile psikopatoloji arasında pozitif yönde korelasyon olduğunu bulmuşlardır. Bu bağlanma stiline sahip olanların, psikopatolojik özelliklerinin diğer bağlanma stillerine göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

Chow, Hart, Ellis ve Tan (2017), ergenler ve ebeveynlerin sahip oldukları bağlanma stillerinin, aralarındaki ilişkinin kalitesi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, 77 ergen- ebeveyn çifti ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, her iki grubun da bağlanma kaçınmasının yakın ilişki düzeylerinin düşük olması ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ebeveynlerin bağlanma kaygısının ilişki uyumsuzluğu ile ilişkili olduğu bulunmuş; çocukları da kaçınan bağlanan kaçınan bağlanmaya sahip ebeveynlerin çocukları ile daha az yakınlık kurduğu, çocukları da kaygılı bağlanan kaygılı bağlanmaya sahip ebeveynlerin ise çocukları ile daha çok yakın ilişki içerisine girdiği saptanmıştır.

2.13. Sosyal Problem Çözme

Sosyal problem çözme kavramı, gerçek yaşamda ortaya çıkan problem çözme durumlarını karşılayan bir kavramdır. Sosyal problem çözme, D' Zurilla ve Nezu tarafından gündelik hayatta karşılaşılan problem durumları karşısında bireylerin uyumsal ya da etkili yolları keşfetmeleri ya da bulmalarına dönük olan kişi odaklı bilişsel- davranışsal süreçler olarak tanımlanmıştır (D' Zurilla, 1986; D' Zurilla ve Nezu, 1982). Bu bakış açısına göre sosyal problem çözme, aslında kişinin çok sayıda stres verici durumla etkili bir biçimde başa çıkma becerisini artırıcı bilinçli, gerçekçi, çaba gerektiren, hedef yönelimli başa çıkma sürecidir (D' Zurilla ve Chang, 1995). Çam ve Tümkaya (2006)' ya göre sosyal problem çözme, kişinin gerçek yaşamında her gün karşı karşıya kaldığı problemlerini çözmeye kullandığı etkili başa çıkma yollarını keşfetmesi ve etkili bilişsel- davranış süreçlerini üretmesidir (Çam ve Tümkaya, 2006). D' Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares (2004)' a göre ise, kişinin günlük yaşamda karşılaştığı problemlerde etkili başa çıkma yolunu bulmak için giriştiği ve ürettiği bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreçtir. Sosyal problem çözme bilinçli, akılcı, çaba harcanması gereken ve kasıtlı bir eylemdir (D' Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004). Sosyal sıfatı problem çözme çalışmasını herhangi bir problem çözme tipi ile sınırlandırma anlamında kullanılmamaktadır. Sadece gerçek yaşam sosyal çevresi içerisindeki uyumsal işlevi etkileyen problem çözmeyi vurgulamaktadır. Bu nedenle sosyal problem çözme çalışmaları bir insanın işlevselliğini etkileyecek tüm problem tipleri ile ilgilenmektedir. Bunun içine kişisel olmayan problemler (maddi sıkıntılar, bir mal varlığının çalınması gibi), kişisel problemler (bilişsel, duygusal, davranışsal, ya da sağlık problemleri gibi), kişiler arası problemler (evlilik çatışmaları, ailevi uyuşmazlıklar gibi), ilaveten toplumsal problemler (suç, ırkçılık gibi) girmektedir (D' Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004).

2.14. Sosyal Problem Çözme Kavramları

D' Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares'in geliştirdiği modele göre üç ana kavram vardır. Bunlar: 1) Problem Çözme, 2) Problem ve 3) Çözümdür (Eşigül, 2013).

2.14.1. Problem Çözme

Problem çözme; problemlili, bir durumla başa çıkabilmek için etkili tepki seçenekleri oluşturma ve bunların en uygun olanından birini tercih etmeyi içeren bilişsel ve davranışsal süreçtir (D’Zurilla ve Goldfried, 1971). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, problem çözme bilinçli, rasyonel, çaba gerektiren ve amaçlı bir davranış olarak anlaşılır. Süreç olarak problemlili durumu daha iyi hale getirmeyi, ortaya çıkan duygusal sıkıntıyı gidermeyi veya her ikisini değiştirmeyi amaçlar (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004). Problem çözme, kavram olarak ilk kez 1960’lı yıllarda Howard Barrows tarafından Kanada’da tıp eğitiminde kullanılmasına rağmen ilk olarak Alman eğitimci John Dewey tarafından eğitimde kullanılmaya başlanmış ve sistemleştirilmiştir. Dewey’ in fikirlerinden yola çıkılarak söylenebilir ki; karşılaştıkları her türlü problemi aşmak için problem çözme becerilerinin öğrencilere kazandırılması, eğitimin gerek bireysel gerekse toplumsal işlevini yerine getirebilmesi açısından çok önemlidir (Koray ve Azar, 2008).

Problem çözme kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. D’Zurilla ve Nezu’ya (2001) göre problem çözme, günlük yaşamda karşılaşılan problemlerle başa çıkmanın etkili yollarını bulmayı içeren bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bir süreçtir. Korkut (2002)’ a göre problem çözme, bir sorunu düzeltmek için önceki yaşantılar aracılığı ile öğrenilen kuralların basit biçimde uygulanmasının ötesine giderek yeni çözüm yolları bulabilmedir. Bunun yanında problem çözme; bireyin psikolojik uyumu, kendine güveni, iletişim becerilerinin etkililiği ve karar verme stilleri, akademik ve sosyal özsaygı ile de yakından ilişkilidir (Korkut, 2002). Problem çözme, bilişsel, davranışsal, duyuşsal birçok etkinliğin iç içe olduğu karmaşık bir gelişim sürecidir. Problemlerin tümü aynı zorluk ve karmaşıklıkta olmadığı için çözüm süreci de farklılık gösterir. Deneme/ yanılma, bilimsel yaklaşım, geçmiş deneyimlerden yararlanma gibi yollar ile çözüme gidilebilir (Çınar, Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2009). Genel anlamda ele alındığında problem çözme öğretilbilir ve bireyin hem iç hem de dış dünya ile denge içerisinde yaşamasının göstergesi olan bir beceri olarak düşünülebilir. Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğeleri içermesinin yanı sıra “uyum” yeteneğini de gerektirmesi açısından birçok

araştırmacı tarafından da problem çözme başa çıkma becerisinin alt bileşeni gibi düşünüldüğünden ruh sağlığının işareti olarak görülmüştür (Yıldız, 2003).

Birey yaşamında karşılaştığı problemleri çözmek için farklı yöntemler kullanır. Bu yöntemler bireylerin bulunduğu ortama, kişisel özelliklerine, aldığı eğitime, disipline, model aldığı ebeveynlerine, öğretmenlerine kısacası yaşamında onu etkileyen kişiler ve etkenlere göre değişir. Geleneksel eğitim gibi aktif ya da geliştirici düşünmeye teşvik etmeme, insanların kolay ve acele çözüm arayışı, bir problemin tek doğrusu olduğu yönündeki kısıtlayıcı yaklaşımlar, problemleri geniş bakış açısı ile ele almayı sınırlamaktadır (Özcan ve Öğülmüş, 2010). John'a göre bazı psikologlar problem çözmeye dört aşamayı iler sürmektedirler (Cüceloğlu, 2007). Bu aşamalar; tanıma, üretme, kuluçka ve değerlendirme aşamaları olarak adlandırılır. Problem çözme süreci; 1) Kişinin çok sayıda alternatifleri belirlediği, 2) Değerlendirdiği, 3) Bu alternatiflerden birisini uygulamak için seçtiği bir aşamalar bütünü şeklinde tanımlanabilir (Deniz, 2004). Problem çözmeyi etkileyen faktörleri de çeşitli araştırmacılar farklı şekillerde ele almışlardır. Fakat bunları genel olarak şöyle sıralayabiliriz: 1) Bireysel Faktörler (zeka, güdülenme, kurulum ya da ön bilgi, işleve takılma), 2) Toplumsal Faktörler (sosyo- ekonomik durum ve çocuğun toplumsal gelişimi, ailelerin çocuk yetiştirme uygulamaları ve aile tutumları, eğitim kurumlarının fiziki koşulları ve sınıfların kalabalıklığı) (Çilingir, 2006).

2.14.2. Problem

Problem Latince bir kavramdır. “Problema” sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük “Proballo” (öne çıkan engel) sözcüğünden türetilmiştir. Türkçede “sorun” olarak da ifade edilen “problem” temel anlam olarak bireyi rahatsız eden bir durumdur. Problem kelimesi karmaşık, sıkıntılı ve istenmeyen durumları ifade eden bir kavram olarak yaşamsal süreçlerde sıklıkla karşılaşılan durumları ifade etmektedir (Kalaycı, 2001). Problem, kişinin çeşitli engeller nedeniyle başa çıkma yollarını kullanamadığı ve kişiyi rahatsız eden durumlar olarak tanımlanabilir. (Baltacı, 2010). Problem, sağlıklı bir işlevsellik için bireyden tepki gerektiren, ancak kişinin karşılaştığı engeller yüzünden o an için etkili tepkinin verilemediği günlük yaşamla ilgili bir durum veya iş olarak tanımlanabilir. Bireyin karşılaştığı engeller

çevresel olabildiği gibi bireyin kendisiyle ilgili de olabilir. Bu engeller problem yaratan durumun yeniliği, belirsizlik, tahmin edilememe, çatışan uyarıcı istekleri, beceri eksiklikleri ya da kaynak eksikliği olabilir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2004).

Problemler uzun süreli, kısa süreli, basit veya karmaşık olabilir. Duygusal, ekonomik ve bedensel problemler vardır. Bu farklı problem türleri birbirleri içine karışarak büyük karmaşık problemler haline dönüşebilirler (Cüceloğlu, 2007). İnsanların gündelik yaşamda karşılaştıkları problemleri dört grupta toplayabiliriz: 1) Kişisel Problemler, 2) Kişisel Olmayan Problemler, 3) Kişilerarası Problemler ve 4) Toplumsal Problemler (Topal, 2011).

Problem kavramı ile ilgili tanımlar incelendiğinde problem içeren bir durumun özellikleri şu şekilde sıralanabilir: a) mevcut durumla olması gereken durum arasında farkın olması, b) kişinin bu farkı fark etmesi ya da algılaması, c) algılanan farkın kişide gerginliğe yol açması, d) kişinin gerginliği ortadan kaldırmak amacıyla girişimde bulunması, e) kişinin gerginliği ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerinin engellenmesi (Öğülmüş, 2006).

Sonuç olarak; problem kavramının temelinde var olan dengenin bozulması yatar. Aynı zamanda problem, birey veya grup için çözülmesi gereken bir zorluğu içerir. Bu yüzden de bazen zihinsel potansiyeli, yaratıcılığı, azmi ortaya çıkarmak için bir fırsat haline dönüşebilir ve kişiden kişiye değişik şekillerde algılanabilir (Arslan, 2009).

2.14.3. Çözüm

Çözüm, belli bir problem durumuna uygulandığında problem çözme sürecinin bir ürünü veya sonucu olan bir duruma özgü baş etme cevabı veya cevap kalıplarıdır (bilişsel veya davranışsal olabilir). Etkili ve sonuca götüren bir çözüm, pozitif sonuçları artırırken, negatif sonuçları azaltmakta ve böylece problem çözme sürecini amacına uygun olarak sonuca ulaştırmaktadır. İlgili çözümler kişisel, sosyal ve aynı zamanda kısa ve uzun vadeli çözümleri de içerir. Sosyal bir probleme özgü bir referans, etkili bir çözüm, çatışmayı çözen veya bütün tarafları tatmin eden bir sonuç

sağlayabilen nitelikte olmalıdır. Bu sonuç bütün tarafların mutluluğunu, ilgisini uzlaştıran ortak bir kararı ve fikri veya bir uzlaşmayı içerebilir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004).

2.15. Sosyal Problem Becerisinin Boyutları

D’Zurilla ve Goldfried (1971) tarafından geliştirilen sosyal problem çözme modeli daha sonra D’Zurilla ve Nezu (1982) tarafından düzenlenmiştir. Bu modele göre sosyal problem çözme becerisi "Probleme Yönelim" ve "Problem Çözme Becerileri" olmak üzere iki ana boyuttan oluşur ve boyutlar birbirinden kısmen bağımsız ancak birbiriyle ilişkilidir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004). Model dört temel beceriyi tanımlar: 1) problem tanımlama ve düzenleme, 2) diğer çözümler üretme, 3) karar verme ve 4) çözümü uygulama ve gerçekleştirme (D’Zurilla ve Goldfried, 1971). Probleme yönelim, probleme olumlu yönelim ve probleme olumsuz yönelim olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Buna karşın problem çözme becerileri ise akılcı problem çözme, içtepisel- dikkatsiz yaklaşım ve kaçınmacı yaklaşım olmak üzere üç yaklaşımdan oluşmaktadır.

2.15.1. Probleme Yönelim

Probleme yönelim, kişinin problem çözmeye dair inançlarını, duygularını, düşüncelerini ve bu konuda kendine güvenini içeren bir üst- biliş sistemidir. “Olumlu Problem Yönelimi” ve “Olumsuz Problem Yönelimi” olmak üzere iki temel boyuttan oluşmaktadır (Bilgin, 2010).

Probleme olumlu yönelim; (a) bir problemi “meydan okuma” gibi değerlendirme, (b) problemlerin çözülebilir olduğuna inanma, (c) bir problemi çözmek için bireysel yeteneklerine inanma, (d) başarılı problem çözenin zaman ve çaba gerektirdiğine inanma ve (e) kaçınmak yerine problemleri çözmede bütünleşmeye kendini adanmayı içeren yapıcı bilişsel problem çözme dizisidir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004).

Probleme olumsuz yönelim; (a) problemi, psikolojik, sosyal ya da ekonomik bakımdan iyilik durumlarına karşı önemli bir tehdit olarak algılama, (b) problemleri

başarılı bir şekilde çözebileceklerine ilişkin kişisel yetenekleri konusunda şüpheli davranma (düşük öz- yeterlik), (c) problemlerle karşılaştıklarında kendilerini kolayca mutsuz ve engellenmiş hissetmeyi (düşük engellenme toleransı) içeren fonksiyonel olmayan ve ket vurucu bilişsel problem çözme dizisidir (D’Zurilla ve Nezu, 2007).

2.15.2. Problem Çözme Stilleri

Problem çözme stilleri, kişinin problemi anlamak ve çözmek adına gösterdiği bilişsel ve davranışsal aktiviteleri içermektedir. Akılcı Problem Çözme, İçtepisel-Dikkatsiz Yaklaşım ve Kaçınmacı Yaklaşım olmak üzere üç farklı problem çözme stili vardır (Topal, 2011).

Akılcı problem çözme; akılcı, planlı ve sistematik uygulamalarla etkili problem çözme becerileri olarak tanımlanan yapıcı bir problem çözme stildir. Bu model dört temel problem çözme becerisi tanımlamaktadır: (a) Problemi tanımlama ve biçimlendirme, (b) Alternatif çözümler oluşturma, (c) Karar verme, (d) Çözümü uygulama ve değerlendirme. Problem tanımlama ve biçimlendirmede, problemi çözen kişi problem hakkında mümkün olduğunca somut ve belirgin bilgiler toplayarak problemi anlamaya ve açıklığa kavuşturmaya çalışır. İsteklerin ve engellerin neler olduğunu tanımlar ve problemin çözümü için gerçekçi hedefler oluşturur. Alternatif çözümler oluşturmada, birey problemi çözmek için belirlediği hedeflere odaklanır. Bilinen ya da orijinal çözümleri içeren mümkün olduğunca fazla olası çözüm yolları oluşturmaya çalışır. Karar vermede, birey farklı çözümlerin sonuçları hakkında öngöründe bulunur. Alternatif çözümleri değerlendirip birbiriyle karşılaştırarak en etkili çözüme karar verir. Son aşama olan çözümü uygulama ve değerlendirmede ise, birey seçtiği çözümü günlük yaşamındaki problem yaratan durumlara uyguladıktan sonra çözümün sonuçlarını dikkatlice gözler ve değerlendirir (D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004; D’Zurilla ve Nezu, 2007).

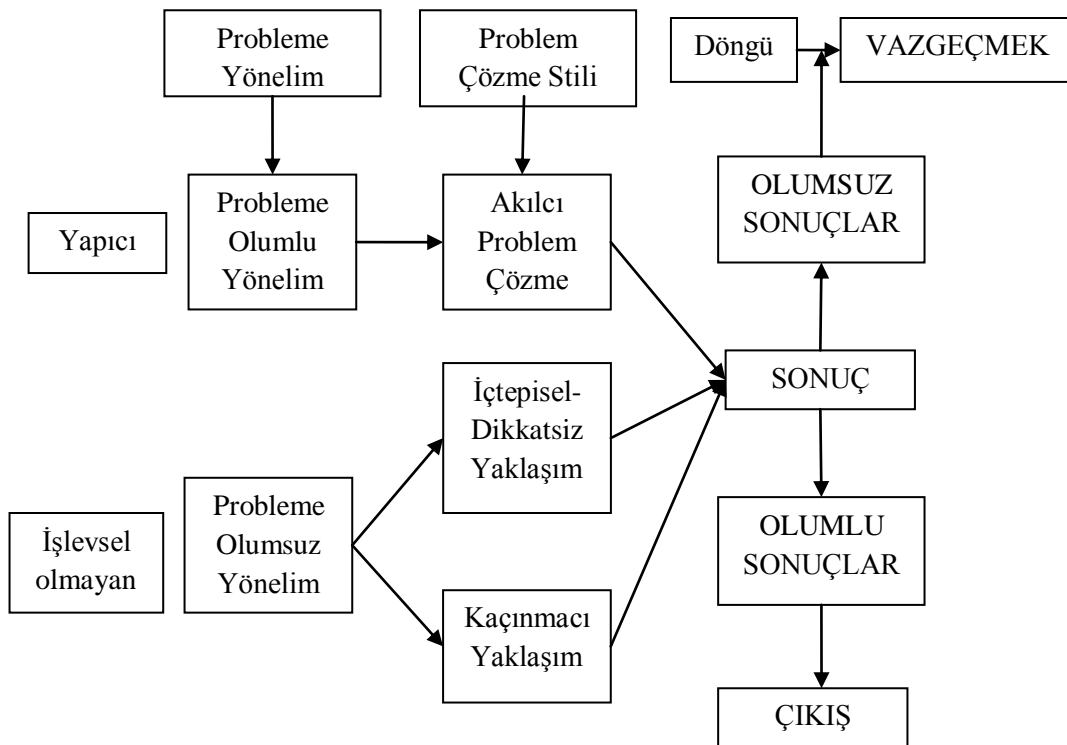
İçtepisel- dikkatsiz yaklaşım; işlevsel olmayan bir problem çözme stildir. Bu stili kullanan kişiler problem çözme strateji ve tekniklerini kısıtlı, dürtüsel, dikkatsiz, aceleci ve eksik olarak kullanırlar (Erçevik, 2018). Bu problem çözme stiline sahip kişiler çok fazla çözüm alternatifi üretmezler ve sıklıkla akıllarına ilk gelen çözümü

uygulamaktadırlar. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar da hızlı ve dikkatsiz bir şekilde elde edilir yani sistematik değildir. Ayrıca uyguladıkları çözümü değerlendirirken dikkatsizce davranıp değerlendirmede de yetersiz kalırlar (Güneş, 2011).

Kaçınmacı yaklaşım; bir diğer işlevsel olmayan problem çözme stilidir. Bu stile sahip kişiler problem çözerken erteleme, pasif ya da hareketsiz kalma ve başkalarının çözümlerine bağımlı olma eğilimindedir. Kaçınmacı yaklaşıma sahip kişiler problemlerle yüzleşip onlarla baş etmek yerine, problemlerden kaçınmayı tercih ederler. Bu kişiler problemin çözümünü mümkün olduğunca erteler ve problemlerin kendi kendine çözülmesini beklerler. Problemleri çözme sorumluluğunu almayarak bu sorumluluğu başka kişilerin üzerine yüklemeye çalışırlar (Eşigül, 2013).

2.16. Sosyal Problem Çözme Süreci

D’Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares’in geliştirdiği sosyal problem çözme modeline göre problem çözme süreci şekil 3’de gösterilmiştir.

Şekil 3: Sosyal Problem Çözme Süreci (D'Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004)

Şekil 3'den de anlaşılacağı üzere, gerçek yaşam içerisindeki problem çözme sürecinin sonuçları genel kısmen bağımsız iki süreç tarafından belirlendiği varsayılmaktadır: (a) problem yönelimi ve (b) problem çözme stili. İki problem çözme yönelimi boyutu ve üç problem çözme stili boyutu şu anki modeli oluşturmaktadır. Yapıcı problem çözme, akılcı problem çözmeyle kolaylaştırıcı olumlu problem yönelimi süreci olarak açıklanmaktadır. İşlevsel olmayan problem çözme ise içtepisel- dikkatsiz yaklaşım ve kaçınmacı yaklaşıma hizmet eden olumsuz problem yönelimi süreci olarak açıklanmaktadır. Her iki problem çözme stilinin de olumsuz sonuçlar doğurma olasılığı yüksektir. Bu nedenle model en faydalı problem çözme sonuçlarını olumlu problem yönelimi ve akılcı problem çözme stili sonucunda ortaya çıkan sonuçlar olarak öngörmektedir. Tam tersi ise olumsuz problem yönelimi ve içtepisel- dikkatsiz yaklaşım ile kaçınmacı yaklaşım problem çözme stilinde ortaya çıkacaktır. Buna ek olarak, ilk sonuçlar olumsuz veya memnuniyet verici olmadığında, başarılı bir şekilde problem çözen bireylerin daha ısrarcı oldukları, problem çözme sürecine baştan başladıkları, daha iyi çözümler üretmeye ya da problemi daha gerçekçi amaçlarla yeniden tanımlamaya çalıştıkları görülmektedir. Bunun aksine başarısız problem çözen bireylerin, ilk sonuçların olumsuz gelmesiyle hemen vazgeçtikleri, hiçbir şey yapmadıkları ve hemen umutsuzluğa kapılarak başka bireylerden problemin çözümü için yardım istedikleri görülmektedir (D'Zurilla, Nezu ve Maydeu- Olivares, 2004).

2.17. Sosyal Problem Çözme İle İlgili Yapılan Araştırmalar

2.17.1. Sosyal Problem Çözme İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Saygılı (2000), lise öğrencilerinin algıladıkları problem çözme becerileri ile sosyal ve kişisel uyum, anne babanın öğrenim durumu, okul farklılığı, yerleşim yerleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 300 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, problem çözme becerisi ile kişisel ve sosyal uyum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyetleri ve yerleşim yerleri ile algılanan problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Anne- babanın öğrenim düzeyi arttıkça, öğrencilerin algıladıkları problem çözme becerisinin de arttığı sonucunu bulmuştur.

Korkut (2002), lise öğrencilerin problem çözme becerilerini incelediği çalışmada, 394 lise öğrencine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin erkeklere oranla daha iyi problem çözme becerilerine sahip olduklarını bulmuştur. Süper lise kısmında eğitim alan öğrencilerin normal lise kısmında eğitim alanlara oranla ve yaşları on altıdan büyük olan öğrencilerin yaşları on beşten daha küçük olanlara oranla problem çözme becerilerini daha yüksek olduğunu saptamıştır. Ayrıca babaları daha profesyonel mesleklerde çalışan öğrencilerin problem çözme becerileri babaları profesyonel mesleklerde çalışmayanlara oranla daha düşük düzeyde olduğunu bulmuştur. Ayrıca, sıkıntılarını daha çok arkadaşlarıyla paylaşan öğrencilerin problem çözme becerilerini, sıkıntılarını daha çok ebeveynleriyle paylaşan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Ünüvar (2003), çok yönlü algılanan sosyal desteğin, lise öğrencilerinde problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisini incelediği çalışmada, 710 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, problem çözme ölçeğinin bütün alt boyutlarının cinsiyet, okul, öğrenim görülen alan, anne eğitim durumu, anne çalışma durumu, aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve benlik saygısı değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini bulmuştur. Benlik saygısı yüksek olan ergenlerin daha olumlu problem çözme becerilerine sahip oldukları saptanmıştır. Aynı zamanda ergenlerin, aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek arttıkça problem çözme becerilerinin de olumlu yönde arttığı saptanmıştır.

Güçray (2003), lise öğrencileri arasında yaptığı çalışmada, 498 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, problem çözme becerilerinde cinsiyetler arasında bir anlamlı bir fark bulunmaz iken özel liselerde okuyan öğrencilerin Anadolu liselerinde okuyan öğrencilere göre daha fazla problem çözme becerisine sahip olduğunu bulmuştur.

Düzakın (2004), lise öğrencilerinin problem çözme becerileri bazı değişkenler (anne- baba tutumları, okul türü, sınıf düzeyi, öğrencinin kardeşler arasında olduğu doğum sırası, kardeş sayısı, cinsiyet) açısından incelediği çalışmada, 836 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinde problem çözme becerisinin anne tutumuna göre farklılaşmadığını, babanın tutumuna göre ise

farklılaştığını bulmuştur. Anne ve babasını demokratik olarak algılayan öğrencilerin, anne ve babasını otoriter olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek problem çözme becerisine sahip olduğunu bulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin problem çözme becerilerinin Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılaştığını saptamıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre problem çözme becerilerini anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Diğer değişkenlere (kardeş sayısı, sınıf düzeyi ve doğum sırası) göre problem çözme becerisinde anlamlı düzeyde bir fark bulmamıştır.

Acun Kapıkıran ve Fiyakalı (2005), lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözme yaklaşımlarının öğrencilerin kişisel değişkenleriyle inceledikleri çalışmalarında, 368 öğrenciye ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, problem çözme envanterinin alt boyutu olan aceleci yaklaşımda erkeklerin kızlara oranla daha yüksek ortalamalara sahip oldukları ve akran baskısı alt alanlarında doğrudan baskı arttıkça aceleci problem çözme yaklaşımının da arttığı sonucunu bulmuşlardır. Akran baskısının diğer bir alt alanı olan dolaylı baskı arttıkça lise öğrencilerinin problem çözme envanterinin kişisel kontrol alt alanında artışın olduğu saptanmıştır.

Demirci Danışık (2005), ergenlerin sağlıklı bir birey olarak yaşamını sürdürmesinde etkili olan problem çözme becerileri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 555 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, öfke kontrolü ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki anlamlı olup, öfkelerini kontrol edebilen bireylerin problem çözme becerilerini daha yüksek bulmuştur.

Çilingir (2006), fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerini karşılaştırdığı çalışmasında, 400 lise öğrencine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, fen lisesi öğrencileri ile genel lise öğrencilerinin problem çözme becerileri arasında farklılaşma bulunmamıştır. Lise öğrencilerinin cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin kaçınıcı çocuğu olma durumu ve ailenin sosyo-ekonomik durumları açısından problem çözmelerinde farklılıklar bulunmamıştır.

Altıntaş (2006), liselere devam eden öğrencilerin kişilerarası iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkiyi bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Baba eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inanç düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını saptamıştır. Anne eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin anne eğitim düzeyi ilkokul, ortaokul ve lise olan öğrencilerden daha düşük düzeyde olduğu sonucunu bulmuştur.

Umut Pakkal (2007), ergenlerin problem çözme becerilerini ve sosyal benliklerini değerlendirme düzeylerini belirlemek; okul öncesi eğitim alan- almayan ergenlerin problem çözme becerilerini, sosyal benliklerini değerlendirmelerinde bir farklılık olup- olmadığını göstermek amacıyla bir ön çalışma yapmıştır. Bulgular incelendiğinde, ergenlerin problem çözme becerilerinin ve sosyal benlik gelişiminin okul öncesi kuruma gidenler lehine olduğunu bulmuştur. Okul öncesi bir kuruma daha uzun süre devam eden ergenlerin, kısa süreli devam edenlere göre problem çözme becerilerini daha olumlu algıladıkları saptanmıştır.

Koray ve Azar (2008), ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme ve mantıksal düşünme becerilerinin cinsiyet ve seçilen alan açısından inceledikleri çalışmalarında, 325 lise öğrencisine ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre problem çözme becerisi ve mantıksal düşünme düzeyleri açısından daha başarılı oldukları sonucunu bulmuşlardır.

Albayrak Sargın (2008), ergenlik dönemindeki bireylerin öfkeyi ifade etme biçimleri ve sosyal problem çözme becerilerinin saldırganlıkla ilişkisini incelediği çalışmada, 654 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, saldırganlık ve sosyal problem çözme becerileri arasında negatif yönlü ilişki bulmuştur. Probleme olumsuz yaklaşımın, içtepisel- dikkatsiz stilin, kaçınan stilin ve toplam problem çözmenin saldırganlığı açıklamadaki katkısı anlamlı bulmuştur.

Temel (2008), lise öğrencilerinin saldırgan davranışlarını yordamada, algılanan sosyal problem çözme, narsizm, benlik saygısı ve cinsiyetin rolünü incelediği

araştırmasında, 825 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyet, narsizm, düşüncesiz/ dikkatsiz yaklaşım, probleme olumsuz yaklaşım ve akılcı problem çözenin fiziksel saldırganlıkla anlamlı derecede ilişkili olduğunu, benlik saygısı ile kaçınmacı yaklaşımın ise anlamlı derecede ilişkili olmadığını bulmuştur. Ayrıca, probleme olumsuz yaklaşma, narsizm, düşüncesiz/ dikkatsiz yaklaşım ve cinsiyetin öfkeyle anlamlı derecede ilişkili olduğu, ancak benlik saygısı, akılcı problem çözme ile kaçınmacı yaklaşımın öfkeyle anlamlı derecede ilişkili olmadığını bulmuştur. Probleme olumsuz yaklaşma, benlik saygısı, narsizm ve akılcı problem çözenin düşmanlık ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmasına karşın, kaçınmacı yaklaşım, düşüncesiz/ dikkatsiz yaklaşım ile cinsiyetin düşmanlıkla anlamlı derecede ilişkili olmadığını bulmuştur. Ayrıca, kaçınmacı/ dikkatsiz yaklaşım, narsizm, akılcı problem çözme ve cinsiyetin ergenlerin sözel saldırgan davranışlarıyla anlamlı derecede ilişkili olduğunu, ancak benlik saygısı, probleme olumsuz yaklaşma ile kaçınmacı yaklaşımın sözel saldırganlıkla anlamlı derecede ilişkili olmadığını saptanmıştır.

Gökbüzoğlu (2008), ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, 304 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, ergenlerin problem çözme yeteneğine güven ve yaklaşma- kaçınma becerileri yetersiz algılandığı oranda saldırgan davranışların da arttığını bulmuştur.

Emre (2008), ortaöğretim öğrencilerinin uygun problem çözme stratejisi kullanabilme becerilerini incelemiştir. Araştırma; 10 adet 11. sınıf öğrencisi üzerinde 10 hafta boyunca deneysel olarak yürütülmüştür. Toplanan veriler, oluşturulan öğretim durumunun uygun problem çözme stratejisi seçimine, kullanımına ve problem çözmeye olumlu bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Doğan (2009), lise öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile problem çözme becerilerini bazı değişkenlere göre incelediği araştırmasında, 320 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, duygusal zekâ ve problem çözme becerileri arasında düşük düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır.

Arslan (2009), lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 521 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, erkek lise öğrencilerinin kaçınan ve içtepisel- dikkatsiz yaklaşım puan ortalamalarının kızlardan yüksek olduğunu bulmuştur. Kız öğrencilerin akılcı problem çözme puanları ve toplam sosyal problem çözme puan ortalamalarının erkek öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğunu bulmuştur. Anne- babanın eğitim düzeyi arttıkça probleme olumlu yönelim puanlarının arttığı saptanmıştır. Ayrıca algılanan sosyal destek ile sosyal problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın (2010), ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmeyi inceledikleri çalışmalarında, 483 lise öğrencisine ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, erkeklerin kendine güvensiz yaklaşım puanlarının kızlardan daha yüksek olduğunu, kızların ise probleme olumsuz yaklaşım, yapıcı problem çözme ve ısrarcı sebatkâr yaklaşımlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Saldırganlık ile kişilerarası problem çözmenin probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım, sorumluluk almama arasında pozitif yönde, saldırganlık ile yapıcı problem çözme ve ısrarcı- sebatkâr yaklaşım arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca yapıcı problem çözme ve ısrarcı- sebatkâr yaklaşımın saldırganlığın önemli yordayıcıları olduğunu bulmuşlardır.

Gündoğdu (2010), Bursa ilinde Anadolu Liseleri, Kız Meslek Liseleri ve genel liselere devam eden 9. ve 12. sınıf öğrencilerinin çatışma eğilimlerini ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 519 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çatışma eğilimleri ile problem çözme becerilerini algılayış düzeylerinin devam ettikleri lise türü, annenin ve babanın eğitim düzeyi, babanın çalışma durumu ve kardeş sayısı değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ancak problem çözme becerilerini algılayışlarında sınıf düzeyleri yönünden; çatışma eğilimlerinde ise cinsiyet ve annenin çalışma durumu değişkenleri yönünden anlamlı farklılık bulmuştur. Ayrıca, 9. Sınıf

öğrencilerinin problem çözme becerilerine dair algılarını 12. sınıf öğrencilerine kıyasla daha düşük bulmuştur.

Bedel ve Arı (2011), kişilerarası sorun çözme beceri eğitiminin yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yapıcı problem çözme ve sürekli öfke düzeylerine etkisini inceledikleri çalışmalarında, 10. sınıfa giden 23 öğrenci ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, kişilerarası sorun çözme beceri eğitiminin deneme grubunda yer alan ergenlerin yapıcı problem çözme beceri düzeylerinin artmasında, sürekli öfke düzeylerinin azalmasında anlamlı düzeyde etkisinin olduğunu bulmuşlardır.

Özbulak, Aypay ve Aypay (2011), dokuzuncu sınıf öğrencilerinin problem çözme ve atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, 200 öğrenciye ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, atılganlık ve genel problem çözme becerilerinin cinsiyete ve okul türüne göre anlamlı biçimde farklılaşmadığını, ancak anne öğrenim durumuna göre farklılaştığını; atılganlık becerisinin anne ve baba öğrenim durumuna göre anlamlı biçimde farklılaştığını; genel problem çözme becerisinin anne öğrenim durumuna göre anlamlı biçimde farklılaştığını, baba öğrenim durumuna göre farklılaşmadığını; problem çözme alt becerilerinin cinsiyete, okul türüne ve annenin öğrenim durumuna göre anlamlı biçimde farklılaştığını bulmuşlardır. Ayrıca, atılganlık becerisinin hem genel problem çözme becerisi ile hem de aceleci ve değerlendirici problem çözme becerileri ile düşük düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler gösterdiğini saptamışlardır.

Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Karakurt ve Türkleş (2011), lise öğrencilerinin problem çözme becerilerini etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, 911 öğrenciye ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin yaşlarına göre problem çözme becerilerinin önemli farklılıklar göstermediğini, kızların erkeklere göre daha yüksek problem çözme becerileri düzeylerine sahip olduklarını, on birinci sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerinin diğer sınıf düzeylerine göre önemli seviyede daha düşük olduğunu, fen lisesi öğrencilerinin problem çözme becerilerinin diğer okul türlerinde eğitim gören öğrencilere göre önemli düzeyde daha yüksek olduğunu, ebeveynleri üniversite mezunu olan öğrencilerin diğer eğitim seviyesine kadar eğitim gören ebeveynleri olan öğrencilerin problem çözme becerilerine göre

önemli düzeyde daha yüksek olduğunu ve ebeveynlerin aylık gelirinin öğrencilerin problem çözme becerileri üzerinde önemli etkisinin olmadığını bulmuşlardır.

Türküm (2011), okullardaki şiddette ergenlerin problem çözme becerilerinin koruyucu bir faktör olma olasılığını incelediği çalışmasında, 600 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin problem çözme algılarının onların cinsiyetlerine, şiddet olaylarıyla karşılaştıkları yerler olan bahçe, koridor, tuvalet-soyunma odası, sınıf, kantin, okul gidiş ve eve dönüş yolları, okul çevresi gibi yerlere göre farklılaşmadığı bununla birlikte ergenlerin problem çözme algılarının şiddet olaylarıyla karşılaşma düzeylerine göre farklılaştığını, şiddetle nadiren karşılaşan ergenlerin problem çözme algılarının şiddetle ara sıra ve sık karşılan ergenlere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca, ergenlerin problem çözme algılarının onların şiddetle karşılaşma deneyimlerinin olumsuz yönde önemli yordayıcısı olduğunu bulmuştur.

Erözkan (2013), lise öğrencilerinin iletişim becerileri ve kişilerarası problem çözme becerilerinin sosyal yetkinlikle ilişkisini incelediği çalışmasında, 494 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, sosyal yetkinliğin iletişim becerilerinin boyutları bilişsel, duyuşsal ve davranışsal beceriler ve kişilerarası problem çözmenin boyutları yapıcı problem çözme ve ısrarcı- sebatkâr yaklaşım ile pozitif ilişkili ve probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensizlik ve sorumluluk almama ile negatif ilişkili bulmuştur. Ayrıca, kişilerarası problem becerilerinin sosyal yetkinliği yordayan önemli bir değişken olduğu saptanmıştır.

Traş (2013), sosyal problem çözme yetenekleri ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, 827 öğrenciye ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, aile, akran ve öğretmenden algılanan sosyal destek ve probleme olumsuz yönelim, dikkatsiz dürtüsel tarz, kaçınan tarz arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulmuştur. Aile ve öğretmenden algılanan sosyal destek ve probleme olumlu yönelim arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve ayrıca aile, akran ve öğretmenden algılanan sosyal destek ile akılcı problem çözme tarzı arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Ay (2015), lise öğrencilerinin anne- baba tutumlarının öğrencilerin sosyal problem çözme becerilerine ve depresyon düzeylerine etkisini incelediği çalışmada, 100 lise öğrencisine ölçek uygulamıştır. Araştırma sonucunda, erkeklerin kızlara oranla problem çözme becerileri düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca, bireylerin depresyon düzeylerinin arttıkça problem çözme becerilerinin azaldığı saptanmıştır.

Erçevik (2018), sosyal problem çözme programının korunma ihtiyacı olan ergenler ve çocuk evi sorumluları üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada, 14 ergenle uygulamalı olarak çalışmıştır. Araştırma sonucunda, uygulanan sosyal problem çözme programının korunma ihtiyacı olan ergenlerden oluşan Deney 1 grubunun sosyal problem çözme becerilerine etkilerini tespit etmek üzere yapılan analizde, Deney 1 grubunun probleme olumsuz yaklaşımlarının uygulama sonrasında anlamlı derecede azaldığı, yapıcı problem çözme ve ısrarcı- sebatkâr yaklaşım puanlarının ise anlamlı derecede arttığını bulmuştur. Bununla birlikte kendine güvensizlik ve sorumluluk almama boyutlarında herhangi bir etkiye rastlamamıştır. Uygulanan sosyal problem çözme programının çocuk evi sorumlularından oluşan Deney 2 grubunun sosyal problem çözme becerilerine etkilerini tespit etmek üzere yapılan incelemede, Deney 2 grubunun probleme olumsuz yaklaşımı ve kendine güvensizlik düzeylerinin uygulama sonrasında anlamlı derecede azaldığı, yapıcı problem çözme ve ısrarcı- sebatkâr yaklaşım puanlarının ise anlamlı derecede arttığını bulmuştur. Bununla birlikte sorumluluk almama boyutunda herhangi bir etkiye rastlamamıştır. Korunma ihtiyacı olan ergenler için hazırlanan sosyal problem çözme programının sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğu ve bu etkinin özellikle sosyal problem çözmenin probleme yönelim boyutları açısından gerçekleştiği saptanmıştır. Çocuk evi sorumluları için hazırlanan sosyal problem çözme programının, sosyal problem çözme becerisini geliştirmede etkili bulunmuş, bu etkinin özellikle probleme olumlu yönelim boyutunda gerçekleştiği saptanmıştır.

2.17.2. Sosyal Problem Çözme İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Chan (2001), problem çözme becerisinin ölçümünde özyeterlik, akılcı ve işlevsel olmayan başa çıkma yaklaşımlarını içeren yeni geliştirdiği problem çözme envanterini Çinli öğrenciler üzerinde uygulamış ve genel psikolojik uyum ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, problem çözme becerisinin genel psikolojik uyumun yordayıcısı olduğunu bulmuştur.

Richard (2002), yaş aralığı 15- 17 arasında olan 210 ergenle yaptığı çalışmada, ergenlerin sosyal problem çözme becerisi üzerinde ebeveyn- ergen bağlanma kalitesinin ve ergenin ebeveyninden farklılaşma derecesinin etkilerini incelemiştir. Araştırmada, ebeveyn- ergen bağlanma kalitesini ve problem çözme becerilerini ölçen ölçekler kullanmıştır. Problem çözme biçimlerini, problem yönelimini; problemin tanımlanmasını; çözüm alternatiflerinin belirlenmesini; çözümün uygulanmasını ve çözümün değerlendirilmesini alt boyutlarıyla belirlemiştir. Çalışmada bağlanma ve problem çözme arasındaki ilişkileri incelemek için birbiriyle ilişkili çıkan değişkenleri dikkate almıştır. Bu nedenle anne- ergen bağlanma kalitesi ve beş problem çözme boyutunu analize dâhil etmiştir. Araştırma sonucunda, problem yönelimi, çözümün uygulanması ve çözümün değerlendirilmesini içeren üç problem biçimi de anneye olan güvenli bağlanma kalitesi ile olumlu ilişki saptanmıştır.

Keltikangas- Jarvinen (2002), ergenlik döneminde, saldırganlık ile problem çözme stratejileri ve saldırgan davranış ile sosyal kabul görme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, saldırgan problem çözme stratejileri ile saldırgan davranışlar arasında bir ilişki olduğu ancak bunun istatistiki olarak önemli olmadığı; saldırgan davranışların ortaya çıkmasında sosyal kabulün önemli bir faktör olduğu sonucunu bulmuştur.

D' Zurilla, Chang ve Sanna (2003), saldırganlık davranışı ile problem çözme ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 205 öğrenciye ölçek uygulamışlardır. Araştırma sonucunda, sosyal problem çözme becerisi ile benlik saygısı arasında ve sosyal problem çözme ile benlik saygısının saldırganlık davranışı

arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte düşük benlik saygısına sahip bireylerin probleme daha az olumlu yaklaştıkları, probleme dikkatsiz ve dürtüsel yaklaşım gösterdikleri ve problemden kaçınma davranışını daha çok sergiledikleri saptanmıştır.

Waschbusch, Walsh, Andrade, King ve Carrey (2007), ilköğretim öğrencilerinin sosyal problem çözme, davranış problemleri semptomlarının sıklığı ve duygusal duyarsızlık özellikleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada, 53 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, davranış problemleri semptomlarının artarak sıklaştığında rahatlık, ilgi ve prososyal çözümlerin azaldığı; saldırgan davranışların ise arttığını bulmuşlardır. Fakat bu sonucun yalnızca duygusal duyarsızlık özellikleri azaldığında görüldüğü saptanmıştır. Ayrıca, duygusal duyarsızlık özelliklerinin çocuğun davranış problemleri üzerinde önemli bir etken olduğu saptanmıştır.

Nock ve Mendes (2008), ergenlerde kendine zarar verme davranışının fiziksel acı, stres toleransı ve sosyal problem çözmeyi açıklama düzeyini incelemiştir. Kendilerine zarar veren grubun stresli bir görev sırasında daha yüksek fizyolojik etkilenme ve daha düşük stresi tolere etme becerisi gösterdiğini bulmuşlardır. Kendine zarar veren grup ile kendine zarar vermeyen grup arasında zorlu durumlarla karşılaşıldığında üretilen çözümlerin sayısında ve kalitesinde anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. Ancak kendine zarar veren grubun çözümler arasından daha fazla olumsuz çözümler seçtiği ve uygun çözümleri uygulanmada daha düşük öz yeterlilikleri olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, kendine zarar verme davranışı ile sosyal problem çözme becerisi arasındaki bu istatistiksel ilişkinin etki büyüklüğüne ilişkin incelemede orta büyüklükte bir etkinin varlığını tespit etmişlerdir.

Bell ve D’Zurilla (2009), sosyal problem çözmenin günlük stres ve uyum ilişkisi üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, günlük stresin depresyon, anksiyete gibi uyumsuzluk göstergeleriyle ilişkili olduğunu ve sosyal problem çözme becerisinin günlük stres ve uyum ilişkisi üzerinde moderator bir değişken olduğunu göstermiştir.

Lutz, McClure, Armstrong (2017), ergenlerde alkol kullanımının sosyal problem çözme becerisi ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, sosyal problem çözme becerisinin ergen alkol kullanımı için iyi bilinen risk faktörlerinin üzerinde önemli bir risk faktörü olmadığını bulmuşlardır. Ergenlerin alkol kullanımında asıl risk faktörlerinin sapkın akran ve düşük hane geliri olduğu saptanmıştır.

Kasik, Balazs, Guti, Gaspar ve Zsolnai (2018), Macaristan'da 12, 14 ve 16 yaşındaki dezavantajlı ve dezavantajlı olmayan ergenlerde sosyal problem çözme ve aile geçmişi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, sosyal problem çözme toplam puanına bakıldığında probleme olumsuz yönelim açısından dezavantajlı ve dezavantajlı olmayan ergenler arasındaki fark tüm yaş gruplarında anlamlı bulmuşlardır. 12 yaşındakilerde dikkatsiz dürtüsel tarzda, 14 yaşındakilerde kaçınan tarzda, 16 yaşındakilerde ise rasyonel problem çözme ve kaçınan tarzda fark olduğu saptanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ile verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modelidir. Bu çalışmada, ergenlerin risk alma davranışlarının bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme açısından ilişkisini açıklamaya yönelik olduğundan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/ veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 1994).

3.1.2. Çalışma Evreni ve Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Aksaray ili Merkez ilçesinde 9, 10 ve 11. sınıflarda eğitim almakta olan ergenlerin oluşturduğu çalışma evreni içinden uygun örnekleme metoduyla seçilmiştir. Bu çalışmada geçerliğinin ve genellenebilirliğinin yüksek olması için Aksaray ili merkezinde bulunan tüm liselere olmak üzere 700 anket dağıtımı yapılmıştır. Elde edilen anketlerin doldurulmasında boş ve eksik olduğu gözlenen anketlerin veri girişi yapılmamıştır. Toplamda 637 veri girişi yapılmış ve bunlardan 63 öğrencinin herhangi bir işaretleme yapmadığı gözlemlendiği için verilerden çıkarılmıştır.

Araştırmanın çalışma gurubunu oluşturan ergenlerin çeşitli değişkenlere göre dağılımı Tablo- 1’de gösterilmiştir.

Tablo- 1: Demografik Özellikler

		N	%
Cinsiyet	Erkek	361	56.7
	Kadın	276	43.3
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	174	27.3
	10. Sınıf	239	37.5
	11. Sınıf	224	35.2
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	413	64.8
	Ortaokul	128	20.1
	Lise	81	12.7
	Üniversite	15	2.4
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	244	38.3
	Ortaokul	143	22.4
	Lise	180	28.3
	Üniversite	70	11.0

Tablo-1’de görüldüğü gibi araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ergenlerin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, % 43.3 ’ü kız ve % 56.7’si erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ergenlerin sınıf düzeyleri 9, 10 ve 11. sınıflardan oluşmaktadır. Sınıf düzeyine göre dağılımları incelendiğinde, % 27.3’ü 9. sınıf, % 37.5’i 10. sınıf ve % 35.2’si 11. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Ergenlerin anne eğitim durumları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olmasından oluşmaktadır. Anne eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde, % 64.8’i ilkokul mezunu, % 20.1’i ortaokul mezunu, % 12.7’si lise mezunu ve % 2.4’ü üniversite mezunundan oluşmaktadır. Ergenlerin baba eğitim durumları ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olmasından oluşmaktadır. Baba eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde, % 38.3’ü ilkokul mezunu, % 22.4’ü ortaokul mezunu, % 28.3’ü lise mezunu ve % 11.0’ı üniversite mezunundan oluşmaktadır.

3.1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla kişisel ergenlerin risk alma davranışı değişkenlerine ilişkin veriler için Kaner (1996) tarafından geliştirilen “Kural Dışı Davranış Ölçeği”, bağlanma stillerini ölçmek amacı ile Griffin ve Bartholomew (1994)' un geliştirdiği, Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türkçeye uyarlanan “İlişki Ölçekleri”, sosyal problem çözme değişkenine ilişkin veriler için ise D’Zurilla ve Nezu (1990) tarafından geliştirilmiş ve Dora (2003) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan “Sosyal Problem Çözme Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin özlük bilgilerini toplamak için araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları aşağıda açıklanmaktadır.

3.1.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireyler hakkında bazı genel bilgileri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu’nda öğrencilerinin cinsiyetleri ve sınıf düzeylerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

3.1.3.2. Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDDÖ)

Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDDÖ), Kaner (1996) tarafından, ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan, ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek davranışları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.

KDDÖ, 1998 yılında 15- 18 yaşlarındaki 896 öğrenci ile yapılan çalışmada geçerlilik ve güvenilirlik açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada KDDÖ’ nün normal popülasyonda suç riski taşıyan gençleri belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu saptanmıştır. Testin, Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.93, Spearman- Brown formülüyle hesaplanan testi yarılama güvenilirlik katsayısı ise 0.89 olarak belirtilmiştir. Ergenlerin kendi bildirimine dayanan bir ölçek olan KDDÖ, 9 alt ölçek ve 38 maddeden oluşmaktadır.

KDDÖ' nün alt ölçekleri şunlardır: 1) Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak (7 Madde): Bu alt ölçek ergen olma statüsüne uygun olmayan ve okul kurallarına aykırı davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.88' dir. 2) Hırsızlık (6 Madde): Başkalarının eşyalarını çalma ya da çalıntı olduğu bilinen eşyayı kullanma davranışını içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.85' dir. 3) Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek (6 Madde): Bu alt ölçekte de öfke kontrol gücü ve başkalarına saldırgan davranışlar gösterme ve kavgalara karışma ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.81' dir. 4) Hafif Hırsızlık (4 Madde): Bu alt ölçek haber vermeden insanlara ait eşyaları almaya yönelik daha az ciddi olan çalma ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.75' tir. 5) Dikkat Çekici Tahripçilik (3 Madde): Bu alt ölçek halka açık yerlerdeki nesnelere zarar verme biçimindeki davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.73' tür. 6) Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak (5 Madde): Ergen için uygun bulunmayan ve hoşgörü ile karşılanmayan ve başkalarını aldatmaya yönelik davranışlarda bulunmakla ilgili maddeler bu alt ölçekte bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.74' tür. 7) Uyuşturucu ve Şiddet Suçu (3 Madde): Bu alt ölçekte madde kullanımı ve satışı ile ilgili maddelerin yanı sıra kavgalarda kesici silah kullanma ile ilgili maddeler de bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.72' dir. 8) Binalara Zarar Verme (2 Madde): Bu alt ölçek binalara zarar verme davranışı ile ilgili maddeleri içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.75' tir. 9) Kopya Çekmek (2 Madde): Sınavlarda kopya çekmekle ilgili maddeleri içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.84' tür (Kaner, 2001).

Kural Dışı Davranış Ölçeği, yukarıda belirtilen davranışların son 6 ay içinde yapılma sıklığına ilişkin dört seçeneğe göre yanıtlanmaktadır. Bu seçenekler; "hiçbir zaman" (1 puan), "bir ya da iki kez" (2 puan), "üç ya da dört kez" (3 puan), "beş ya da daha fazla" (4 puan) olarak puanlanmaktadır. Öğrencilerin işaretledikleri puanların toplanmasıyla da her öğrencinin toplam puanı elde edilmektedir. Kural Dışı Davranış Ölçeğinin toplam puanının yüksek bulunması ise suç işleme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2011).

Bu araştırma kapsamında, Kural Dışı Davranış Ölçeği' nin iç tutarlılığını incelemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach Alfa değeri toplam puan için .92 olarak bulunmuştur.

3.1.3.3. İlişki Ölçeği (İÖ)

Griffin ve Bartholomew (1994)' in geliştirmiş olduğu İlişki Ölçekleri 30 maddeden oluşmakta ve farklı maddeler toplanarak güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu olmak üzere dört bağlanma stilini ölçmeyi amaçlamaktadır. İlişki Ölçekleri, Hazan ve Shaver (1987)' in bağlanma ölçümündeki paragraflarından, Bartholomew ve Horowitz (1991)' in İlişki Anketi (İA) ve Collins ve Read (1990)' in Yetişkin Bağlanma Ölçeği'nde kullanılan maddelerden oluşturulmuştur. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını ne derece tanımladığını 7 basamaklı bir ölçek üzerinde işaretlemişlerdir (1= beni hiç tanımlamıyor; 7= tamamıyla beni tanımlıyor). Güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer maddeyle ölçülürken, saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile ölçülmektedir. Dört bağlanma stilini yansıtan sürekli puanlar bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Böylece, alt ölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmektedir. Bu yolla elde edilen sürekli puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içerisinde gruplandırmak için de kullanılmaktadır. Gruplandırma sürecinde her bir katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenirlilik çalışmaları Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır. Test tekrar test güvenirlilikleri, 0.54 ile 0.78 arasında iç tutarlık katsayısı da 0.27 ile 0.61 alfa değeri arasında değişmektedir. Güvenli bağlanma stili ile korkulu bağlanma stili ve saplantılı ile kayıtsız stiller arasında olumsuz yönde ve anlamlı korelasyon gözlenmiştir. Yapılan faktör analizinde, varyansın % 47' sini açıklayan 1. faktör korkulu ve güvenli bağlanma stillerini içermekte (sırasıyla 0.87 ve 0.82) ve varyansın % 31' ini açıklayan 2. faktör saplantılı ve kayıtsız stillerini (sırasıyla 0.88 ve 0.67) kapsamaktadır.

İÖ' nün alt ölçekleri şunlardır: 1) Korkulu Bağlanma Stili, 2) Kayıtsız Bağlanma Stili, 3) Güvenli Bağlanma Stili ve 4) Saplantılı Bağlanma Stili' dir. (Altundağ, 2011).

Bu araştırma kapsamında, İlişki Ölçeği' nin iç tutarlılığını incelemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach Alfa değeri toplam puan için .75 olarak bulunmuştur.

3.1.3.4. Sosyal Problem Çözme Ölçeği (SPÇÖ)

Sosyal Problem Çözme Ölçeği (SPÇÖ), D' Zurilla ve Nezu (1990) tarafından geliştirilmiş ve Dora (2003) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Sosyal Problem Çözme Ölçeği, 52 madde ve 5 alt ölçekten (probleme olumlu yönelme, probleme olumsuz yönelme, akılcı problem çözme, içtepsel dikkatsiz yaklaşım ve kaçınmacı yaklaşım) oluşmaktadır. Sosyal problem çözme ölçeğinden alınan yüksek puan daha yapıcı, daha etkili problem çözme; buna karşın alınan düşük puanlar ise sosyal problem çözme becerisinin etkisiz olduğunu ifade etmektedir. Sosyal Problem Çözme Ölçeği 13 yaş ve üzeri bireylere uygun olarak geliştirilmiştir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Dora (2003) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçeye çevirisi Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında iki öğretim üyesi ve İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümünden bir öğretim üyesi tarafından yapılmış, anlam açısından orijinal formla aynı olduğuna karar verilmiştir. Ölçeğin İngilizce ve Türkçe formları İngilizce Mütercim ve Tercümanlık bölümündeki 10 öğrenciye uygulanmış ve envanterden alınan puanlar arasında korelasyon katsayısı 0.82 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışmaları 689 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Geçerlik çalışmaları için ilk olarak ölçeğin orijinal ve Türkçe formunun faktör yapılarını karşılaştırmak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, analiz sonucunda iki formun faktör yapılarının benzer olduğu bulunmuştur. İkinci olarak Sosyal Problem Çözme Ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki korelasyonları hesaplanmış ve katsayılar 0.49 (probleme olumlu yönelme ile akılcı problem çözme) ile 0.15 (probleme olumlu yönelme ile içtepsel dikkatsiz yaklaşım) arasında bulunmuştur. Ölçeğin benzer ölçek geçerliği Problem Çözme Ölçeğinin ölçekleri arasındaki korelasyon katsayıları -0.44 ile 0.59 arasında bulunmuştur (Dora, 2003).

Ölçeğin lise öğrencilerine yönelik uyarlama çalışmaları, ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmalarına (Dora, 2003) dayalı olarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek beş alt ölçekten oluştuğu için ölçeğin tümüne ve her bir alt boyutta Cronbach alpha katsayısı, madde bazında ise madde- test korelasyonları hesaplanmıştır. Ölçeğin tümüne ait Cronbach alpha katsayısı 0.81, probleme olumlu yönelme alt ölçeği için Cronbach alpha katsayısı 0.61, probleme olumsuz yönelme alt ölçeği için 0.83, akılcı problem çözme alt ölçeği için 0.91, içtepesel- dikkatsiz yaklaşım alt ölçeği için 0.62, kaçınmacı yaklaşım alt ölçeği için 0.76 olarak bulunmuştur.

SPÇÖ' nün alt ölçekleri şunlardır: 1) Probleme Olumlu Yönelme (POY), 2) Probleme Olumsuz Yönelme (POSY), 3) İçtepesel- Dikkatsiz Yaklaşım (İDY), 4) Akılcı Problem Çözme (APÇ) ve 5) Kaçınmacı Yaklaşım (KY)' dir.

Bu araştırma kapsamında, İlişki Ölçeği' nin iç tutarlılığını incelemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach Alfa değeri toplam puan için .87 olarak bulunmuştur.

3.1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

3.1.4.1. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla Aksaray ili merkez ilçesinde bulunan ve çalışma grubu olarak seçilen liselerin idarecilerine ve rehber öğretmenlerine ulaşılmıştır. Okul idarecileri ve rehber öğretmenlerinin de desteğiyle tesadüfî olarak belirlenen çalışma grubuna “Kişisel Bilgi Formu”, “Kural Dışı Davranış Ölçeği”, “İlişki Ölçeği” ve “Sosyal Problem Çözme Ölçeği” uygulanmıştır. Uygulama esnasında öğrencilere uygulamanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve ölçeklerin yönergeleri okunmuştur. Uygulama yaklaşık 35- 40 dk kadar sürmüştür.

3.1.4.2. Verilerin Analizi

Uygulama sırasında 700 öğrenciye ulaşılmış; bunlardan 63 tanesinde yanıtlanmamış maddeler olduğu için analiz dışı bırakılmış, toplam 637 tanesi analize dahil edilmiştir. Araştırma verileri toplandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler SPSS 20.0 programına girilmiş ve verilerin analizi yapılmıştır.

Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini ortaya koyacak şekilde ele alınmıştır. Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri; cinsiyet, sınıf düzeyi ve ergenlerin risk alma davranışları değişkenlerinden oluşmaktadır. Bağımlı değişken ise bağlanma stilleri ve sosyal problem çözmedir.

Araştırmada bağımsız gruplar arası t testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği ve çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre ergenlerin risk alma davranışları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için bağımsız gruplar arası t testinden faydalanılmıştır. Ergenlerin risk alma davranışları puanları ile bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme puanları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği kullanılmıştır. Ergenlerin risk alma davranışları puan ortalamalarının bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme açısından yordanıp yordanmadığını tespit etmek için çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. BULGULAR

4.1.1. Değişkenlere Dayalı Farklılıklara İlişkin Bulgular

Tablo- 2: Ergenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Kural Dışı Davranış Ölçeği Puanlarının t Testi İle Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	P
Kural Dışı Davranış	Kadın	276	1.20	.239	.000*
	Erkek	361	1.36	.364	

*p< .05

Tablo- 2 incelendiğinde, ergenlerin cinsiyet değişkenine göre kural dışı davranış ölçeğinin puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı t testi ile incelenmiştir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda ergenlerin cinsiyet değişkenine göre kural dışı davranış ölçeğinin puan ortalamaları arasında anlamlı fark gözlenmiştir (p= .000, p< .05). Erkek öğrencilerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ($\bar{X}$ = 1.36) kız öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}$ = 1.20) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo- 3: Ergenlerin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Kural Dışı Davranış Ölçeği Puanlarının t Testi İle Karşılaştırılması

(I) Sınıf	(J) Sınıf	Ort. Farkları(I-J)	Ss	P
9. Sınıf	11. Sınıf	-.085*	.031	.020
11. Sınıf	9. Sınıf	.085*	.031	.020

*p< .05

Tablo-3 incelendiğinde, 9. sınıfların 11. sınıflara göre kural dışı davranış ölçeğine ilişkin ortalama farkları (-.085), 11. sınıfların 9. sınıflara göre kural dışı davranış ölçeğine ilişkin ortalama farkları ise (.085) olarak görülmektedir. Bu

durumda 11. sınıfların anlamlı bir şekilde 9. sınıflardan daha yüksek olduğu hesaplanmıştır.

4.1.2. Araştırmanın Değişkenlerine Yönelik Korelasyonel Bulgular

Tablo- 4: Ergenlerde Kural Dışı Davranış, Bağlanma Stilleri ve Sosyal Problem Çözme Arasındaki İlişkinin Korelasyon Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Kural Dışı Davranış	Pearson Korelasyon	1									
	P										
	N	637									
2.Korkulu Bağlanma Stili	Pearson Korelasyon	.057	1								
	P	.148									
	N	637	637								
3.Kayıtsız Bağlanma Stili	Pearson Korelasyon	.063	.469**	1							
	P	.111	.000								
	N	637	637	637							
4.Güvenli Bağlanma Stili	Pearson Korelasyon	.068	.483**	.339**	1						
	P	.087	.000	.000							
	N	637	637	637	637						
5.Saplantılı Bağlanma Stili	Pearson Korelasyon	.102**	.329**	.450**	.377**	1					
	P	.010	.000	.000	.000						
	N	637	637	637	637	637					
6.Probleme Olumlu Yönelme	Pearson Korelasyon	-.063	.166**	.179**	.054	.092*	1				
	P	.114	.000	.000	.173	.020					
	N	637	637	637	637	637	637				
7.Probleme Olumsuz Yönelme	Pearson Korelasyon	.110**	.244**	.335**	.262**	.222**	.011	1			
	P	.005	.000	.000	.000	.000	.784				
	N	637	637	637	637	637	637	637			
8.İçtepesel Dikkatsiz Yaklaşım	Pearson Korelasyon	.102**	.159**	.206**	.220**	.152**	.068	.445**	1		
	P	.010	.000	.000	.000	.000	.085	.000			
	N	637	637	637	637	637	637	637	637		
9.Akılcı Problem Çözme	Pearson Korelasyon	-.151**	.158**	.221**	.105**	.121**	.561**	.225**	.098*	1	
	P	.000	.000	.000	.008	.002	.000	.000	.013		
	N	637	637	637	637	637	637	637	637	637	
10. Kaçınmacı Yaklaşım	Pearson Korelasyon	.201**	.136**	.065	.190**	.148**	-.107*	.533**	.378**	-.027	1
	P	.000	.001	.101	.000	.000	.007	.000	.000	.504	
	N	637	637	637	637	637	637	637	637	637	637

*p< .05

**p< .01

Tablo- 4 incelendiğinde, ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile korkulu bağlanma stili alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .057$, $p = .148$, $p > .01$), kayıtsız bağlanma stili alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .063$, $p = .111$, $p > .01$) ve güvenli bağlanma stili alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .068$, $p = .087$, $p > .01$) arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmektedir. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile saplantılı bağlanma stili alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .102$, $p = .010$, $p < .01$) arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile ve probleme olumlu yönelme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = -.063$, $p = .114$, $p > .01$), arasında ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmektedir. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile probleme olumsuz yönelme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .110$, $p = .005$, $p < .01$) arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile içtepisel- dikkatsiz yaklaşım alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .102$, $p = .010$, $p < .01$) arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişkinin olduğu bulunurken, ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile akılcı problem çözme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = -.151$, $p = .000$, $p < .01$) arasında düşük düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile kaçınmacı yaklaşım alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları ($r = .201$, $p = .000$, $p < .01$) arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

4.1.3. Risk Alma Davranışının Yordanmasına Yönelik Bulgular

Tablo- 5: Ergenlerin Kural Dışı Davranış Ölçeği Puan Ortalamalarının Bağlanma Stilleri Alt Boyutlarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	B	SE	β	T	P
Sabit	1.157	.056		20.725	.000
Saplantılı Bağlanma Stili	.207	.101	.086	2.046	.041
R= .283 R ² = .080 F= 6.086 *p< .05					

Tablo- 5 incelendiğinde, ergenlerin kural dışı davranış boyutlarını yordama gücüne ilişkin çoklu regresyon sonucuna göre, bağlanma stillerine ait değişkenler ergenlerin kural dışı davranış boyutlarının % 8'sini açıklamaktadır (R= .283, R²= .080, F= 6.086). Saplantılı bağlanma stili alt boyutundan elde edilen toplam puanın (β = .086, p< .05) kural dışı davranış ölçeği boyutlarını anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir.

Tablo- 6: Ergenlerin Kural Dışı Davranış Puan Ortalamalarının Sosyal Problem Çözme Alt Boyutlarına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	B	SE	β	T	P
Sabit	1.316	.045		29.236	.000
Akılcı Problem Çözme	- .064	.017	- .146	-3.794	.000
Kaçınmacı Yaklaşım	.077	.015	.197	5.130	.000
R= .249 R ² = .062 F= 20.886 **p< .01					

Tablo- 6 incelendiğinde, ergenlerin kural dışı davranış boyutlarını yordama gücüne ilişkin çoklu regresyon sonucuna göre, sosyal problem çözmeye ait değişkenler ergenlerin kural dışı davranış boyutlarının % 6'sını açıklamaktadır (R= .249, R²= .062, F= 20.886). Akılcı problem çözme alt boyutundan elde edilen toplam puanın (β = -.146, p< .01) ve kaçınmacı yaklaşım alt boyutundan elde edilen toplam

puanın ($\beta = .197$, $p < .01$) kural dışı davranış ölçeği boyutlarını anlamlı bir şekilde yordadığı görölmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ergenlerin risk alma davranışlarının bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulguların tartışılması yapılmış ve bulgular yorumlanmıştır.

5.1.1. Cinsiyet ve Risk Alma Davranışı Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında cinsiyet değişkenine göre kural dışı davranış ölçeğinin puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmektedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, erkeklerin kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamalarının kızların kural dışı davranış ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla kural dışı davranış gösterdiklerini yani daha fazla risk alma davranışı sergilediklerini göstermektedir.

Literatür incelendiğinde, ergenlerin risk alma davranışları ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında erkeklerin kızlara göre daha fazla risk alma davranışında bulunduğu sonucunun tutarlı olduğu görülmüştür (Yılmaz, 2000; Kıran Esen, 2002; Aras, Günay, Özan ve Orçın, 2007; Erbaş, 2009; Bal, 2010). Rolison ve Scherman (2003), ergenlerde üç farklı açıdan risk alma davranışlarını inceledikleri çalışmada, erkek öğrencilerin kızlara göre daha fazla risk alma davranışı gösterdiğini belirtmişlerdir. Eryılmaz Gülgez (2007), lise öğrencilerinin olumsuz risk alma davranışlarının psikolojik belirtiler, yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından incelediği çalışmada, erkek öğrencilerin risk alma davranışları ortalamalarını kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Pekel Uludağlı ve Sayıl (2009), orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı ile ilgili yaptığı çalışmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla oranda risk alma davranışı gösterdiğini belirtmişlerdir. Bulut (2010) da yine ergenlerde görülen kuraldışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelediği çalışmada, erkeklerin kızlara göre daha fazla kural dışı davranış sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Yılmaz (2011), ortaöğretim öğrencileriyle ilgili yaptığı çalışmada, erkek

öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha yüksek risk alma eğiliminde olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Deniz (2011), liseye devam eden ergenlerin risk alma davranışlarını incelediği araştırmasında, erkek öğrencilerin risk alma puanlarını kız öğrencilerin risk alma puanlarından yüksek bulmuştur. Tüm bu araştırma sonuçları bu çalışmanın bulgusunu desteklemektedir

Bu sonuçlar, erkekler ve kızlardan beklenen toplumsal roller ve ergenlerin yetiştirilme tarzındaki farklılıklar ile ilgili olabilir. Ergenlik dönemiyle birlikte aile kızlar üzerinde daha sınırlayıcı, koruyucu ve kontrolcü olmaya başlar. Erkeklerde ise riskli davranışlar toplum tarafından biraz daha makul karşılanmaktadır. Hatta bazı toplumlarda erkeklerin şiddet içeren davranışları desteklenmekle birlikte onlardan daha rekabetçi ve hakimiyetçi olmaları beklenmektedir. Ayrıca erkeklerden saldırgan davranış beklentileri de yüksektir. Yine toplum erkeklere göre kızlardan daha fazla cinsiyet kalıp yargılarına uygun biçimde davranmalarını beklemektedir. Dolayısıyla tüm bunlar erkeklerin davranışsal olarak risk alma durumlarını artırmaktadır.

5.1.2. Sınıf Düzeyi ve Risk Alma Davranışı Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında sınıf düzeyi değişkenine göre kural dışı davranış ölçeğinin puan ortalamaları farkları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmektedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, 9. sınıf ve 11. sınıflar arasında ortalama farklarına bakıldığında bir ilişki olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç 11. sınıfların 9. sınıflara göre daha fazla kural dışı davranış gösterdiklerini yani daha fazla risk alma davranışı sergilediklerini göstermektedir.

Literatür incelendiğinde, ergenlerin risk alma davranışları ile sınıf düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında sınıf düzeyi arttıkça daha fazla risk alma davranışında bulunduğu sonucunun diğer araştırmalarla benzerlik gösterdiği görülmüştür. Eneç Can (2007), Edirne şehir merkezindeki lise öğrencilerinde riskli sağlık davranışlarını değerlendirdiği çalışmasında, motor ve bisiklet binerken kask kullanmama, emniyet kemeri takmama, alkollü araç kullanma, ehliyetsiz araç kullanma, kesici- delici alet taşıma, sigara kullanımı gibi riskli davranışların sınıf düzeyi yükseldikçe daha fazla yapıldığı sonucuna ulaşmıştır. Apaydınlı (2010), genel lise öğrencilerinin kural dışı davranış gösterme eğilimleri ile ilgili araştırmasında,

ortalamalara göre en fazla kural dışı davranış gösterme eğiliminin orta sosyoekonomik düzeyde 11. sınıflarda olduğunu belirtmiştir. Deniz (2011), liseye devam eden ergenlerin risk alma davranışlarını incelediği araştırmasında, risk alma davranışı alt boyutlarından toplumsal konumla ilgili risk alma, trafikle ilgili risk alma ve madde kullanımı ile ilgili risk alma alt boyutları bakımından 11. sınıf öğrencilerinin puanlarını diğer sınıf düzeyindeki öğrencilerinin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulmuştur. Erdamar ve Kurupınar (2014), ortaöğretim öğrencileriyle ilgili yaptığı çalışmada, 12. sınıf öğrencilerinin alkol ve sigara kullanımı açısından daha yüksek puan ortalamalarına sahip olduklarını bulmuşlardır. Benzer şekilde Sever (2015), lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinin algıladıkları sosyal destek ve riskli davranışlarla ilişkisini incelediği araştırmasında, riskli davranışlar ölçeğinin antisosyal davranışlar alt ölçeği ile riskli davranışlar ölçeğinin toplamından elde edilen puan ortalamalarında 11. sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeyindeki öğrencilere göre daha yüksek puan ortalamaları aldıklarını bulmuştur. Tüm bu araştırma sonuçları bu çalışmanın bulgusunu desteklemektedir.

Bu sonuçlar, 11. sınıf öğrencilerinin yaş olarak diğer sınıflardan büyük oldukları için, büyüdüklerini kanıtlama çabasıyla ilgili olabilir. Bu durum ergenlik ve o yaşın gelişim özellikleriyle alakalıdır. 9. sınıf öğrencileri ilköğretimden ortaöğretime geçiş yaşadıklarından dolayı yeni ortam ve yeni arkadaş çevresine uyum problemlerinden dolayı daha temkinli hareket ederken, sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte ortama alışma ile birlikte risk alma davranışlarını sergilemeleri de artabilmektedir. Yine 9. sınıflar koruyucu yaklaşımları ebeveyn önerileri ile daha güvenli görürken, 11. sınıflar bağımsızlıklarını ilan etmek adına gereksiz bir davranış olarak görmektedir. Dolayısıyla tüm bunlar sınıf düzeyi arttıkça yani 11. sınıfların davranışsal olarak risk alma durumlarının da arttığını göstermektedir.

5.1.3. Ergenlerde Risk Alma Davranışı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları ile ilişki ölçeğinin korkulu bağlanma stili, kayıtsız bağlanma stili ve güvenli bağlanma stili alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmiştir. Yine bulgulara göre, ergenlerin kural dışı

davranış ölçeği puan ortalamaları ile ilişki ölçeğinin saplantılı bağlanma stili alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki gözlenmektedir. Ayrıca bulgulara göre, saplantılı bağlanma stili alt boyutundan elde edilen toplam puanın kural dışı davranış ölçeği boyutlarını anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmiştir.

Gökmen (2009), kadın sığınma evinde yaşayan şiddet görmüş kadınlar ile eşiyle birlikte yaşayan şiddet görmüş kadınlar arasındaki bağlanma durumlarını incelediği araştırmasında, kadın sığınma evinde yaşayan kadınların güvenli bağlanma stili puanlarını eşiyle birlikte yaşayan kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Mayda (2019), çocuklara yönelik şiddet ve bağlanma ilişkisini incelediği çalışmasında, güvenli bağlanma alt boyutunda şiddete uğrayan veya tanık olan çocukların ortalama puanlarının uğramayanlara veya tanık olmayanlara göre daha düşük olduğu bulmuştur. Kaygılı- kararsız bağlanma alt boyutunda ise şiddete uğrayan veya tanık olan çocukların ortalama puanlarının uğramayanlara veya tanık olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

İmamoğlu (2003), öğretmen adayları üzerinde yaptığı araştırmasında, öfke düzeyleri ile korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stilleri arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki olduğunu; güvenli bağlanma stili arasında ise ilişki bulunmadığını bulmuştur. Gilbert, McEwan, Hay, Irons ve Cheung (2007), bağlanma biçimleri ve öfke arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, güvensiz bağlanma biçimleri ile öfke ve özeleştirinin, yüklü yaşam olaylarının, stresli durumların, çocukluk çağı ihmal ve kötüye kullanımlarının izleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu bulmuşlardır. Akmaz (2009), eğitim yöneticilerinin bağlanma stilleri ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, öfke kontrolüne sahip insanların güvenli bağlanma stiline sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Tanış (2014), yetişkinlerde bağlanma stilleri ve öfke tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, bağlanma stilleri alt ölçeklerinden kayıtsız bağlanma geliştiren bireylerin sürekli öfke, öfkenin dışa yöneltilmesi ve içe yöneltilmesi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Usta (2018), üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri, depresyon ve öfke tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, korkulu

bağlanma, kayıtsız bağlanma ve öfke arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Casas, Weigel, Crick, Ostrov, Woods, Jansen Yeh ve Huddleston Casas (2006), bağlanma tarzları ve fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, güvensiz bağlanma tarzları ile fiziksel saldırganlık arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu bulmuşlardır. Çelik (2007), çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları kliniğine başvuran ergenlerin özelliklerini incelediği çalışmasında, üniversite birinci sınıf öğrencilerinin toplam saldırganlık puanı ile tüm güvensiz bağlanma tarzları (korkulu, kayıtsız ve saplantılı) arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki bulunurken, buna karşın güvenli bağlanma tarzı ile aralarında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucunu bulmuştur. Kaplan ve Aksel (2013), ergenlerde bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, güvensiz bağlanma gösteren ergenlerin saldırganlık davranışlarının daha yüksek, güvenli bağlanma gösteren ergenlerin ise saldırganlık davranışlarının daha düşük olduklarını saptamışlardır. Kahraman (2015), ergenlerde bağlanma stillerinin saldırganlık davranışları ve depresyon düzeyi ile ilişkisini araştırdığı çalışmasında, bireylerin bağlanma biçimleri ile saldırganlık davranışları arasında bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Morsünbül (2009), anne babayla kurulan bağlanma biçiminin riskli davranışlarla ilişkisini araştırdığı çalışmasında, anne- babasıyla güvenli bağlanma geliştiremeyen bireylerin genel olarak riskli davranışlarda bulunma ve madde kullanma eğiliminde olduğu sonucunu bulmuştur. Arslan (2015), madde kullanımı ile bağlanma stilleri ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, madde kullanan katılımcıların kayıtsız bağlanma stilinin çok yüksek olduğu bulmuştur.

DeMulder, Denham, Schmidt ve Mitchell (2000), bağlanma ile stres yaşantısını inceledikleri çalışmalarında, aile içinde daha az stresli yaşantıyla karşılaşan ergenlerin güvenli bağlanma ilişkisi geliştirdiklerini ve güvensiz bağlamaya sahip olan kız ve erkeklerin ise okulda daha fazla saldırgan ve öfkeli oldukları sonucunu bulmuşlardır. Uluman (2011), lise öğrencilerinde bağlanma biçimleri ve kural dışı

davranışlarını araştırdığı çalışmada, kural dışı davranış ölçeği puanları ile anne-babaya bağlanma ölçeği puanları arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Körük (2016), ergenlerde riskli davranışların güvensiz bağlanma ve algılanan sosyal destek tarafından yordanmasında psikolojik belirtilerin aracı rolünü incelediği araştırmasında, güvensiz bağlanmanın riskli davranışları olumlu yönde ve orta etki büyüklüğünde anlamlı düzeyde yordadığını bulmuştur.

Tüm bu araştırma sonuçları bize, bağlanma stillerinin temelini bebeklik dönemine dayandığını ve ergenlik döneminde de etkisinin çok fazla olduğunu göstermektedir. Ergenlik döneminde risk alma davranışı gösteren bireylerin güvenli bağlanma biçimini gerçekleştiremediği görülmektedir. Yine, ebeveynlerin farklı tutum ve davranış şekilleri çocuğun yaşantısındaki davranış şekillerini belirlemektedir. Çocuklarına yetersiz ilgi göstermesi, olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesi çocukların daha kolay risk alma davranışı sergilediğini göstermektedir. Ayrıca, güvensiz bağlanma stiline sahip ergenler, çevresindeki kişilerle sağlıklı bir ilişki kuramamakta ve kaygı yaşamaktadırlar. Bu bireyler, olumsuz içsel çalışma modellerinin etkileri sonucu riskli davranışlar oluşturabilmektedirler. Dolayısıyla tüm bunlar ergenlerde risk alma davranışının ortaya çıkmasında güvensiz bağlanma stiline önemli rol oynadığını göstermektedir.

5.1.4. Ergenlerde Risk Alma Davranışı ve Sosyal Problem Çözme Arasındaki İlişki

Araştırma bulgularına bakıldığında ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları ile sosyal problem çözme ölçeğinin probleme olumlu yönelme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlenmiştir. Bulgulara göre, ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları ile sosyal problem çözme ölçeğinin probleme olumsuz yönelme, içtepesel dikkatsiz yaklaşım ve kaçınmacı yaklaşım alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki gözlenmektedir. Yine bulgulara göre, ergenlerin kural dışı davranış ölçeği puan ortalamaları ile sosyal problem çözme ölçeğinin akılcı problem çözme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişki gözlenmektedir. Ayrıca

bulgulara göre, akılcı problem çözüme ve kaçınmacı yaklaşım alt boyutlarından elde edilen toplam puanın kural dışı davranış ölçeği boyutlarını anlamlı bir şekilde yordadığı gözlenmiştir.

Keltikangas- Jarvinen (2002), ergenlik döneminde, saldırganlık ile problem çözüme stratejileri ve saldırgan davranış ile sosyal kabul görme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, saldırgan problem çözüme stratejileri ile saldırgan davranışlar arasında bir ilişki olduğu sonucunu bulmuştur. D' Zurilla, Chang ve Sanna (2003), üniversite öğrencilerinde saldırganlığın belirleyicisi olarak benlik saygısı ve sosyal sorun çözmeyi inceledikleri çalışmalarında, probleme olumlu yaklaşanların ve akılcı problem çözüme becerilerine sahip olanların saldırganlık eğilimlerinin düşük olduğunu bulmuşlardır. Albayrak Sargın (2008), ergenlik dönemindeki öğrencilerin saldırgan davranışları ile öfke ve sosyal problem çözüme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, sosyal problem çözüme becerisi ile saldırganlık arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Arslan, Hamarta, Arslan ve Saygın (2010), ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmeyi inceledikleri çalışmalarında, saldırganlık ile kişilerarası problem çözmenin probleme olumsuz yaklaşım, kendine güvensiz yaklaşım, sorumluluk almama arasında pozitif yönde, saldırganlık ile yapıcı problem çözüme ve ısrarcı- sebatkâr yaklaşım arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Öztürk (2013), suça sürüklenen çocukların risk alma davranışlarının ve problem çözüme becerilerini incelediği araştırmasında, suça sürüklenen çocukların risk alma davranışları ile problem çözüme becerileri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu saptamıştır. Yine benzer şekilde, Kaygusuz (2018), uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı nedeniyle birden fazla kez yasal yaptırımla karşılaşmış yetişkin erkek bireylerin sosyal sorun çözüme becerilerinin çeşitli değişkenlerle incelediği araştırmasında, madde kullanımı ile sosyal sorun çözüme becerilerindeki eksiklik arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulmuştur.

Tüm bu araştırma sonuçları bize, sosyal problem çözmedeki yetersizliklerin, sosyal becerilerdeki eksikliklerin ve ergenlik dönemi gelişimsel özellik gibi faktörlerin ergenlerde risk alma davranışlarını kolaylaştırdığını göstermektedir.

Bireyler sosyal problem çözümedeki yetersizlikleri nedeniyle gerçekçi bir değerlendirme yapamazlar, farklı ve yapıcı bir çözüm üretmezler. Bunun sonucunda da risk alma davranışlarına karşı olumlu bir tutum sergilerler. Ayrıca, aile ve arkadaşlarından yeterli sosyal destek almadıkları zaman sosyal problem çözme becerileri de olumsuz yönde etkilenmektedir. Dolayısıyla tüm bunlar ergenlerde risk alma davranışının ortaya çıkmasında sosyal problem çözme becerilerindeki yetersizliğin önemli rol oynadığını göstermektedir.

ALTINCI BÖLÜM

6.1. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada ergenlerin risk alma davranışları bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme açısından incelenmiştir. Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

6.1.1. Sonuçlar

1. Ergenlerin cinsiyet değişkenine göre risk alma davranışları puan ortalamaları arasında, erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilerin puan ortalamalarına göre yüksek olduğu bulunmuştur.
2. Ergenlerin sınıf düzeyi değişkenine göre risk alma davranışı puan ortalamaları arasında, 11. sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarının 9. sınıf öğrencileri puan ortalamalarına göre yüksek olduğu bulunmuştur.
3. Ergenlerin risk alma davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile bağlanma stilleri alt boyutlarından (saplantılı bağlanma stili) aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.
4. Ergenlerin risk alma davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile sosyal problem çözme alt boyutlarından (probleme olumsuz yönelme, içtepisel- dikkatsiz yaklaşım ve kaçınmacı yaklaşım) aldıkları puan ortalamaları arasında düşük düzeyde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin risk alma davranış ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile sosyal problem çözme alt boyutlarından (akılcı problem çözme) aldıkları puan ortalamaları arasında ise düşük düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur.
5. Ergenlerin bağlanma stilleri alt boyutlarının (saplantılı bağlanma stili) ve sosyal problem çözme alt boyutlarının (akılcı problem çözme ve kaçınmacı yaklaşım) puanlarının risk alma davranışı puanları üzerinde yordayıcı olduğu görülmüştür.

6.1.2. Öneriler

6.1.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler

1. Ergenlerde risk alma davranışı ile bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme arasındaki ilişkiyi etkileyen aracı değişkenlerin neler olduğu araştırılabilir.
2. Bu çalışma Aksaray ilinden seçilen ergenlerle yapılmış olup farklı bir çalışma grubu ile yapılabilir. Yapılan çalışmada sadece ergenlerden bilgi alınmıştır. Farklı bir çalışma ile hem ergenlerden hem anne babalardan bilgi alınabilir.
3. Ergenlerde risk alma davranışları ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. Bu nedenle risk alma davranışı farklı bağımsız değişkenler açısından da incelenmelidir.
4. Ergenlik dönemi boyunca risk alma davranışlarındaki farklılıkları inceleyen boylamsal çalışmalar yapılabilir.
5. Risk alma davranışı gösteren ergenlere çeşitli önleme programları geliştirilerek bu programlar test edilip yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılabilir.

6.1.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Ergenlerde görülen risk alma davranışlarının gün geçtikçe artması, ergenlere yönelik koruyucu çalışmaların da önemini arttırmaktadır. Özellikle risk grubunda yer alan öğrencilerin çeşitli bireyi tanıma teknikleri aracılığıyla tespit edilmesi gerekmektedir.
2. Risk alma davranışı gösteren ergenlere yönelik rehberlik faaliyetleri etkili hale getirilmelidir.
3. Ergenlerin gelişimini olumsuz etkileyen riskli davranışlara karşın eğitim ve önleme projeleri geliştirilmelidir. Ergenlerin bu olumsuz davranışlarını önlemeye yönelik bu çalışmalara aile, okul, arkadaş, medya, politik süreçler gibi faktörler de katkı sağlamalıdır.
4. Ergenlerde risk alma davranışlarını önlemeye yönelik olarak okul iklimini güçlendirici etkinlikler düzenlenmelidir.

5. Risk alma davranışı gösteren ergenlere yönelik olarak, arkadaş ilişkilerini geliştirme, sosyal problem çözme ve iletişim becerileri, hayır diyebilme becerileri, sağlıklı baş etme becerileri gibi beceri eğitimi programları düzenlenmelidir.

6. Risk alma davranışı gösteren ergenlerin yaşantıları incelenerek onlar için risk faktörü teşkil eden durumlar tespit edilmeli ve bu faktörlerin etkilerini azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar planlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acun Kapıkıran, N. ve Fiyakalı, C. (2005). Lise Öğrencilerinde Akran Baskısı ve Problem Çözme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (18), 16- 25.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments Beyond Infancy. *American Psychologist*, 44 (4), 709- 716.
- Ainsworth, M. D. S. (2015). *Patterns Of Attachment A Psychological Study Of The Strange Situation*. Newyork And London: Psychology Press Classic Editions.
- Akdemir Gandur, P. (2010). *Suçta Yönelen Ergenlerin Risk Alma Davranışlarının Yordanması*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akhunlar, M. N. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri İle Uyum Süreçleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akmaz, N. (2009). *Eğitim Yöneticilerinin Bağlanma Stilleri ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, A. (2007). Kendine Zarar Verme Davranışı. (Editör: Kültegin Ögel). *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler*. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Albayrak Sargın, Y. (2008). *Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Saldırgan Davranışları İle Öfke ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Alexander C. S., Kim Y. J., Ensminger M., Johnson K. E., Smith B. J. ve Dolan L. J. (1990). A Measure Of Risk- Taking For Young Adolescents: Reliability And Validity Assessments. *Journal Of Youth And Adolescence*, 19, 559- 569.

- Alikaşifoğlu, M. (2008). Ergenlerde Davranışsal Sorunlar. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 63, 55- 59.
- Allen, J. P., McElhaney, K. B., Kuperminc, G. P. ve Jodl, K. M. (2004). Stability And Change In Attachment Security Across Adolescence. *Child Development*, 75 (6), 1792- 1805.
- Altıntaş, G. (2006). *Liseli Ergenlerin Kişiler Arası İletişim Becerileri İle Akılcı Olmayan İnançları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altundağ, G. (2011). *Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri, Stresle Başa Çıkma Tutumları ve Stresi Algılama Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Apaydınlı, K. (2010). *Genel Lise Öğrencilerinin Kural Dışı Davranış Gösterme Eğilimleri İle Müzik Eğitimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ankara İli Örneği)*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aras, Ş., Günay, T., Özcan S. ve Orçın, E. (2007). İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8, 186- 196.
- Arslan Şahin, G. (2011). *Ankara'daki İki Lisenin Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışları ve Bunlara Akran Baskısı İle Diğer Bazı Faktörlerin Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E. ve Saygın, Y. (2010). Ergenlerde Saldırganlık ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. *Elementary Education Online ve İlköğretim Online*, 9 (1), 379- 388.
- Arslan, Y. (2009). *Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek İle Sosyal Problem Çözme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Arslan, Y. (2015). *Madde Kullanımı İle Bağlanma Stilleri ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atik, E. L. (2013). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Sağlamlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz- Yansıtma ve İçgörünün Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ay, T. R. (2015). *Lise Öğrencilerinin Anne- Baba Tutumlarının Öğrencilerin Sosyal Problem Çözme Becerilerine ve Depresyon Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A. (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayvaz Tuncel, Z. ve Demirel, M. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Sorun Çözme Becerilerinin Geliştirilmesine İlişkin Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21 (1), 25- 44.
- Bal, H. (2007). *Bağlanma Stilleri, Cinsiyet Roller ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksel Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Bal, S. (2010). *Çocukluk Örselenme Yaşantıları, Ana- Baba- Ergen İlişki Biçimleri ve Sosyal Destek Algısının, Kural Dışı Davranışlarla İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Baltacı, Ö. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı, Sosyal Destek ve Problem Çözme Yaklaşımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Bartholomew, K. ve Horowitz L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test Of A Four- Category Model. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 61 (2), 226- 244.
- Bartholomew, K. ve Shaver, P. R. (1998). *Methods Of Assessing Adult Attachment: Do They Converge?*. J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), Attachment Theory And Close Relationships, New York: Guilford Press.
- Baş, N. (2013). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Başer Şeker, G. (2009). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baysoy, N. G. (2007). *Üniversite Öğrenimi Sırasında Öğrencilerin Sağlık Riskleri Konusundaki Bilgi, Tutum, Davranışlarındaki Değişim*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bedel, A. ve Arı, R. (2011). Kişiler Arası Sorun Çözme Beceri Eğitiminin Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerin Yapıcı Problem Çözme ve Sürekli Öfke Düzeylerine Etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (4).
- Bell, A. C. ve D' Zurilla, T. J. (2009). The Influence Of Social Problem- Solving Ability On The Relationship Between Daily Stress And Adjustment. *Cogn Ther Res*, 33, 439- 448.
- Bilgin, A. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere ve Denetim Odağına Göre Problem Çözme Beceri Alguları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bowlby, J. (1969, 1982). *Attachment And Loss, Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1973). *Attachment And Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety And Anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment And Loss: Vol. 1. Attachment (2. Basım)*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü (3.basım)*. Ankara: Sanat Yayınları.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörü ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisan Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. Satioğlu, İ. D. E.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen Yeh, E. A. ve Huddleston Casas, C. A. (2006). Early Parenting And Children's Relational And Physical Aggression In The Preschool And Home Contexts. *Psychology Faculty Publications*, 83.
- Chan, D. W. (2001). Dimensionality And Correlates Of Problem Solving: The Use Of The Problem Solving Inventory In The Chinese Context. *Behaviour Research And Therapy*, 39, 859- 875.
- Chapman, J. A., Denholm, C. ve Wyld, C. (2008). Social Support As A Factor Inhibiting Teenage Risk- Taking: Views Of Students, Parents And Professionals. *Journal of Youth Studies*, 11 (6), 611- 627.
- Chow, C. M., Hart, E., Ellis, L. ve Tan, C. C. (2017). Interdependence Of Attachment Styles And Relationship Quality In Parent- Adolescent Dyads. *Journal Of Adolescence*, 61, 77- 86.
- Collins, N. L. ve Feeney, B. C. (2000). A Safe Haven: An Attachment Theory Perspective On Support Seeking And Caregiving In Intimate Relationships. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78 (6), 1053- 1073.

- Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult Attachment, Working Models, And Relationship Quality In Dating Couples. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 58 (4), 644- 663.
- Courtois, R. ve Mangeney, S. (2004). Adolescents' Perception of Their Own Risk-Taking Behaviour. *Promotion & Education*, 11 (2).
- Curry, L.A. (2004). *Affect, Decision Making, and Adolescent Risk Behavior*. Degree of Doctor of Philosophy. Graduate School of the University of Florida, Florida.
- Cüceloğlu, D. (2007). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, N. (2017). *Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çalışır, M. (2009). Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches In Psychiatry*, 1, 240- 255.
- Çam, S. ve Tümkaya, S. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Kişilerarası Problem Çözme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 119-132.
- Çamur, D., Üner, S., Çilingiroğlu, N. ve Özcebe, H. (2007). Bir Üniversitenin Bazı Fakülte ve Yüksek Okullarında Okuyan Gençlerde Bazı Risk Alma Davranışları. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (3).
- Çelik, G. (2007). *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğine Başvuran Ergenlerin Özellikleri*. Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.
- Çınar, O., Hatunoğlu, A. ve Hatunoğlu, Y. (2009). Öğretmenlerin Problem Çözme Becerileri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 215- 226.

- Çilingir, A. (2006). *Fen Lisesi İle Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerileri ve Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çok, F., Atalan, D., Erten, C., Güney, N. (2006). Ergenlikte Risk Almanın Televizyon Üzerinden İncelenmesi. *Türk HIV/ AIDS Dergisi*, 9 (1), 17- 22.
- D' Zurilla, T. J., ve Nezu, A. M. (1999). *Problem- Solving Therapy: A Social Competence Approach To Clinical İntervention (2nd ed.)*. New York: Springer.
- D' Zurilla, T. N. ve Nezu, A. (1982). Social Problem- Solving In Adults, In P. C. Kendall (Ed.). *Advances In Cognitive- Behavioral Research And Therapy*, New York: Academic Press.
- D' Zurilla, T. J. ve Chang, E. C. (1995). The Relations Between Social Problem Solving And Coping. *Cognitive Therapy And Research*, 19 (5), 547- 562.
- D' Zurilla, T. J. ve Nezu, A. M. (1990). Development and Preliminary Evaluation of The Social Problem- Solving İnventory. *Psychological Assessment*, 2 (2), 156- 163.
- D' Zurilla, T. J. ve Nezu, A. M. (2007). *Problem- Solving Therapy: A Positive Approach To Clinical İntervention*. (Third Edition), Springer Publishing Company.
- D' Zurilla, T. J., Chang, E. C. ve Sanna, L. J. (2003). Self- Esteem And Social Problem Solving As Predictors Of Aggression In College Students. *Journal Of Social And Clinical Psychology*, 22, 424- 440.
- D' Zurilla, T. J., Goldfried, M. R. (1971). Problem Solving and Behavior Modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78, 107- 126.
- D' Zurilla, T.J. ve Nezu, A. M. (2001). Problem Solving Therapies (Der.), *Handbook Of Cognitive Behavioral Therapies*, Second Edition. K.S. Dobson (Ed.), New York: Guilford Publications.

- D' Zurilla, T.J., Nezu, A. M. ve Maydeu- Olivares, A. (2004). Social Problem Solving: Theory And Assessment. (Editors: Edward C. Chang, Thomas J. D' Zurilla ve Lawrence J. Sanna). *Social Problem Solving: Theory, Research And Training*, Washington, DC: American Psychological Association.
- Dağ, İ. (2005). *Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri*. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Özel Çalışma Grubu Sonuç Raporu, Ankara.
- Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Bağlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Davaji, R. B. O., Valizadeh, S. ve Nikamal, M. (2010). The Relationship Between Attachment Styles And Suicide Ideation: The Study Of Turkmen Students, Iran. *Procedia Social And Behavioral Sciences*, 5, 1190- 1194.
- Demirci Danışık, N. (2005). *Ergenlerin Sürekli Öfke, Öfke İfade Tarzları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- DeMulder, E. K., Denham, S., Schmidt, M. ve Mitchell, J. (2000). Q- Sort Assessment Of Attachment Security During The Preschool Years: Links From Home To School. *Developmental Psychology*, 36 (2), 274- 282.
- Deniz, M. E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 501- 522.
- Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Çocukluk İstismarları ve Suçluluk- Utanç Arasındaki İlişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89- 99.

- Deniz, N. (2011). *Liseye Devam Eden Ergenlerin Risk Alma Davranışları İle Mükemmeliyetçilik Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Derelioğlu, K. M. (2018). *Fiziksel ve Duygusal İstismar Mağduru Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Destek Algılamaları ve Bağlanma Stilllerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Doğan, U. (2009). *Lise Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Dora, S. (2003). *Sosyal Problem Çözme Envanteri (Revize Edilmiş Form)'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doyle, A. B., Lawford, H. ve Markiewicz, D. (2009). Attachment Stylewith Mother, Father, Best Friend, And Romantic Partner During Adolescence. *Journal Of Research On Adolescence*, 19 (4), 690- 714.
- Dönmez, E. (2007). Evden Kaçma Davranışı. (Editör: Kültegin Ögel). *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler*. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Ducharme, J., Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2002). Attachment Security With Mother And Father: Associations With Adolescents' Reports Of Interpersonal Behavior With Parents And Peers. *Journal Of Social Personal Relationships*, 19 (2), 203- 231.
- Düzakın, S. (2004). *Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Eken, A. (2010). Ergenlerin Anne- Babaya Bağlanma Biçimleri İle Öznel İyi Oluş Durumlarının Sosyal Yetkinlik Beklentileriyle İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Emre, E. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Uygun Problem Çözme Stratejisi Kullanabilme Becerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eneç Can, F. (2007). *Edirne Şehir Merkezindeki Lise Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışlarının Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne.
- Erbaş, N. (2009). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Denetim (Kontrol) Odağı İnancının Risk Alma Davranışına Etkisi*. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ercan, E. S. ve Aydın C. (1999). *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Erçevik, A. (2018). *Sosyal Problem Çözme Programı'nın Korunma İhtiyacı Olan Ergenler ve Çocuk Evi Sorumluları Üzerindeki Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Erdamar, G. ve Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 65- 84.
- Erdoğan, A. (2008), *Ergenlerde Risk Alma Davranışı: Anne- Babalara Öneriler*, <http://saglik.corlu.org/2008/07/16/s203-ergenlerde-risk-alma-davranisi-anne-babalara-oneriler.html>.
- Eroğlu Akın, R. S. (2011). *Ergenlerde Bağlanma Stilleri, İnternet Sosyal İletişim Ağlarının Kullanımı ve İletişim Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Erözkan, A. (2004). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Graduate School of Social Sciences*, 4 (2).
- Erözkan, A. (2013). İletişim Becerileri ve Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin Sosyal Yetkinliğe Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (2), 731-745.
- Eryılmaz Gülgez, Ö. (2007). *Lise Öğrencilerinin Olumsuz Risk Alma Davranışlarının Psikolojik Belirtiler, Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi: Ankara İl Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eşel, E. (2010). Anneliğin Nörobiyolojisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21 (1), 68- 78.
- Eşigül, E. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Stres İle Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkide Sosyal Problem Çözmenin Aracı ve Düzenleyici Rolünün İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Evren, H. (2008). *Trakya Üniversitesi Öğrencilerinin Riskli Sağlık Davranışları ve Sağlık Hizmeti Kullanımları*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Gardner, M. ve Steinberg, L. (2005). Peer Influence On Risk Taking, Risk Preference, And Risky Decision Making İn Adolescence And Adulthood: An Experimental Study. *Developmental Psychology*, 41 (4), 625- 635.
- Gilbert, P., McEwan, K., Hay, J., Irons, C. ve Cheung, M. (2007). Social Rank And Attachment İn People With A Bipolar Disorder. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14 (1), 48- 53.
- Gökbüzoğlu, B. (2008). *Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Gökler, I. (2008). *Sistem Yaklaşımı ve Sosyal- Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model Temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökmen, D. (2009). *Kadın Sığınma Evi'nde Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar İle Eşiyle Birlikte Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar Arasındaki Psikolojik Dayanıklılık ve Bağlanma Durumlarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Göktepe, G. (2015). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Kendilik Algısı ve Kişilerarası İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Görünmez, M. (2006). *Bağlanma Stilleri ve Duyusal Zekâ Yetenekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Greene, K., Krmar, M., Walters, L. H., Rubin, D. L. ve Hale, J. L. (2000). Targeting Adolescent Risk- Taking Behaviors: The Contributions Of Egocentrism And Sensation-Seeking. *Journal Of Adolescence*, 23, 439- 461.
- Griffin, D. ve Bartholomew, K. (1994). Models Of The Self And Other: Fundamental Dimensions Underlying Measures Of Adult Attachment. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 67, 430- 445.
- Gullone, E. ve Moore, S. (2000). Adolescent Risk- Taking And The Five- Factor Model Of Personality. *Journal of Adolescence*, 23, 393- 407.
- Gullone, E., Moore, S., Moss, S. ve Boyd, C. (2000). The adolescent risktaking questionnaire: Development and psychometric evaluation, *Journal Of Adolescent Research*, 15 (2), 231- 250.
- Güçray, S. S. (2003). The Analysis Of Decision Making Behaviors And Perceived Problem Solving Skills In Adolescents. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology- TOJET*, 2 (5), 1303- 6521.

- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formunun Psikometrik Açıdan Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8 (16), 13- 23.
- Gündoğdu, Z. (2010). *Bursa İl Merkezindeki Anadolu Liseleri, Kız Meslek Liseleri ve Genel Liselere Devam Eden 9. ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Eğilimleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güneş, F. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güney, N. (2007). *Ergenlikte Risk Almanın İçsel Kaynaklarının Benmerkezlilik, Akran Baskısı, Sosyo- Ekonomik Düzey ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Ana- Babalık Stillerinin Rolü*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürel, R. (2014). Sosyal Pekiştireçlerin ve Model Davranışlarının, Çocukların Ahlaki Yargılarının Şekillenmesindeki Etkisi (Bandura Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (28), 101- 119.
- Hale, W. W., Engels, R. ve Meeus, W. (2006). Adolescent's Perceptions Of Parenting Behaviours And Its Relationship To Adolescent Generalized Anxiety Disorder Symptoms. *Journal Of Adolescence*, 29, 407- 417.
- Haliloğlu, S. (2008). *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri, Bağlanma Biçimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Malatya İl Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Hamarta, E. (2004). Bağlanma Teorisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 53- 66.
- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment As An Organizational Framework For Research On Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5 (1), 1- 22.
- Hazan, C., ve Shaver, P. R. (1987). Romantic Love Conceptualized As An Attachment Process. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 52, 511- 524.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan İlişkileri (3. Basım)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İmamoğlu, S. (2003). *Öğretmen Adaylarının Öfke ve Öfke İfade Tarzları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde Bağlanma Stillerinin Saldırganlık Davranışları ve Depresyon Düzeyi İle İlişkisi*. Yüksek Lisan Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kalaycı, N. (2001). *Sosyal Bilgilerde Problem Çözme ve Uygulamalar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaner, S. (1996). Consistency Of Parents' And Teachers' Assessment Of Emotional And Behavioral Problems In Children With Mentally Retarded. *Journal Of Faculty Of Educational Sciences*, 42 (2), 239- 263.
- Kaner, S. (2001). Ana- Baba Denetimi İle Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ankara: 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, 229- 255.
- Kaplan, B. ve Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 1 (1).

- Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Gençoğlu, C., Yılan, G. (2006). Lise Öğrencilerinde Trafik, Madde Kullanımı ve Toplumsal Konumla İlgili Risk Alma Davranışı. *Eğitim ve Bilim*, 31 (142), 72- 79.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Yalnızlık Arasındaki İlişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23 (2).
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (6.Basım). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Karasu, H. (2013). *Ergenlerde Özerkliğın Yordayıcısı Olarak Bağlanma Stilleri ve Proaktif Kişilik Yapılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Karavasilis, L., Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2003). Associations Between Parenting Style And Attachment To Mother In Middle Childhood And Adolescence. *International Journal Of Behavioral Development*, 27 (2), 153- 164.
- Kasik, L., Balazs, F. J., Guti, K., Gaspar, C. ve Zsolnai, A. (2018). Social Problem-Solving Among Disadvantaged And Non- Disadvantaged Adolescents. *European Journal Of Special Needs Education*.
- Kaya, B. (2010). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulu II. Kademe Öğrencilerinin Bağlanma Stillерinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kaygusuz, Ö. (2018). *Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanımı Nedeniyle Birden Fazla Kez Yasal Yaptırımla Karşılaşmış Yetişkin Erkek Bireylerin Sosyal Sorun Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenlerle İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Keler, H. (2008). *Liseli Ergenlerin Transaksiyonel Analiz Ego Durumları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Keltikangas- Jarvinen, L. (2002). Aggressive Problem- Solving Strategies, Aggressive Behaviour And Social Acceptance In Early And Late Adolescence. *Journal Of Youth And Adolescence*, 34, 279- 287.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches in Psychiatry*, 3 (2), 321- 342. www.cappsy.org/archives/vol3/no2/cap_03_15.Pdf.
- Keskin, G. (2007). *Ergenlerin Ruhsal Durumları ve Ebeveyn Tutumları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2009). Ergenlik ve Bağlanma Süreci: Ruh Sağlığı Açısından Literatürün Gözden Geçirilmesi. *Yeni Symposium Journal*, 47 (2), 52- 59.
- Kıran Esen, B. (2002). Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Risk Alma Davranışları ve Okul Başarılarını İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (20).
- Kıran Esen, B. (2003). Akran Baskısı, Akademik Başarı ve Yaş Değişkenlerine Göre Lise Öğrencilerinin Risk Alma Davranışının Yordanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 79- 85.
- Kloep, M., Güney, N., Çok, F. ve Şimsek, Ö. F. (2009). Motives For Risk- Taking In Adolescence: A Cross- Cultural Study. *Journal Of Adolescence*, 32, 135- 151.
- Koray, Ö. ve Azar, A. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Problem Çözme ve Mantıksal Düşünme Becerilerinin Cinsiyet ve Seçilen Alan Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1), 125- 136.
- Korkut, F. (2002). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 177- 184.
- Korkut, F. (2007). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Körük, S. (2016). *Ergenlerde Riskli Davranışların Güvensiz Bağlanma Ve Algılanan Sosyal Destek Tarafından Yordanmasında Psikolojik Belirtilerin Aracı Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Laible, D. J., Carlo, G. ve Raffaelli, M. (2000). The Differential Relations Of Parent And Peer Attachment To Adolescent Adjustment. *Journal Of Youth And Adolescence*, 29 (1).
- Lee, A., ve Hankin, B. L. (2009). Insecure Attachment, Dysfunctional Attitudes, And Low Self- Esteem Predicting Prospective Symptoms Of Depression And Anxiety During Adolescence. *Journal Of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38 (2), 219- 231.
- Lee, E. J. (2003). *The Attachment System Throughout The Life Course: Review And Criticisms Of Attachment Theory*. Rochester Institute Of Technology. <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html>.
- Lutz, H. R., McClure, K. ve Armstrong, S. (2017). Social Problem Solving And Adolescent Alcohol Use Within The Context Of Well- Established Risk Factors For Adolescent Alcohol Use. *Journal Of Child & Adolescent Substance Abuse*, 26 (3), 229- 241.
- Mack, T. D., Hackney, A. A. ve Pyle, M. (2011). The Relationship Between Psychopathic Traits And Attachment Behavior In A Non- Clinical Population. *Personality And Individual Differences*, 51, 584- 588.
- Mayda, F. A. (2019). *Çocuklara Yönelik Şiddet ve Bağlanma İlişkisinin İncelenmesi: Futbol Altyapı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- McElhanev, K. B., Immele, A., Smith, F. D. ve Allen, J. P. (2006). Attachment Organization As A Moderator Of The Link Between Friendship Quality And Adolescent Delinquency. *Attachment & Human Development*, 8 (1), 33- 46.
- McGuire, J. (2001). What is Problem Solving? A Review of Theory, Research and Applications. *Criminal Behavior and Mental Health*, 11, 210- 235.
- Meeus, W., Oosterwegel, A. ve Vollebergh, W. (2002). Parental And Peer Attachment And Identity Development In Adolescence. *Journal Of Adolescence*, 25, 93- 106.
- Michael, K. ve Ben- Zur, H. (2007). Risk- Taking Among Adolescents: Associations With Social And Affective Factors. *Journal of Adolescence*, 30, 17– 31.
- Moore, S. ve Gullone, E. (1996). Predicting adolescent risk behavior using a personalized cost-benefit analysis. *Journal Of Youth And Adolescence*, 25, 343- 359.
- Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Morsünbül, Ü. (2009). Attachment and Risk Taking: Are They Interrelated?. *International Scholarly And Scientific Research & Innovation*, 3 (7).
- Motzoi, C. (2004). *Attachment To Mother And Father And Autonomy In Early Adolescence*. Yüksek Lisans Tezi, Concordia Üniversitesi, Kanada.
- Möller, N. (2012). The Concepts Of Risk And Safety. S.Roeser, R.Hillebrand, P.Sandin, M.Peterson (Editör). *Handbook Of Risk Theory*. New York: Springer.
- Nock, M. K. ve Mendes, W. B. (2008). Physiological Arousal, Distress Tolerance, And Social Problem– Solving Deficits Among Adolescent Self- Injurers. *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 76 (1), 28- 38.

- Onur, N. (2006). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri İle Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oral, N. (2006). *Yeme Tutum Bozukluğu İle Kişilerarası Şemalar, Bağlanma Stilleri, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öfke Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ögel, K. (2007), Risk Kavramının Tanımı, Psikososyal Gelişim. (Editör: Kültegin Ögel). *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler*. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Ögel, K., Dönmez, E., Yılmazçetin Eke, C., Erol, B. ve Taner, S. (2007). Genel Bilgiler. (Editör: Kültegin Ögel). *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler: Alanda Çalışanlar İçin Bilgiler*. İstanbul: Ajans Plaza Yayınları.
- Ögel, K., Taner, S., Yılmazçetin Eke, C. ve Erol, B. (2004). Madde Bağımlılığını Önlemede Öğretmen ve Ebeveyn Eğitimlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 213- 221.
- Öğülmüş, S. (2006). *Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Öter, A. (2005). *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özbulak, B., Aypay, A. ve Aypay, A. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinin Problem Çözme ve Atılganlık Becerilerinin Bazı Değişkenlerle İlişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (36), 77- 93.
- Özcan, C. ve Öğülmüş, S. (2010). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklara Bilişsel Yaklaşım Dayalı Kişilerarası Sorun Çözme Eğitiminin Katkıları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9 (4), 391- 398.

- Özçevikel, A. (2003). *İzmir Bornova Mesleki Eğitim Merkezinde Eğitim Gören Çıraklarda Risk Alma Davranışları ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özer, G. (2009). *Öz- Belirleme Kuramı Çerçevesinde İhtiyaç Doyumu, İçsel Güdülenme ve Bağlanma Stillerinin Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgür, H. (2014). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Flört Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Mardin Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Öztek, Z. (2001). *Halk Sağlığı Sözlüğü*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü.
- Öztürk, N. (2013). *Suçta Sürüklenen Çocukların Risk Alma Davranışlarının ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Park, S. ve Lee, J. H. (2011). How Cognitive Reappraisal Of Anger Influences Risk-Taking Behavior. *Social Behavior And Personality*, 39 (3), 411- 418.
- Pehlivantürk, B. (2004). Otistik Bozukluğu Olan Çocuklarda Bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15 (1), 56- 63.
- Pekel Uludağlı, N. ve Sayıl, M. (2009). Orta ve İleri Ergenlik Döneminde Risk Alma Davranışı: Ebeveyn ve Akranların Rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (23), 14- 24.
- Petriatis, J., Flay, B. R. ve Miller, T. Q. (1995). Reviewing Theories Of Adolescent Substance Use: Organizing Pieces In The Puzzle. *Psychological Bulletin*, 117 (1), 67- 86.
- Piaget, L. (1952). *The Origins Of Intelligence In Children*. New York: Norton.

- Piko, B. F. ve Kovács, E. (2010). Do Parents And School Matter? Protective Factors For Adolescent Substance Use. *Addictive Behaviors*, 35, 53– 56.
- Popham, L. E., Kennison, S. M. ve Bradley, K. I. (2011). Ageism And Risk- Taking In Young Adults: Evidence For A Link Between Death Anxiety And Ageism. *Death Studies*, 35, 751– 763.
- Reio, T. G., Marcus, R. F. ve Sanders- Reio, J. (2009). Contribution Of Student And Instructor Relationships And Attachment Style To School Completion. *The Journal Of Genetic Psychology*, 170 (1), 53- 72.
- Richard, J. D. (2002). *Predicting Social Problem Skills In Adolescents: The Role Of Differentiation Of Self And Attachment Security*. Published Doctoral Thesis, Palo Alto University.
- Robin, A. L. ve Foster, S. L. (2003). *Negotiating Parent- Adolescent Conflict: A Behavioral- Family Systems Approach*. New York: The Guilford Press.
- Rolison, M. ve Scherman, A. (2003). College Student Risk- Taking From Three Perspectives. *Adolescence*, 38 (152), 689– 703.
- Saya, P. (2006). *The Relationship Between Attachment Styles And Perfectionism In High School Students*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saygılı, H. (2000). *Problem Çözme Becerisi İle Sosyal Ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sever, G. (2015). *Lise Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimlerinin Algılanan Sosyal Destek ve Riskli Davranışlarla İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

- Siyez, M.D. (2006), *15- 17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Soygüt, G. (2004). Bir Düzeltici Bağlanma İlişkisi Olarak Psikoterapi : Psikoterapi Süreçlerinde Bağlanma ve Terapötik İttifak. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (13), 63-77.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88- 99.
- Sümer, N. (2002). Çocuklarda Bağlanma ve Duygusal Gelişim. *Çocuk Dergisi*, 12.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35- 58.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örneklemini Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (43), 71- 106.
- Tanış, Z. İ. (2014). *Yetişkinlerde Bağlanma Stilleri ve Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Temel, D. (2008). *The Role Of Perceived Social Problem Solving, Narcissism, Self-Esteem, And Gender In Predicting Aggressive Behaviors Of High School Students*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Temel, Z. F. ve Aksoy B. A. (2001). *Ergen ve Gelişimi: Yetişkinliğe İlk Adım*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Topal, H. (2011). *Eğitim Fakóltesi Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Becerileri ve Yönelimleri İle Fonksiyonel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Traş, Z. (2013). The Investigation Of Social Problem Solving Abilities Of University Students In Terms Of Perceived Social Support. *Educational Research And Reviews*, 8 (14), 1076- 1081.
- Turan Akdağ, S. (2011). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki*. Uzmanlık Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakóltesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları Anabilim Dalı, Antalya.
- Türküm, A. S. (2011). Okulda Şiddet: Problem Çözme Becerilerine İlişkin Algıları Ergenleri Ne Kadar Koruyor?. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11 (1), 115- 132.
- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19 (1), 24- 39.
- Tüzün, Z. (2006). *Çeşitli Psikolojik Sorunları Olan Ergenlerde Bağlanma Biçimleri ve Algılanan Aile Ortamları İle Kişilerarası Şema Örintüleri Arasındaki İlişkilerin Objektif ve Projektif Temelli Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Uluman, Ö. (2011). *Lise Öğrencilerinde Bağlanma Biçimleri ve Kural Dışı Davranışlar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Umut Pakkal, F. (2007). *Okul Öncesi Eğitim Alan Ergenlerin, Sosyal Benlik Değerlerinin Problem Çözme Becerisine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Usta, O. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri, Depresyon ve Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünüvar, A. (2003). *Çok Yönlü Algılanan Sosyal Desteğin 15- 18 Yaş Arası Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisine ve Benlik Saygısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Waschbusch, D. A., Walsh, T. M., Andrade, B. F., King, S. ve Carrey, N. J. (2007). Social Problem Solving, Conduct Problems, And Callous- Unemotional Traits In Children. *Child Psychiatry and Human Development*, 37, 293- 305.
- White, J. L. (1989). *The Troubled Adolescent*. Boston Allyn and Bacon.
- Wilkinson, R. B. (2004). The Role Of Parental And Peer Attachment In The Psychological Health And Self- Esteem Of Adolescents. *Journal Of Youth And Adolescence*, 33 (6), 479- 493.
- Wilkinson, R. B., Walford, W. A. (2001). Attachment And Personality In The Psychological Health Of Adolescents. *Personality And Individual Differences*, 31, 473- 484.
- Yaban, E. H. ve Yükselen, A. (2007). Korunmaya Muhtaç 7- 11 Yaş Grubundaki Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18 (1), 49- 67.
- Yalçın, İ. (2004). *Ailelerinden Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcıoğlu, G. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Stresle Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişki: Odtü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P. ve Türkleş, S. (2011). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1).
- Yıldırım, M. (2007). *Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Akran Baskısı Düzeyleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldız Peker, A. (2012). *Lise Öğrencilerinde Risk Alma Davranışının Akran Baskısı, Ana- Baba Tutumları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğe Göre Yordanması*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yıldız, C. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Geçmişte Yaşadıkları Ayrılık Kaygısı İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldız, S. A. (2003). *Ebeveynin Problem Çözme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, T. (2000). *Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, Y. (2011). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Kuraldışı Davranışların Yordayıcılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yılmazçetin Eke, C. (2007). Davranış Sorunları. (Editör: Kültegin Ögel). *Riskli Davranışlar Gösteren Çocuk ve Ergenler*. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayınları.
- Zinn, J. O. (2008). Introduction: The Contribution Of Sociology To The Discourse Of Risk And Uncertainty. J. O. Zinn (Editör). *Social Theories Of Risk And Uncertainty, An Introduction*. Singapore: Blackwell Publishing Ltd.

EKLER**EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

1.Cinsiyetiniz	Kız ☐	Erkek ☐
2.Yaşınız (Lütfen Yazınız)		
3. Sınıf Düzeyiniz	9. Sınıf ☐ 11. Sınıf ☐	10. Sınıf ☐
4.Annenizin Eğitim Durumu	İlkokul ☐ Ortaokul ☐	Lise ☐ Üniversite ☐
5.Babanızın Eğitim Durumu	İlkokul ☐ Ortaokul ☐	Lise ☐ Üniversite ☐

EK 2: KURAL DIŞI DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ (KDDÖ)

	Hiçbir zaman	1-2 kez	3-4 kez	5 ve daha fazla
1- Okul zamanında sokaklarda başıboş gezmek	( )	( )	( )	( )
8-Yasaların kullanmanıza izin vermediği alkollü içkiler içmek	( )	( )	( )	( )
13-Ücretini ödemededen otobüs, tren ve benzeri araçlarla seyahat etmek	( )	( )	( )	( )
19-Sinema, park gibi halka açık yerlerdeki eşyalara zarar vermek	( )	( )	( )	( )
22-Öfkelendiği zaman eşyaları kırmak	( )	( )	( )	( )
25-Zaman zaman etrafı rahatsız eden ya da kavga çıkaran bir grubun üyesi olmak	( )	( )	( )	( )
30-EĞlence olsun diye dükkanlardan parasını ödemededen bir şeyler almak	( )	( )	( )	( )
38-Bir şeyler çalmak amacı ile başkalarına ait evlere ya da binalara girmek	( )	( )	( )	( )

EK 3: İLİŞKİ ÖLÇEĞİ (İÖ)

	1	2	3	4	5	6	7
1-Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	0	0	0	0	0	0	0
5-Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	0	0	0	0	0	0	0
9-Yalnız kalmaktan korkarım.	0	0	0	0	0	0	0
11-Çoğu zaman romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.	0	0	0	0	0	0	0
14-Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.	0	0	0	0	0	0	0
17-İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.	0	0	0	0	0	0	0
21-Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım.	0	0	0	0	0	0	0
26-Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.	0	0	0	0	0	0	0
30-Başkaları ile yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.	0	0	0	0	0	0	0

EK 4: SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ÖLÇEĞİ (SPÇÖ)

1. Problemlerimi çözmek yerine, endişelenerek çok zaman harcarım.
 5. Bir problemi çözerken sıklıkla farklı çözümler düşünür ve daha sonra bunlardan bazılarını daha iyi bir çözüm elde etmek için bir araya getiririm.
 12. Bir problemi çözerken ilk girişimim başarısız olduğunda moralim çok bozulur.
 16. Problemlerle uğraşma zorunluluğundan kaçınmak için her şeyi yaparım.
 21. Bir problemi çözerken aklıma gelen ilk iyi düşünceyi uygularım.
 28. Güç bir problemle yeterince uğraşırsam, onu tek başıma çözebileceğime inanırım.
 32. Bir problemi çözerken o kadar çok üzülürüm ki sağlıklı düşünemem
 37. Bir problemi çözdükten sonra, durumun ne kadar daha iyiye doğru gittiğini dikkatlice değerlendiririm.
 41. Önemli bir problemim olduğunda, moralim çok bozulur ve dona kalırım.
 42. Güç bir problemle karşılaştığımda, başkalarına çözdürürüm.
 50. Bir problemi çözerken ilk girişimim başarısız olursa, cesaretim kırılır ve moralim bozulur.
 52. Karar verirken çok aceleci davranırım.

Soru numaraları	Bana hiç uygun değil	Bana çok az uygun	Bana kısmen uygun	Bana çok uygun	Bana tamamen uygun
1	( )	( )	( )	( )	( )
5	( )	( )	( )	( )	( )
12	( )	( )	( )	( )	( )
16	( )	( )	( )	( )	( )
21	( )	( )	( )	( )	( )
28	( )	( )	( )	( )	( )
32	( )	( )	( )	( )	( )
37	( )	( )	( )	( )	( )
41	( )	( )	( )	( )	( )
42	( )	( )	( )	( )	( )
50	( )	( )	( )	( )	( )
52	( )	( )	( )	( )	( )

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Melike YILMAZ	İmza:	
Doğum Yeri:	Beyşehir		
Doğum Tarihi:	17.08.1988		
Medeni Durumu:	Evli		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Cumhuriyet İlköğretim Okulu		Beyşehir/Konya	1994- 1999
Ortaöğretim	Gazi İlköğretim Okulu		Beyşehir/Konya	1999- 2002
Lise	Ali Akkanat Anadolu Lisesi		Beyşehir/Konya	2002- 2006
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	Konya	2007- 2011
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı	Konya	2011- 2019
İş Deneyimi:	Konya Ali İhsan Dayıoğlu İlköğretim Okulu (2008- 2009) Atatürk İlköğretim Okulu (2010- 2011)			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç. Dr. Zeliha TRAŞ (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi)			
E-Posta	melikeyilmaz.g@gmail.com			